

فهرمووده گانی بوخاری و موسلیم سه بارهت به

صوچ

کو کردنه وه و پیکهستنی

شیخی دکتور عبد المحسن بن محمد القاسم

پیشنویژ و وتارخوینی مزگوتی په یامبهری خوا ﷺ

وه رگیړان و له سرنووسینی

عَلِي خَان

فهرمووده کانی بوخاری و موسلیم سه بارهت به

حاج

کۆکردنه وه و ریکخستنی

شیخی دکتۆر عبد المحسن بن محمد القاسم

پیشنوێژ و وتارخوینی مزگهوتی په یامبهری خوا ﷺ

وه رگیپران و له سه رنووسینی

علي خان

بۆگۆيگرتن لەم کتیبە:

فهرزیتی حه ج و پایه که ی

۱. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ - وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: «عَلَى أَنْ يُوحَّدَ اللَّهُ» -، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ». [متفق عليه] واته:

له عهبدولای کوری عومه ره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: «ئیسلام له سهر پینج پایه بوونیادنراوه: شایه تیدان به وهی که هیچ په رستراویک هه ق نییه جگه له الله، وه شایه تیدان به وهی که موحه ممه د په یامبه ر و بهنده ی خوایه - له ریوایه تیکی موسلمیدا ده لیت: بوونیادنراوه له سهر ته وحیدی خوا-، وه نوێژکردن، وه زه کاتدان، وه حه جکردنی مالی خوا، وه پوژووگرتنی په مه زان». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه.

۲. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: إِيْمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ. قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: حَجٌّ مَبْرُورٌ». [متفق عليه]

واته:

له ته بو هورهیره وه خوالی رازی بیت ده لیت: «پرسیار کرا له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم: چی باشرین کار وکرده وهیه؟ فهرمووی: باوه ربوون به خوا و به په یامبه ره که ی. و ترا: ته ی دوا ی ته وه؟ فهرمووی: جهاد له پیناوی خوا دا. و ترا:

ئه ئی دوائی ئه وه؟ فهرمودی: حه جیکه چاک و پاک». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه.

۳. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا. فَقَالَ رَجُلٌ: أَكُلَّ غَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَسَكَتَ، حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ، لَوَجَبَتْ، وَلَمَّا اسْتَطَعْتُمْ». [رواه مسلم]

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوائی لی رازی بی، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم وتاریکی بۆداین، پاشان فهرمودی: ئه ی خه لکینه، خوائی گه وره حه جی له سه ر فهرزکردوون، حه ج بکه ن. پیاویک وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، مه به ست هه موو سالیکه؟ په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بیده نگ بوو، کابرا سی جار پرسیاره که ی دووباره کرده وه. ئه وه بوو په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمودی: ئه گه ر بلیم: به لی، ئه وا هه موو سالیک واجب ده بی، ئه وه شتان پیناکریت». موسلیم ده یگیرته وه

۴. عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ؛ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ.

وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: **الْإِسْلَامُ: أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ أَسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا،** قَالَ: صَدَقْتَ، فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ...
الحديث. [رواه مسلم]

قوله: **رُكْبَتَيْهِ:** أَي: رُكْبَتَي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
وقوله: **فَخِذْيِهِ:** أَي: فَخِذَي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

واته:

له عومه ری کوری خه طابه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «لهو کاته ی له خزمه تی په یامبه ری خوادا صلی الله علیه وسلم دانیشتبووین، پیاوئیک هات به ره و پروومان، جلیکی زور سپی له بهر بوو، قژیکی زور ره شی هه بوو، شوینه واری سه فهری پیوه دیار نه بوو، که سیشمان نه یده ناسی، هات له بهر ده م په یامبه ری خوادا صلی الله علیه وسلم دانیشت و ئه ژنوی دا به ئه ژنوی په یامبه ره وه صلی الله علیه وسلم و ده ستیشی خسته سهر رانی.

وتی: ئه ی موحه ممه د، باسی ئیسلامم بو بکه، ئیسلام چییه؟ فهرمووی: ئیسلام ئه وه یه: شایه تی بده ی که هیچ په رستراوئیک هه ق نییه بیجگه له الله، وه موحه ممه د په یامبه ری خوایه، وه نوئژ بهرپا بکه یت، وه زه کات بده یت، وه پروژووی په مه زان بگریت، وه حه جی مالی خوا بکه یت ئه گهر توانات هه بوو. وتی: راستده که یت! ئیمه ش سهرمان سوورما، پرسیاری لیده کات و ده شلیت: راست ده که یت...».
بوخاری و موسلیم ده یگیزنه وه

۵. عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا جَعَلَ اللَّهُ الْإِسْلَامَ فِي قُلُوبِ أَتَيْتُ النَّبِيَّ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: أَبْسُطْ يَمِينَكَ فَلَأُبَايِعَكَ، فَبَسَطَ يَمِينَهُ، فَقَبَضْتُ يَدِي.
قَالَ: مَا لَكَ يَا عَمْرُو؟ قُلْتُ: أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِطَ.

قَالَ: تَشْتَرِطُ بِمَاذَا؟ قُلْتُ: أَنْ يُعْفَرَ لِي.

قَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ؟ وَأَنَّ الْهِجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا؟ وَأَنَّ الْحَجَّ
يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ؟. [رواه مسلم]

قوله: أَبْسُطَ: أَمَدُّ.

واته:

له عه مری کوری عاصه وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «کاتیک خوی گه وه
ئیسلامی خسته دلمه وه هاتمه خزمه تی په یامبه ر و پیم وت: ده ستم پییده با گفتم و
به یعتت پییده م، که ده سستی راستی دریژکرد، من ده ستم کشانه وه. فهرمووی:
چیته وه ئه ی عه مر؟! وتم: مه رجم هه یه! فهرمووی: مه رچی چی؟ وتم: که خوا له
هه موو تاوانه کانم خوش بییت. فهرمووی: ئه ی تو نازانی ئیسلام بوون هه رچی
تاوانی پیشته ده سپرته وه؟! وه کوچکردن هه رچی تاوانی پیشخوی هه یه
ده سپرته وه؟! وه چه جکردن هه رچی تاوانی پیشخوی هه یه ده سپرته وه؟!».
موسلیم ده یگیرته وه

چه جکردنی ئافره تان

۶. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا نَغْزُو وَنُجَاهِدُ مَعَكُمْ؟ فَقَالَ:
لَكُنَّ أَحْسَنَ الْجِهَادِ وَأَجْمَلُهُ: الْحَجُّ، حَجٌّ مَبْرُورٌ - وَفِي رِوَايَةٍ: «جِهَادُكُنَّ الْحَجُّ» -». [رواه
البخاري]

واته:

له عائیشه وه خوای لی پازی بیّت، ده لیت: «وتم: ئه ی په یامبه ری خوا، ئایا ئیمه ش له گه لّتان جیهاد و خه بات نه کهین؟ فهرمووی: ئیوه باشتین و جوانترین جیهادتان بۆ هه یه؛ حه جکردن، حه جیکی چاک و پاک، -له پریوایه تیکی تر دا: خه باتگیرانی ئیوه حه جکردنه-». بوخاری ده یگیریته وه

حه جکردنی مندالان

۷. عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيَ رَكْبًا بِالرَّوْحَاءِ، فَقَالَ: مَنْ الْقَوْمُ؟ قَالُوا: الْمُسْلِمُونَ. فَقَالُوا: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ.

فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ أَمْرًا صَبِيًّا، فَقَالَتْ: أَلْهَذَا حَجٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَلَكِ أَجْرٌ». [رواه مسلم]

قوله: بِالرَّوْحَاءِ: قَرْيَةٌ تَبْعُدُ عَنِ الْمَدِينَةِ أَرْبَعَةً وَسَبْعِينَ (٧٤) كِيلُومِثْرًا جِهَةَ مَكَّةَ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خو ی و باوکی پازی بیّت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم گه یشته کاروانیک و شتریان پیوو، له ناوچه ی «ره وحا»، فهرمووی: ئیوه کین؟ وتیان: ئیمه موسلمانین. ئه وانیش وتیان: تو کیت؟ فهرمووی: من په یامبه ری خوام. ئافره تیکیان مندالیکی پیوو، به رزی کرده وه و وتی: ئه مه حه جی بۆ هه یه؟ فهرمووی: به لی، پاداشته که شی بۆ تو یه». موسلیم ده یگیریته وه.

ره وحا: شوینیکه ٧٤ کم له شاری مه دینه وه دووره له دیوی مه که وه.

چه جکردنی ئافرهت له جیاتی پیاو

٨. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَاءَتْهُ أَمْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ تَسْتَفْتِيهِ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشَّقِّ الْآخَرِ. قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكْتُ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ؛ أَفَأَحْجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ». [متفق عليه]

قوله: رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَاكِبًا خَلْفَهُ.

وقوله: خَثْعَمَ: قَبِيلَةٌ فِي السُّعُودِيَّةِ، مَسَاكِنُهُمْ جَنُوبَ شَرْقِ الْبَاخَةِ، تَبْعُدُ عَنْهَا تِسْعِينَ (٩٠) كِيلُومِتْرًا.

وقوله: خَثْعَمَ: قَبِيلَةٌ بِالْيَمَنِ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خۆی و باوکی پازى بێت، ده لێت: «فه ضلی کورێ عه بباس له پشتی په یامبه ره وه صلى الله عليه وسلم له سهر ئاژه لێك سه ركه وتبوو، ئه وه بوو ئافره تێك له خیلێ خه ثعه م هاته خزمه تی بو پرسیارکردن، فه ضل چاوی تیبری و ئه ویش چاوی بریه فه زل، په یامبه ری خواش صلى الله عليه وسلم پرووی فه ضلی وه رگێرا بو دیوه که ی دی. ئافره ته که وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، چه ج که فه رزی خوایه له سهر بهنده کانی، که وتوته سهر باوکم، له حالێکدا پیاویکی پیری به ته مه نه له سهر ولاخ خۆی راناگریت؛ ئایا دروسته من چه جی بو بکه م؟ فه رمووی: به لێ. ده لێت: ئه مه ش له چه جی مالئاواییدا بوو». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

چه جکردن و نه زکردن له بری مردوو

۹. عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ أَمْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنَّ أُتِي نَذَرْتُ أَنْ تَحْجَّ فَمَاتَتْ قَبْلَ أَنْ تَحْجَّ، أَفَأَحْجُّ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ، حُجِّي عَنْهَا؛ أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أَمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَّتَهُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ.

فَقَالَ: فَأَقْضُوا الَّذِي لَهُ؛ فَإِنَّ اللَّهَ أَحَقُّ بِالْوَفَاءِ». [رواه البخاري]

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «ئافره تیک هاته خزمه تی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و وتی: دایکم نه زری کرد چهج بکات، به لام پیش جیه جیکردنی وه فاتی کرد، ئایا درووسته من چهج له جیاتی ئه و بکه م؟ فهرمووی: به لی، چه جی بو بکه، ئه گهر قهرزیک له سهر دایکت هه بوایه ئایا قهرزه که ت بو ده دایه وه؟ وتی: به لی. فهرمووی: دهی هه قی خواش قهرزه بیده نه وه، چونکه هه قی خوا له پیشتره بدریته وه». بوخاری ده یگیریته وه

فه زلی چهج و عومره کردن

۱۰. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ حَجَّ لِلَّهِ - وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: «مَنْ أَتَى هَذَا الْبَيْتَ» - فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ؛ رَجَعَ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ». [متفق عليه]

قوله: «فَلَمْ يَرْفُثْ»: لَمْ يَتَكَلَّمْ بِكَلَامٍ فَاحِشٍ.

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوا ی لی رازی بیت، ده لیت: «گویم له په یامبه ری خوا بوو

صلی الله علیه وسلم دهیفرموو: هه رکهس حج بکات - له پریوایه تیکی موسلیمدا ده لیت: «هه رکهس بیت بو ئهم مالهی خوا» - پاریز بکات له: قسه ی قوړ و نابه جی و پوچ و رابواردن له گه ل ژندا، ئەوا وهك ئەو پرۆزه ی كه له دایك بووه له گوناها پاك ده بیته وه». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۱۱. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ». [متفق عليه] واته:

له ئەبو هورهیره وه خوا ی لی رازی بیت، ده لیت: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: «عومره بو عومره سرپنره وه ی گوناهاه کانی ئەو نیوه نده یه، حه جی چاک و پاکیش پاداشتیکی دیکه ی نییه جگه له به هه شت». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۱۲. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ - يُقَالُ لَهَا: أُمُّ سِنَانٍ -: «مَا مَنَعَكَ أَنْ تَكُونِي حَاجَّةً مَعَنَا؟ قَالَتْ: نَاضِحَانِ كَانَا لِأَبِي فَلَانٍ - زَوْجَهَا -؛ حَجَّ هُوَ وَأَبْنُهُ عَلَى أَحَدِهِمَا، وَكَانَ الْآخَرُ يَسْقِي عَلَيْهِ غُلَامُنَا.

قال: فَعُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً - أَوْ حَجَّةً مَعِيَ -». [متفق عليه]

قوله: نَاضِحَانِ: بَعِيرَانِ نَسَقَتِي عَلَيْهِمَا.

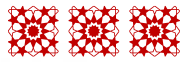
واته:

له ئیبن عه بیاسه وه خوا له خو ی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا

صلی الله علیه وسلم به دایکی سینانی فهرموو -که ژنیککی ئه نصاری بوو-: بۆ
حه جت له گه لماندا نه کرد؟

وتی: باوکی فلان -واته میرده کهی- دوو وشتی هه بوو؛ یه کیکیان خوی و
کورپه کهی هه جیان له سه ر کرد، ئه وی دیکه شیان خزمه تکاره که مان ئاوی پی
را ده کیشا.

فهرمووی: دهی عه مره یه ک له رهمه زاندا وه کو حه جیک، یان فهرمووی: وه ک
حه جیک له گه ل مندا وایه». بوخاری و موسلیم ده یگێر نه وه.

تویشوو بردن بۆ حه ج

۱۳. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يُحْجُونَ وَلَا يَتَزَوَّدُونَ، وَيَقُولُونَ:
نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ، فَإِذَا قَدِمُوا مَكَّةَ سَأَلُوا النَّاسَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
التَّقْوَى﴾». [رواه البخاري]

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوی و باوکی رازی بی، ده لی: «خه لکی یه مه ن
ده رۆیشتن هه جیان ده کرد و تویشوو یان له گه ل خویاندا نه ده برد و ده یانووت: ئیمه
پشتمان به خوا به ستووه، به لام که ده گه یشتنه مه که که داوای پیداو یستییه کانیان له
خه لک ده کرد، ئه وه بوو په روه ردگار ئه و ئایه ته ی دابه زاند: ﴿وه تویشوو له گه ل
خوتاندا به نه له وهی که پیو یستانه بۆ سه فه ره که تان له خواردن و خواردنه وه، بشزانن
باشترین تویشوو ته قوای خوا یه﴾».

درووستیتی عومره کردن له مانگه کانی چه جدا

۱۴. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ، وَيَجْعَلُونَ الْمُحَرَّمَ صَفْرًا. وَيَقُولُونَ: إِذَا بَرَأَ الدَّبْرُ، وَعَفَا الْأَثَرُ، وَأَنْسَلَخَ صَفْرُ؛ حَلَّتِ الْعُمْرَةُ لِمَنْ أَعْتَمَرَ. فَقَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةِ مُهَلِّينَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْحِلِّ؟ قَالَ: **الْحِلُّ كُلُّهُ**».

[متفق عليه]

قوله: **الدَّبْرُ**: الجُرْحُ الَّذِي يَكُونُ فِي ظَهْرِ الْبَعِيرِ.

وقوله: **وَعَفَا الْأَثَرُ**: أَي: أُنْمَحَى أَثَرُ سَيْرِ الْإِبِلِ وَغَيْرِهَا.

وقوله: **صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ**: أَي: صُبْحَ رَابِعَةٍ مِنْ شَهْرِ ذِي الْحِجَّةِ.

وقوله: **مُهَلِّينَ**: مُلَبِّينَ.

وقوله: **أَيُّ الْحِلِّ**: أَيُّ شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ يَحِلُّ لَنَا؟

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیټ، ده لیت: «له سه رده می نه فامیدا خه لک پییان وابوو که عومره کردن له مانگه کانی چه جدا له ئه و په پری خراپه کارییه له سه ر زه وی، وه ده رویشتن مانگی «صه فهر» یان ده کرد به مانگی حه رام له جیاتنی مانگی موچه ره م، وه کاتی عومره یان ئاوها دیاریده کرد؛ ده یانووت: ئه گهر زامی پستی و شتر^(۱) سارپژر بوو، وه شوینه واری کاروانیان کویره وه بوو، وه مانگی صه فهر ته و او بوو، ئه وه ئیتر عومره کردن چه لال بوو.

ئه وه بوو په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و هاوه لانی له به یانی روژی

(۱) [واته و شتری کاروانی حاجیان].

چواره می مانگی حاجاندا ته شریفیان گه یشته مه ککه و ئیحرامی حه جیان به ستبوو، فهرمانی پیگردن که نییه تی حه جه که یان بکه ن به عومره، که عومره یان ته و او کرد ئیحرام بشکینن، دووباره بو کاتی حه ج ئیحرام بیه ستنه وه، به لام یاران ئه م کاره یان زور له سهر دل گه و ره و گران بوو، وتیان: ئه ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم، ئیحرام شکاندن چ جوره؟ فهرمووی: ئه وه ی که هه موو شتیکتان بو حه لاله!». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

په یامبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چه ند حه ج و عومره ی کردووه؟

۱۵. عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزَا تِسْعَ عَشْرَةَ، وَأَنَّهُ حَجَّ بَعْدَمَا هَاجَرَ حَجَّةً وَاحِدَةً؛ حَجَّةَ الْوَدَاعِ». [متفق عليه] واته:

له زهیدی کوری ئه رقه مه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم به شداری له نوزده غه زا کردووه و ته نها یه ک حه جی کردووه دوا ی کوچکردنی بو مه دینه، ئه ویش حه جی مالئاوایی بوو». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

۱۶. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعَ عُمَرٍ؛ كُلُّهُنَّ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، إِلَّا الَّتِي كَانَتْ مَعَ حَجَّتِهِ. عُمَرَةٌ مِنَ الْحَدِيثِيَّةِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمَرَةٌ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ. وَعُمَرَةٌ مِنَ الْجِعْرَانَةِ - حَيْثُ قَسَمَ عَنَائِمَ حُنَيْنٍ - فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمَرَةٌ مَعَ حَجَّتِهِ». [متفق عليه]

قوله: **الْحَدِيثُ: شَمَالَ غَرْبِ مَكَّةَ، بَيْنَهَا وَبَيْنَ جُدَّةَ، تَبْعُدُ عَنْ مَكَّةَ عَشْرِينَ (٢٠) كِيلُومِتْرًا.**

وقوله: **الْجُعْرَانَةُ: شَمَالَ شَرْقِ مَكَّةَ جِهَةَ الطَّائِفِ، تَبْعُدُ عَنْ مَكَّةَ عَشْرِينَ (٢٠) كِيلُومِتْرًا.**

واته:

له نه نه سی کوری مالیکه وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم چوار عومره ی کردووه، هه موویان له مانگی زولقه عده دا بووه، ته نها یه کیکیان نه بیت له گه ل چه جه که یدا بووه: عومره یه ک له حوده یییه وه کردی له مانگی زولقه عده ده دا، عومره یه کیش له ساله که ی دوی ئوه، دیسانه وه له مانگی زولقه عده دا بوو، عومره یه کیش له «جیعرانه» بوو -له و شوینه ی ده سته وه ته کانی جه نگی حونه یی دابه شکرد- ئه ویش هه ر له مانگی زولقه عده دا بوو، عومره یه کیشی وه ک باس مکرد له گه ل چه جه که یدا کردی له مانگی حاجیان».

حوده یییه: ده که ویتته نیوان مه که و شاری «جودده» وه له باکووری رۆژئاوای مه که، ۲۰ کم لیه ی دووره.

حوده یییه: ده که ویتته باکووری رۆژه لاتی مه که له دیوی شاری طایفه وه، له مه که وه ۲۰ کم دووره.

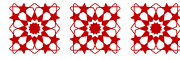
فه زلی کرده وه ی چاک له نۆمینه ی حاجیان

۱۷. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: مَا الْعَمَلُ فِي أَيَّامٍ أَفْضَلَ مِنْهَا فِي هَذِهِ؟ قَالُوا: وَلَا الْجِهَادُ؟ قَالَ: وَلَا الْجِهَادُ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ يُخَاطِرُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ، فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ». [رواه البخاري]

واته:

له ئیبن عه بیاسه وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: په یامبه ری خوا

صلی الله علیه وسلم فهرموویه تی: «هیچ پوژئیک نییه کرده وهی چاک باشتی بیت تئیدا به ئەندازهی ئەم پوژئانه، وتیان: تەنانەت جیهادکردنیش لە پیناوی خوادا؟ فهرمووی: تەنانەت جیهادکردنیش، مەگەر کابرا خۆی و مال و سامانی بەخت بکات و هیچیان نە گەڕێنەوه». بوخاری دە یگێرێتەوه

سه فهرکردنی ئافرهت له گه‌ل مه‌هره‌میکیدا بو حه‌ج و جگه‌ له‌ وه‌ش

۱۸. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تَوَمِّنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: «مَسِيرَةَ لَيْلَةٍ»^(۲)، وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى لَهُ: «مَسِيرَةَ يَوْمٍ».

إِلَّا مَعَ ذِي حَرَمٍ عَلَيْهَا». [متفق عليه]

واته:

له ئەبو هورهیره وه خوا ی رازی بیت، ده‌ئیت: په‌یامبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: «حه‌لآل نییه بو ئافره‌تیک که بروای به‌خوا و پوژئ دواپی هه‌بیت، ماوه‌ی شه‌و و پوژئیک سه‌فه‌ر بکات -له‌پروایه‌تیک موسلیمدا: «ماوه‌ی شه‌وئیک»، له‌پروایه‌تیک دیکه‌دا: «پوژئیک»- مه‌گەر له‌گه‌ل مه‌هره‌میکیدا بیت». بوخاری و موسلیم ده‌ یگێرێنەوه

۱۹. عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ يَقُولُ: لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِمَرْأَةٍ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو حَرَمٍ، وَلَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي حَرَمٍ».

فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَمْرًا تِي خَرَجْتُ حَاجَةً، وَإِنِّي أَكْتُتِبْتُ فِي غَزْوَةٍ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: **أَنْطَلِقْ فَحُجَّ مَعَ أَمْرَأَتِكَ**». [متفق عليه]

قوله: **أَكْتُتِبْتُ**: أَي: كُتِبَ اسْمِي فِي جُمْلَةِ الْغَزَاةِ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خووی و باوکی پازی بیټ، ده لیت: «گویم له په یامبه ری خوا بوو صلی الله علیه وسلم وتاری ده فه رموو و ده یووت: با هیچ پیاویک ته نها نه که ویټ له گه ل هیچ ئافره ټیکدا مه گهر ئافره ته که مه حره میکی له گه لدا بیټ، وه با ئافرت سه فهر نه کات مه گهر له گه ل مه حره میکیدا. ئه وه بوو پیاویک هه ستا و وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، هاوسه ره که مه به ته نها که وتوته ری بۆ حه ج، منیش له فلان غه زادا ناوی خو م تومار کردوو به شداربیم، فه رمووی: برۆ له گه ل ژنه که تدا حه ج بکه و به شداري جه نگه که مه که». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

له کاتی سه رکه وتن بۆ سه فه ری حه ج بوو یان شتی تر، چی ده لیت؟

۲۰. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اسْتَوَى عَلَى بَعِيرِهِ خَارِجًا إِلَى سَفَرٍ كَبَّرَ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا، وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾».

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ.

اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ، وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ.

وَإِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ وَزَادَ فِيهِنَّ: **آيِبُونَ، تَائِبُونَ، عَابِدُونَ، لِرَبَّنَا حَامِدُونَ**». [رواه مسلم]

قوله: **مُفْرِنِينَ**: مُطِيقِينَ.

وقوله: **لَمُنْقَلِبُونَ**: رَاجِعُونَ.

وقوله: **وَعَتَاءِ السَّفَرِ**: مَشَقَّتُهُ وَشِدَّتُهُ.

وقوله: **وَكَايَةِ**: أَيُّ: تَغْيِيرُ النَّفْسِ مِنْ حُزْنٍ وَخَوْفٍ.

وقوله: **الْمُنْقَلَبِ**: الْمَرْجِعِ.

واته:

له ئیبن عومهروه خوا له خووی و باوکی رازی بیټ، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ته گهر پر وشتایه بو سه فه ریك و سه ربكه وتایه ته سه ر ئاژه له كه ی و ته واو ئو قهری بگرتایه، سی جار ده یفه رموو: الله اكبر، الله اكبر، الله اكبر، و پیرۆزی بو ئه و زاته ی كه ئه مه ی بو ئاماده و رام و زه لیل كردوین وا كو نتر و لی له ده ست ئیمه یه، ئه گهر رام كردنی خوای مه زن نه بوایه ئیمه ده سه لات و توانامان نه ده شكا به سه ریډا، بیگومان له دواړو ژیشدا هه ر بو لای په روه ردگارمان ده گه رینه وه». خوایه ئیمه له م سه فه ره ماندا داوای چاكه و خو پاریزیت لیډه كه ین، هه روه ها داوای ئه و كرده وانه ت لیډه كه ین كه تو پیی رازی ده بیټ، خودایه ئه م سه فه ره مان بو ئاسان بكه، دووریه كه یمان بو نزیكه وه بكه، خوایه تو یا وه رمانی له م سه فه ره ماندا و ئاسانیده كه یت له سه رمان، وه تو م داناوه له ناو مال و مندا لمدا كه ده یان پاریزیت و ئاگات لییانه، خودایه من په نات پیډه گرم له: ناړه حه تی و سه ختی و ماندوویه تی سه فه ر و، تیكچوونی دیمه ن و ده روونمان كه خه فه تبار بیټ، وه له خراب گه رانه وه بو مال و خیزان.

له کاتی گه رانه وه شدا، ئه مه ی ده فه رموو وه و ئه وه شی بو زیاد ده كرد: گه راینه وه به سه لامه ت و ته وبه و په شیمانیه وه، به خواپه رستی و سوپاس و ستایش كردنی

په روه ردگارمانه وه^(۳). موسلیم ده یگیریتته وه

۲۱. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا

سَافَرَ يَتَعَوَّذُ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَالْحَوْرِ بَعْدَ الْكُورِ، وَدَعْوَةِ الْمَظْلُومِ، وَسُوءِ

الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ». [رواه مسلم]

قوله: وَالْحَوْرِ بَعْدَ الْكُورِ: التَّقْصَانِ بَعْدَ الزِّيَادَةِ.

واته:

له عه بدولای کوری سه رجیسه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ته گهر سه فه ری بکردبا په نای به خوا ده گرت له: نارپه حه تی سه فه ر، وه به خهم گه رانه وه، وه که مکردنی خیر و نیعمه ت و باشی دوا ی ته وه ی زوړبوون، وه له دو عای سته ملیکراو، وه دیمه نی خراب له مال و خیزان (واته ههر دیمه نیک بیته هو ی خرابی و شهر)».

میقاته کانی حه ج و عومره

۲۲. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَّتَ لِأَهْلِ

الْمَدِينَةِ: ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ: الْجُحْفَةَ، وَلِأَهْلِ نَجْدٍ: قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ:

يَلَمْلَمَ.

وَقَالَ: هُنَّ لَهُمْ، وَلِكُلِّ آتٍ أُنَى عَلَيْهِنَ مِنْ غَيْرِهِنَّ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ.

(۳) [واته: له رپیگای گه رانه وه ماندا بو نیشتمان و خانه واده و خیزان، سوورین له سه ر گه رانه وه بولای خوا و ده سته لگرتن له تاوان له گه ل کردنی کرده وه چاکه کان له ستایش کردن و په رستی په روه ردگارمان].

وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ؛ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ». [متفق علیه]

قوله: **ذَا الْحَلِيفَةِ**: جَنُوبَ غَرْبِ الْمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ، يَبْعُدُ عَنْهُ أَرْبَعَةُ عَشَرَ (۱۴) كِيلُومِتْرًا، وَيُعْرَفُ الْيَوْمَ بِأَيَّارِ عَلِيٍّ.

وقوله: **الْجُحْفَةِ**: جَنُوبَ شَرْقِ رَابِعٍ، تَبْعُدُ عَنْهَا اثْنَيْنِ وَعِشْرِينَ (۲۲) كِيلُومِتْرًا.

وقوله: **قَرْنَ الْمَنَازِلِ**: شَمَالُ الطَّائِفِ، يَبْعُدُ عَنْهَا خَمْسَةَ وَأَرْبَعِينَ (۴۵) كِيلُومِتْرًا، وَيُعْرَفُ الْيَوْمَ بِالسَّيْلِ الْكَبِيرِ.

وقوله: **يَلْمَلَمَ**: جَنُوبَ غَرْبِ مَكَّةَ، يَبْعُدُ عَنْهَا تِسْعِينَ (۹۰) كِيلُومِتْرًا.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیّت، ده لیّت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ئەم شوینانه ی دیاری کرد بۆ ئیحرامدا به ستنی خه لکی ئەم ناوچانه: بۆ خه لکی مه دینه، «زولحوله یفه» ی دیاری کرد، بۆ خه لکی شام، «جوحفه» ی دیاری کرد، بۆ خه لکی ناوچه ی «نه جد»، «قه رنولمه نازل» ی دیاری کرد، بۆ خه لکی یه مه ن، «یه له مله م» ی دیاری کرد، جا فه رمووی: ئەمانه جیگه ی ئیحرامدا به ستن بۆ ئەو که سانه ی خه لکی ئەو ناوچانه و، بۆ ئەو خه لکانه ی تریشه که به سه ر ئەو ناوچانه دا دین بۆ چه ج و عومره. هه رکه سیکیش له و شوینانه ی باس مکرد نزیکتر بوو، ئەوا هه ر له و شوینه ی خویه وه ئیحرام داده به ستیت، ته نانه ت خه لکی مه ککه ش له خودی مه ککه وه ئیحرام داده به ستن». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

زولحوله یفه: ده که ویتته رۆژئاوای مزگه وتی په یامبه ری خوا وه و، ۱۴ کم لیوه ی دووره، ئەمڕۆ به «ئهیاری عه لی» ناسراوه.

جوحفه: ده که ویتته باشووری رۆژئاوای ناوچه ی «رابغ» وه، ۲۲ کم لیوه ی دووره.

قه پرنولمه نازیل: ده که ویتته باکووری «طائف» هوه، ۴۵ کم لیوهی دووره و نه مپو
به «سه یلو لکه بیر» ناسراوه.

یه له مله م: ده که ویتته باشووری پوژئاوی مه که هوه، ۹۰ کم لیوهی دووره.

۲۳. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «لَمَّا فُتِحَ هَذَا الْمِصْرَانِ أَتَوْا عُمَرَ، فَقَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّ لِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنًا، وَهُوَ جَوْرٌ عَنْ طَرِيقِنَا، وَإِنَّا إِنْ أَرَدْنَا قَرْنًا شَقَّ عَلَيْنَا.

قَالَ: فَانْظُرُوا حَدَّوْهَا مِنْ طَرِيقِكُمْ، فَحَدَّ لَهُمْ ذَاتَ عِرْقٍ». [رواه البخاري]

قوله: الْمِصْرَانِ: أَي: الْبَصْرَةُ وَالْكُوفَةُ.

وقوله: قَرْنًا: أَي: قَرْنِ الْمَنَازِلِ، شَمَالَ الطَّائِفِ، يَبْعُدُ عَنْهَا خَمْسَةٌ وَأَرْبَعِينَ (٤٥) كِيلُومِترًا، وَيُعْرَفُ

الْيَوْمَ بِالسَّيْلِ الْكَبِيرِ.

وقوله: جَوْرٌ: مَائِلٌ.

وقوله: حَدَّوْهَا: مَا يُحَازِيهَا وَيُقَابِلُهَا.

وقوله: ذَاتَ عِرْقٍ: شَمَالَ الطَّائِفِ بِمِثَّةٍ (١٠٠) كِيلُومِترًا.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیټ، ده لیت: «که به صهره و کوفه
پرزگار کران، خه لکه که ی به عومه ری کوپی خه طایبان وت: نه ی پیشه وای
باوه پداران، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بو خه لکی «نه جد»،
«قه پرنولمه نازل» ی دیاری کرد که نزیکترین میقاته، به لام له سهر ریگای ئیمه نیه و
نه گهر بمانه وئی له وپوه ئیحرام دابه سستین قورسه له سهرمان. نه ویش وتی: له
ریگاکه ی خوټانه وه له هاوئاستی «قه پرنولمه نازل» ئیحرام دابه سستن، نه وه بوو
«زاتو عیرق» ی بو دیاری کردن». بوخاری ده یگپریتته وه

زاتو عیرق: ده که ویتته باکووری «طائف» هوه به دووری ۱۰۰ کم.

۲۴. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يُسْأَلُ عَنِ الْمَهَلِّ فَقَالَ: سَمِعْتُ - أَحْسَبُهُ رَفَعَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ: «مَهَلُّ أَهْلِ الْعِرَاقِ مِنْ ذَاتِ عِرْقٍ». [رواه مسلم]

قوله: الْمَهَلُّ: مَوْضِعُ الْإِهْلَالِ.

وقوله: ذَاتُ عِرْقٍ: شَمَالُ الطَّائِفِ بِمِثَّةٍ (۱۰۰) كِيلُومِثْرٍ.

واته:

له ئه بو زووبهیره وه: «گوینی له جابری کوری عه بدولا بوو پرسیری ده کرد له باره ی شوینی ئی حرامدا به ستنه وه، ئه ویش وتی گویم لیوو - وایزنام دایه پالی په یامبه ره وه صلی الله علیه وسلم - فهرمووی: «شوینی ئی حرامدا به ستنی خه لکی عیراق له «زاتو عیرق» ه وه یه». موسلیم ده یگیرته وه

ئه و شوینانه ی که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم نوژی تییدا کرد وه

۲۵. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ؛ فَصَلَّى بِهَا». [متفق عليه]

قوله: أَنَاخَ: أَتَبَرَكَ رَاحِلَتُهُ.

وقوله: بِالْبَطْحَاءِ: مَسِيلٌ فِيهِ دِقَاقُ الْحَصَى.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم وشره که ی بیخدا له ناوچه ی «به طحا» که ده که ویته زولحوله یفه وه و ههر له ویش نوژی کرد». بوخاری و موسلیم ده یگیرته وه

به طحا: شوینیکه لافاوی پیدا ده هات، ورده به ردی تیدابوو.

۲۶. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْتَقْبَلَ فُرْصَتِي الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ نَحْوَ الْكَعْبَةِ؛ يَجْعَلُ الْمَسْجِدَ الَّذِي بَيْنِي ثُمَّ يَسَارَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِطَرَفِ الْأَكْمَةِ.

وَمُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْفَلَ مِنْهُ عَلَى الْأَكْمَةِ السَّوْدَاءِ، يَدْعُ مِنَ الْأَكْمَةِ عَشَرَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا، ثُمَّ يُصَلِّي مُسْتَقْبِلَ الْفُرْصَتَيْنِ مِنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْكَعْبَةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ». [متفق عليه]

قوله: **فُرْصَتِي**: تَنْبِيْهُ فُرْصَةٍ؛ وَهِيَ الثَّيْبَةُ الْمُرْتَفِعَةُ مِنَ الْجَبَلِ.
وقوله: **ثُمَّ هُنَاكَ**.

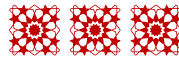
وقوله: **الْأَكْمَةُ**: الْمَكَانِ الْمُرْتَفِعِ عَلَى مَا حَوْلَهُ.

وقوله: **عَشَرَ أَذْرُعٍ**: تُسَاوِي: أَرْبَعَةَ أَمْثَارٍ وَسِتِّينَ سَنْتِمِثَرًا (٤,٦).

واته:

له ئیبن عومهره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم [له «ذي طوی» نوژی کرد که ئه مړو به «زاهیر» ناسراوه، له ویدا]، پرویکرده دوو ږیره وی به رزی کیوه که ی نیوان خوئی و نیوان کیوی (طه ویل) که به ره و ئاراسته ی که عبه بوو، [نافع ده لیت: ئه وه بو عه بدولای کوری عومه ر به جوانی شوینه که ی پروونکرده وه] ئه و مزگه وته ی له وی دروستکرا بوو خستییه ده سته چه پی ئه و مزگه وته ی له ته نیشتی ته پۆلکه که وه بوو. شوینی نوژه که ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له خواره وه ی ته پۆلکه ږه شه کانه وه بوو، ده گهز (٤,٦ م) یان ده وروبه ری ئه وه له ته پۆلکه که دوورده که وته وه و پاشان

روویده کرده پیره وه به رزه که ی کیوی «طهویل» که ده که ویتته نیوان تو و که عبه وه»^(۴).
بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۲۷. عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْزِلُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ حِينَ يَعْتَمِرُ، وَفِي حَجَّتِهِ حِينَ حَجَّ تَحْتَ سَمُرَةٍ فِي مَوْضِعِ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ.

وَكَانَ إِذَا رَجَعَ مِنْ غَزْوٍ كَانَ فِي تِلْكَ الطَّرِيقِ أَوْ حَجَّ أَوْ عُمَرَةَ هَبَطَ مِنْ بَطْنِ وَادٍ، فَإِذَا ظَهَرَ مِنْ بَطْنِ وَادٍ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي عَلَى شَفِيرِ الْوَادِي الشَّرْقِيَّةِ، فَعَرَسَ ثُمَّ حَتَّى يُصْبِحَ، لَيْسَ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِحِجَارَةٍ وَلَا عَلَى الْأَكْمَةِ الَّتِي عَلَيْهَا الْمَسْجِدُ.
كَانَ ثُمَّ خَلِيجٌ يُصَلِّي عَبْدُ اللَّهِ عِنْدَهُ فِي بَطْنِهِ كُثْبٌ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ يُصَلِّي». [رواه البخاري]

قوله: **سَمُرَةٍ**: ضَرْبٌ مِنْ شَجَرِ الطَّلْحِ.

وقوله: **وَادٍ**: هُوَ وَادِي الْعَقِيقِ.

وقوله: **أَنَاخَ**: أَتَبَرَكَ رَاحِلَتُهُ.

وقوله: **شَفِيرٍ**: طَرَفٍ.

وقوله: **فَعَرَسَ**: التَّعَرَّيْسُ: نُزُولُ الْمُسَافِرِ آخِرَ اللَّيْلِ نَزْلَةً لِلتَّوَمِّ وَالِاسْتِرَاحَةِ.

وقوله: **ثُمَّ**: هُنَاكَ.

وقوله: **الْأَكْمَةِ**: الْمَكَانِ الْمُرْتَفِعِ عَلَى مَا حَوْلَهُ.

وقوله: **خَلِيجٌ**: وَادٍ لَهُ عُمُقٌ.

وقوله: **كُثْبٌ**: رَمْلٌ مُجْتَمِعٌ.

واته:

له نافع وه ده لیت: عه بدولای کوری عومه ر بوی باسکردم که: «په یامبه ری خوا

صلی الله علیه وسلم که عومره ی بگردایه له «زولحوله یفه» لایده دا، ههروه ها بۆ
 حه جیش وای کرد له ژیر دار «سه موره» یه کدا لایدا له شوینی ئه و مزگه وته ی ئیستا
 له «زولحوله یفه» دایه. ههروه ها ئه گهر به و پرینگایه له غه زایه ک یان حه ج یان عومره
 بگه پرایه ته وه ئه و له ناوه راستی شیوی «عه قیق» وه ده هاته وه، هه رکه له شیوه که وه
 ده ربکه وتایه له به طحا و شتره که ی ییخده دا که ده که ویتته که ناری دیوی رۆژه لاتی
 شیوه که وه، جا له وئ بۆ ماندویتی شکاندن لایده دا تا به ره به یان، نه ک له و شوینه ی
 که ئه مپۆ به به رد بوونیادنراوه، وه نه له و شوینه به رزه شی که مزگه وتی لی
 درووستکراوه. به لام له ویدا که نداویکی قول هه بوو ئیبن عومه ری له ویدا نوژی
 ده کرد، له ناوه راستی ئه و که نداوه دا لمی کو بووه وه ی به رزی لیوو، جا ئه م شوینه
 هه مان ئه و شوینه بوو که په یامبه ری خوا نوژی تیدا ده کرد». بوخاری ده یگپریتته وه

۲۸. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى
 مَكَّةَ يُصَلِّي فِي مَسْجِدِ الشَّجَرَةِ، وَإِذَا رَجَعَ صَلَّى بِذِي الْحَلِيفَةِ بِبَطْنِ الْوَادِي، وَبَاتَ حَتَّى
 يُصْبِحَ». [رواه البخاري]

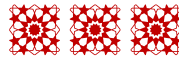
قوله: **مَسْجِدِ الشَّجَرَةِ**: أَي: الَّتِي عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحَلِيفَةِ.

قوله: **بِذِي الْحَلِيفَةِ**: جَنُوبَ غَرْبِ الْمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ، يَبْعُدُ عَنْهُ أَرْبَعَةُ عَشَرَ (١٤) كِيلُومِتْرًا، وَيُعْرَفُ الْيَوْمَ
 بِأُبْيَارِ عَليّ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «ئه گهر په یامبه ری
 خوا صلی الله علیه وسلم برۆشتایه بۆ مه ککه، له مزگه وتی «دار» که نوژی ده کرد،
 (واته: ئه و داره ی لای مزگه وته که یه)، که ده شگه پرایه وه له ناو شیوی «عه قیق» له
 «زولحوله یفه» لایده دا و نوژی ده کرد و تیدا ده مایه وه تا به یانی ده کرده وه».

بوخاری ده یگیرته وه

شه که تیده رکردن له «زولحوله یفه» له کۆتایی شه و

۲۹. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى وَهُوَ فِي مُعَرَّسِهِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ فِي بَطْنِ الْوَادِي؛ فَقِيلَ: إِنَّكَ بِبَطْحَاءَ مُبَارَكَةٍ». [متفق عليه]
 قوله: **مُعَرَّسِهِ**: مَوْضِعُ تَعْرِيسِهِ، وَالتَّعْرِيسُ: نُزُولُ الْمُسَافِرِ آخِرَ اللَّيْلِ نَزْلَةً لِلنَّوْمِ وَالِاسْتِرَاحَةِ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خۆی و باوکی رازی بی، ده لیت: «له کۆتایی شه ودا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له ناوچه ی «زولحوله یفه» له ناو شیوی «عه قیق» خه وتبوو بۆ شه که تی ده رکردن، وه عاده تی بوو له و شوینه لایده دا بۆ ماندوو یه تی شکاندن، جا خه ونی بینی پیا ن وت: تۆ له «به طحا» یه کی^(۵) پیروزی». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۳۰. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «بَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ مَبْدَأَهُ، وَصَلَّى فِي مَسْجِدِهَا». [رواه مسلم]
 قوله: **بِذِي الْحُلَيْفَةِ**: جَنُوبَ غَرْبِ الْمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ، يَبْعُدُ عَنْهُ أَرْبَعَةُ عَشَرَ (۱۴) كِيلُومِثْرًا، وَيُعْرَفُ الْيَوْمَ بِأَبْيَارِ عَلِيٍّ.
 وقوله: **مَبْدَأَهُ**: أِبْتِدَاءَ شُرُوعِهِ فِي سَفَرِهِ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خۆی و باوکی رازی بی، ده لیت: «په یامبه ری خوا

(۵) [به طحا: شوینی هاتنی ئاوه و ورده به ردی تیدا کۆبووه ته وه به هۆی هینانی ئاوه وه].

صلی الله علیه وسلم سه ره تای سه فه رکردنی شه و له «زولحوله یفه» دا ده مایه وه،
 هه ره له مزگه وته که شی نوژی ده کرد». موسلیم ده یگیریتته وه

که سینک له ئیحرامدا بیت چی ده پوشیت؟

۳۱. عَنْ أَبِي عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَلْبَسُوا الْقُمُصَ، وَلَا الْعَمَائِمَ، وَلَا السَّرَاوِيلَ، وَلَا الْبَرَائِسَ، وَلَا الْخِفَافَ، إِلَّا أَحَدٌ لَا يَجِدُ التَّغْلِينَ؛ فَلْيَلْبَسِ الْحَقِيقَ، وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ.

وَلَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الرَّعْفَرَانُ وَلَا الْوَرُسُ». [متفق عليه]

زَادَ الْبُخَارِيُّ فِي رَوَايَةٍ: «وَلَا تَنْتَقِبِ الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ، وَلَا تَلْبَسِ الثَّقَارَيْنِ».

قوله: الْقُمُصُ: جَمْعُ قَمِيصٍ؛ وَهُوَ الثَّوْبُ الْمَخِيطُ بِكُمَيْنِ.

وقوله: السَّرَاوِيلُ: جَمْعُ سِرْوَالٍ؛ وَهُوَ مَعْرُوفٌ.

وقوله: الْبَرَائِسُ: جَمْعُ بُرْنِيسٍ؛ وَهُوَ ثَوْبٌ رَأْسُهُ مِنْهُ مُلْتَزِقٌ بِهِ.

وقوله: الْخِفَافُ: جَمْعُ خُفٍّ؛ وَهُوَ مَا يَسْتُرُ الْقَدَمَ.

وقوله: الْوَرُسُ: نَبْتُ أَصْفَرٍ، طَيِّبُ الرِّيحِ، يُصْبَغُ بِهِ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «پیاویک پرساری
 کرد له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم: ته گهر که سینک له ئیحرامدا بیت چی
 بی پوشیت؟ په یامبه ری خواش له وه لامدا (باسی ته و شتانه ی کرد که نابیت بی پوشیت
 و) فهرمودی: کراس له بهر مه کهن، سه روین له سه ره مه کهن، شهروال له پی مه کهن،

«بورنوس» مه پۆشن (کراسیکه سه ره که ی پۆهیه)^(۶)، سۆل (گۆره وه ی چه رمینی بیتووک) مه گهر که سیك نه علی ده ست نه که ویت، ئەوا با سۆل له پێ بکات، به لام له خوار قوله پیکانییه وه با بیپریت، ههروه ها جلیک مه پۆشن که زه عفهران و «وه پرس» (گیایه کی زه ردی بۆن خو شه) ی به رکه وتبی. بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه بوخاری له ریوایه تیکدا زیاتری هیناوه: «وه ئافرهت که له ئیحرامدا بوو با نیقاب نه کات و ده ستکیشیش له ده ست نه کات».

۳۲. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ بِعَرَفَاتٍ: مَنْ لَمْ يَجِدِ التَّعْلِينَ فَلْيَلْبَسِ الْحَقَيْنِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسِ سَرَاوِيلَ - لِلْمُحْرِمِ -». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خو ی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له عه ره فاتدا گویم له په یامبه ری خوا بوو صلی الله علیه وسلم وتاری ده دا و فهرمووی: هه رکه س له ئیحرامدا بوو، نه علی ده ست نه که وت له پێ بکات با سۆل له پێ بکات، هه رکه سیش به رکۆش (خوارپۆش) یکی ده ست نه که وت با شه روا ل پۆشیت». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

۳۳. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أُنْطَلِقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمَدِينَةِ بَعْدَمَا تَرَجَّلَ وَأَدَّهَنَ وَلَبَسَ إِزَارَهُ وَرِدَاءَهُ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، فَلَمْ يَنْهَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْأُرْدِيَةِ وَالْأُزْرِ تَلْبَسُ إِلَّا الْمَرْعَفَةَ الَّتِي تَرَدُّعُ عَلَى الْجِلْدِ».

(۶) [وهك كراسه مه غریبییه کان].

فَأَصْبَحَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الْبَيْدَاءِ؛ أَهْلٌ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، وَقَلَّدَ بَدَنَتَهُ، وَذَلِكَ لِحَمْسٍ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ.

فَقَدِمَ مَكَّةَ لِارْبَعٍ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ، وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ أَجْلِ بُدْنِهِ لِأَنَّهُ قَلَّدَهَا.

ثُمَّ نَزَلَ بِأَعْلَى مَكَّةَ عِنْدَ الْحُجُونِ وَهُوَ مُهَلٌّ بِالْحَجِّ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ.

وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطَوَّفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ يَقْصُرُوا مِنْ رُؤُوسِهِمْ ثُمَّ يَحِلُّوا - **وَفِي رِوَايَةٍ: «ثُمَّ يَحِلُّوا وَيَحْلِقُوا أَوْ يَقْصُرُوا»** -، وَذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ بَدَنَةٌ قَلَّدَهَا، وَمَنْ كَانَتْ مَعَهُ أَمْرَأَتُهُ فَهِيَ لَهُ حَلَالٌ، وَالطَّيْبُ وَالثِّيَابُ». [رواه البخاري]

قوله: **تَرَجَّلَ**: سَرَحَ شَعْرَهُ.

وقوله: **أَدَهَنَ**: اسْتَعْمَلَ الدُّهْنَ.

وقوله: **الْمَرْعَفَةَ**: الْمَضْبُوعَةَ بِالزَّعْفَرَانِ.

وقوله: **تَرَدَّعُ عَلَى الْجِلْدِ**: تَنْفُضُ صِبْغَهَا عَلَيْهِ.

وقوله: **الْبَيْدَاءِ**: غَرْبَ ذِي الْحُلَيْفَةِ بَعْدَ وَادِي الْعَقِيقِ مُبَاشَرَةً، تَبْعُدُ عَنِ الْمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ خَمْسَةَ عَشَرَ (١٥) كِيلُومِتْرًا تَقْرِيْبًا.

وقوله: **وَقَلَّدَ**: عَلَّقَ شَيْئًا فِي عُنُقِ الْهَدْيِ.

وقوله: **بَدَنَتُهُ**: الْبَدَنَةُ: نَاقَةٌ أَوْ بَقَرَةٌ تُنَحَرُ بِمَكَّةَ.

وقوله: **الْحُجُونِ**: شَمَالَ شَرْقِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، يَبْعُدُ عَنْهُ اثْنَيْنِ (٢) كِيلُومِتْرًا، يُسَمَّى الْيَوْمَ: رِيْعَ الْحُجُونِ.

واته:

له ٹیبن عہبباسہ وہ خوا له خوی و باوکی رازی بیت دہلّیت: «دوای ئہ وہی پہ یامبہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم سہر و ریشی خوی بہ بونی خوش چہور کرد

و، شانەى کرد، وه خوێ و هاوه لانی شانپۆش^(۷) (ئێزار) و بهرپۆش^(۸) (ریدا) یان له بهر کرد، له مه دینه وه به ره و مه ککه کهوتنه پێ، وه پێگری نه کرد له پۆشینی هیچ شانپۆشیک یان بهرپۆشیک بێجگه له وهی زه عفه راناوێکی وا کرایت په نگداته وه و له ش زه ردبکات. ئەوه بوو ئەو پۆژه پۆشته زولحوله یفه و شهوێ لهوێ مایه وه (یان به یانی گه یشته زولحوله یفه)، به یانییه که ی سواری و لاخه که ی بوو تا سه رکه وته سه ر کیوی «بهیدا»، لهوێ خوێ و هاوه لانی ئیحرامیان دابه ست، وه وشتره دیارییه کان (هه دی) که داینا بوو له مه ککه سه ریان بپریت، لهوێ نیشانی کردن، ئەمه هیشتا بو مانگی حاجیان پینج پۆژی مابوو، ئەوه بوو له چواری مانگی حاجیاندا گه یشته مه ککه، ته وافی به یت و سه عی نیوان سه فا و مه پوه ی کرد، به لام ئیحرامی نه شکاند له بهر وشتره دیارییه کانی چونکه نیشانی کردبوون. ئینجا له سه رووی مه ککه وه له لای «حه جوون» لایدا و بارگه که ی خست، ئەو ئیحرامی به ستبوو به حه ج به ته نها، جا که ته وافی کرد ئیتر نزیکی که عبه نه کهوته وه تا گه رایه وه له وه ستان له عه ره فات. به لام فه رمانیدا به هاوه لانی که ئەوان ته وافی که عبه و سه عی نیوان سه فا و مه پوه ئەنجام بدهن، که ته وایان کرد مووی سه ریان کوورت بکه نه وه و ئیحرام بشکینن - له پریوایه تیکدا: مووی سه ریان بتاشن یان کوورتنی بکه نه وه - ئەمه ش بو ئەوانه ی که وشتری دیاری نیشانه کراویان له گه ل خویناندا نه هینابوو، هه ر که سیکیش ژنه که ی له گه لدایه ئەوا دوای ئیحرامشکاندن بوێ حه لال ده یت هه روه ها بوێ خوش و جلو به رگی ئاسایش». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

(۷) (که له نیوه ی سه ره وه ی له ش ده پۆشریت).

(۸) (که له نیوه ی خواره وه ی له ش ده پۆشریت).

بُونخوْش له خوْدان له کاتی ئیحرامدا

۳۴. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كُنْتُ أَطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ، وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ». زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَةٍ: «بَطِيبٍ فِيهِ مِسْكٌ». [متفق عليه]

واته:

له عائیشه وه خوای لی رازی بیّت، ده لیت: «به دهستی خوْم له کاتی ئیحرامدا په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم بُونخوْش ده کرد پیش ئیحرام به ستنی، هه روه ها دوا ی ئیحرامشکاندنیش ئه وه م بوْ ده کرد، پیش ئه وه ی ته وافی ئیفازه بکات به ده وری که عبه دا». بوخاری و موسلیم ده یگیژنه وه

۳۵. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «طِيبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِي بِذَرِيرَةٍ فِي حَبَّةِ الْوَدَاعِ؛ لِلْحِلِّ وَالْإِحْرَامِ». [متفق عليه]

قوله: بِذَرِيرَةٍ: نَوْعٌ مِنَ الطَّيِّبِ.

واته:

له عائیشه وه خوای لی رازی بیّت، ده لیت: «له چه جی مالئاواییدا به دهستی خوْم به بوْنی «زه ریره» (جوْره بوْنیکه) په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم بُونخوْش کرد، ئه مه م بوْ ده کرد هه م بوْ کاتی ئیحرام شکاندن ی هه م بوْ کاتی ئیحرام دابه ستنی». بوخاری و موسلیم ده یگیژنه وه

۳۶. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ أَنْ

يُحْرِمُ: يَتَطَيَّبُ بِأَطْيَبِ مَا يَجِدُ، ثُمَّ أَرَى وَبَيَضَ الدُّهْنِ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ بَعْدَ ذَلِكَ. [متفق عليه]

قوله: وَيَبِيضُ: بَرِيقٌ.

واته:

له عائشه وه خواى لى رازى بيت، ده ليت: «ئه گهر په يامبهري خوا صلى الله عليه وسلم ويستى ببوايه ئيحرام به ستيت: به باشتريين بون خوى بونخوش ده كرد ته نانهت له وه و دواش بريقه ي چه وري بونه كه م به سهر و ريشيه وه به دى ده كرد». بوخارى و موسليم ده يگيرنه وه

۳۷. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كُنْتُ أُطَيَّبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ يَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ، ثُمَّ يُصْبِحُ مُحْرِمًا يَنْضِخُ طَبِيبًا». [متفق عليه]

قوله: يَنْضِخُ: يَفُوحُ.

واته:

له عائشه وه خواى لى رازى بيت، ده ليت: «به ده ستى خوم په يامبهري خوام صلى الله عليه وسلم بونخوش ده كرد، پاشان ده گه را به سهر ژنه كانيدا و سهر جيى له گه ل ده كردن، پاشان به يانيه كه ي ئيحرامى ده به ست، كه چى هيشتا ههر بونه خوشه كه ي ليوه ده هات». بوخارى و موسليم ده يگيرنه وه

به مله وه کردن و نیشانکردنی حوشر^(۹)

۳۸. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «فَتَلْتُ قَلَائِدَ بُدْنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدَيَّ - زَادًا فِي رِوَايَةٍ: «مِنْ عَهْنٍ» -، ثُمَّ أَشْعَرَهَا وَقَلَّدَهَا، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا إِلَى الْبَيْتِ، وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ، فَمَا حَرَّمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ لَهُ حِلًّا». [متفق عليه]

قوله: فَتَلْتُ: مِنْ فَتَلَهُ يَفْتِلُهُ: إِذَا لَوَاهُ.

وقوله: قَلَائِدَ: جَمْعُ قِلَادَةٍ؛ وَهِيَ مَا يُعَلَّقُ بِالْعُنُقِ.

وقوله: بُدْنٍ: جَمْعُ بَدَنَةٍ؛ وَهِيَ نَاقَةٌ أَوْ بَقَرَةٌ تُنْحَرُ بِمَكَّةَ.

وقوله: أَشْعَرَهَا: إِشْعَارُ الْبَدَنِ: أَنْ يُشَقَّ أَحَدُ جَنْبَيْ سَنَامِهَا حَتَّى يَسِيلَ دَمُهَا.

وقوله: وَقَلَّدَهَا: عَلَّقَ شَيْئًا فِي عُنُقِهَا لِيُعْلَمَ أَنَّهَا هَدْيٌ.

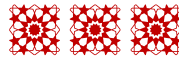
واته:

له عائیشه وه خوای لی پازی بیت، ده لیت: «به دهستی خووم ملوانکه م له ملی حوشره دیارییه کانی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم باده دا و دهوئییه وه، - له ریوایه ټیکدا: به هه ندی خوری که هه مبوو له ملی وشتره کان بامده دا،- پاشان نیشانی ده کرد و شتیکی له ملی ده کرد، پاشان دهیناردن بو که عبه، خویشی له مه دینه دا ده مایه وه و به م دیاری ناردنه بو مه ککه هیچی له سهر حه رام نه ده بوو که

(۹) [عه ره بییه که ی (تقلید البدن وإشعاره): ته قلید له «قیلاده» وه هاتووه، واته: گهردنبه ند و شتیکی بکریته به روک و ملی وشتره که، تا جیای بکاته وه له و شتری دیکه، لی ره شدا زیاتر پیسته یان جووته نه علینک و هاوشیوه کانی کراوه به به روکی وشتره که دا.

ئیشعاریش: واته نیشانکردن، که ئه وه یه سهر پستی وشتره که به چه قویه ک و هاوشیوه کانی بریندار بکریت تا خوینی لیده چوریت، بو ئه وه ی جیا بیته وه و ئه وه ی هه ژاره و پیویتی پیسه تی دوا ی بکه ویت، وه ئه گهر ټیکه لی و شتری دیکه بوو یان ونبوو، که س دهستی بو نه بات، ئه مه جگه له وه ی گه وره راگرتنی درووشمه کانی شه ریعه تی تیدایه و هاندانی ئه وانی دیکه ی تیدایه].

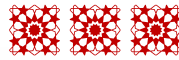
پیشتر چه لال بوو بیت». بوخاری و موسلیم ده یگینه وه

۳۹. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «أَهْدَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً إِلَى الْبَيْتِ غَنَمًا فَقَلَدَهَا». [متفق عليه]

واته:

له عایشه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «جاریکیان په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم مه پریکی کرده دیاری بو که عبه، شتیکیشی کرده ملی».

۴۰. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ، ثُمَّ دَعَا بِنَاقَتِهِ فَأَشْعَرَهَا فِي صَفْحَةِ سَنَامِهَا الْأَيْمَنِ، وَسَلَّتَ الدَّمَ، وَقَلَدَهَا نَعْلَيْنِ، ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ، فَلَمَّا أَسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ أَهَلَ بِالْحَبَجِّ». [رواه مسلم]

قوله: فَأَشْعَرَهَا: إِشْعَارُ الْبُذْنِ: أَنْ يُشَقَّ أَحَدُ جَنْبَيْ سَنَامِهَا حَتَّى يَسِيلَ دَمُهَا.

وقوله: صَفْحَةٌ: جَانِبٌ.

وقوله: وَسَلَّتَ الدَّمَ: أَرَاْلَهُ وَمَسَحَهُ.

وقوله: وَقَلَدَهَا نَعْلَيْنِ: أَيُّ: عَلَّقَهُمَا فِي عُنُقِهَا؛ لِيُعْلَمَ أَنَّهَا هَدْيٌ.

وقوله: الْبَيْدَاءُ: غَرْبُ ذِي الْحُلَيْفَةِ بَعْدَ وَاذِي الْعَقِيقِ مُبَاشَرَةً، تَبْعُدُ عَنِ الْمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ خَمْسَةَ عَشَرَ (١٥) كِيلُومِتْرًا تَقْرِبًا.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم نوئری نیوه پوی له «زولحوله یفه» کرد، پاشان فه رمانیکرد و شتره که ی بو بهینن، ئه ویش لای راستی پشتی بریندار کرد و نیشانی کرد و خوینی لیچورا و دوو نه علی کرد به ملی، پاشان سواری و لاخه که ی بوو، که گه یشته سه ر

کیوی «بهیدا»، ئیحرامی بهست به حه ج». موسلیم دهیگپرتهوه

سواربوونی و شتریک که کراوته دیاری بو بهیت (هَدي)

۴۱. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً، فَقَالَ: **أَرْكَبَهَا**، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا بَدَنَةٌ! فَقَالَ: **أَرْكَبَهَا، وَيْلَكَ** - فِي الثَّانِيَةِ، أَوْ فِي الثَّالِثَةِ -». [متفق عليه]

واته:

له ئه بو هورهیرهوه خوی لی رازی بیټ، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم پیاویکی بینی و شتره که ی داوته بهر و لییده خوورپیت، خوشی به پی ده پروات، فهرمووی: سواری به، وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، ئه مه و شتری دیاری مه ککه یه! چۆن ده بیټ سواری بیم! له جاری دووهم یان سییه م بوو فهرمووی: ئه ی تیا بچیت! پیټ ده لیم: سواری به!». بوخاری و موسلیم دهیگپرتهوه

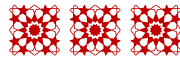
۴۲. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رُكُوبِ الْهَدْيِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «**أَرْكَبَهَا بِالْمَعْرُوفِ إِذَا أُلْحِثَتْ إِلَيْهَا، حَتَّى تَجِدَ ظَهْرًا**».

[رواه مسلم]
 قوله: **أُلْحِثَتْ**: س.
 وقوله: **ظَهْرًا**: مَرْكُوبًا.

واته:

له جابری کورپی عه بدولاهه خوا له خوی و باوکی رازی بیټ: «که له باره ی سواربوونی و لاخی دیاری که عبه وه پرسپاری لیکرا، وتی: گویم له په یامبه ری خوا

صلی الله علیه وسلم بوو لهو بارهوه فهرمووی: ئه گهر ناچار بوویت، ئهوا به شیویه کی رهوا سواری ببه ههتا ئه وهندی و لاخیکی دیکهت دهست ده کهویت». موسلیم دهیگیریتتهوه

چی به «هه دی» ده کریت گهر له ریگا په کی کهوت؟

۴۳. عَنْ ذُوئِیْبِ أَبِي قَبِيصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَبْعَثُ مَعَهُ بِالْبُذْنِ، ثُمَّ يَقُولُ: **إِنْ عَطِبَ مِنْهَا شَيْءٌ فَخَشِيتَ عَلَيْهِ مَوْتًا فَانْحَرْهَا، ثُمَّ اغْمِسْ نَعْلَهَا فِي دِمِهَا، ثُمَّ اضْرِبْ بِهِ صَفْحَتَهَا، وَلَا تَطْعَمَهَا أَنْتَ وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ رُقَّتِكَ**». [رواه مسلم]

قوله: **بِالْبُذْنِ**: جَمْعُ بَذْنَةٍ؛ وَهِيَ نَاقَةٌ أَوْ بَقَرَةٌ تُنْحَرُ بِمَكَّةَ.

وقوله: **عَطِبَ**: قَرُبَ مِنَ الْهَلَاكِ.

واته:

له «ذوئیب» ی ئه بی قه بیصه وه خوای لی رازی بی، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم به مندا و شتری دیاری که عبه ی له مه دینه وه ده نارد، وه پیی ده وتم: ئه گهر ههر کامیان له ریگادا په کی کهوت و ترسایت تیا بجیت، ههر له وی سهری بیر و نه عله که ی ملی دابکه نه و بیژنه به خوینه کهیدا و بیده له لا ته نیشتی پشتی ئازله که، تا که سیک به ویدا تیپه ربوو بزانیت ئه مه «هه دی» بووه و په کی کهوتوو و به شیوازیکی شهرعی سهر براوه و لیی بخوات، به لام خوت و هاوکاروانه کهت کهستان لیی نه خون». موسلیم دهیگیریتتهوه

هاوبه شدانه ران له کاتی «له ببه یك» كردندا چیان دهوت؟

۴۴. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ الْمُشْرِكُونَ يَقُولُونَ: لَبَيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، فَيَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: **وَيْلَكُمْ، قَدْ قَدْ**، فَيَقُولُونَ: إِلَّا شَرِيكاً هُوَ لَكَ، تَمْلِكُهُ وَمَا مَلَكٌ، يَقُولُونَ هَذَا وَهُمْ يَطُوفُونَ بِالْبَيْتِ». [رواه مسلم]

قوله: **لَبَيْكَ**: إِقَامَةٌ عَلَى طَاعَتِكَ بَعْدَ إِقَامَةٍ.

وقوله: **قَدْ قَدْ**: أَي: كَفَاكُمْ هَذَا الْكَلَامُ، فَأَقْتَصِرُوا عَلَيْهِ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیټ، ده لیت: «هاوبه شدانه ران له کاتی «له ببه یك» کردنی چه جدا، ده یانوت: خوایه وه لامت ده ده مه وه دواى وه لامدانه وه، هیچ هاوبه شیکت نییه، ئا لیږه ئیتر په یامبه ری خوا پییده وتن: تیا بچن وا زیاتر ده لین! ئه وهنده به سه به سه زیاتر مه لین، به لام ئه وان ده یانوت: تنها هاوبه شیك نه بیټ، هه ته، به لام ئه ویش هه ر تو خاوه نیت. ئه مه یان دهوت له کاتی ته وافر دنیان به ده وری که عبه دا». موسلیم ده یگړیته وه

شیوازی «له ببه یك» کردنی په یامبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

۴۵. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَهْلُ مُلَبِّدًا، يَقُولُ: **لَبَيْكَ اللَّهُمَّ لَبَيْكَ، لَبَيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ**، لَا يَزِيدُ عَلَى هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ». [متفق عليه]

قوله: **مُلَبِّدًا**: أَي: جَعَلَ فِي رَأْسِهِ شَيْئاً نَحْوَ الصَّمْعِ لِيَجْتَمَعَ شَعْرُهُ.

وقوله: **لَبَيْكَ**: إِقَامَةٌ عَلَى طَاعَتِكَ بَعْدَ إِقَامَةٍ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «گویم له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بوو ئیحریمی به ست له حالیکدا قژه سه ری به چریشیک پیکه وه ده نووسان^(۱۰) و ده یفه رموو: «خوایه وه لامدانه وهی خوُم بو تو دووپاتده که مه وه جار له دوا ی جار، فه رمانبه ردار و گوپرایه ل و ملکه چتم، خوایه وه لامدانه وهم بو تو دووپاتده که مه وه ته نها تو خواهنی هه موو شتیکی به بی هیچ هاوبه شیک، خوایه وه لامدانه وهم بو تو دووپاتده که مه وه سوپاس و ستایش و شوکرانه ته نها شایسته ی تویه و هه موو نیعمه تیک له تو وهیه و ته نها تو به خشه رییت، وه تو خواهنی هه موو شتیکی بی هیچ هاوبه ش و شه ریکیک. له مانه زیاتری نه ده وت».

دهنگ به رزکردنه وه له کاتی «له به یك» کردندا

۴۶. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: «قَدِمْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخُنْ نَصْرُحُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا». [رواه مسلم]

واته:

(۱۰) [ته لیبیدکردن ئه وهیه: قژه سه ری خوئی بیچیتته وه و بیچه سپیتیت بهیه که وه به چریش و که تیره و له زگه و چه سپ و لۆک و گیراوه ی گوله هیرو و ههنگوین و هاوشیوه کانیان له ماده لینج و لیقنه کان، بو ئه وه ی قژی پیکه وه بنووسیت و مووی لی هه لئه وه ری و په شک و ئه سپی هه لئه هییت، جا بو سه فه ری درێژ ئه مه ئیسراحه تتره خو ئه گهر له ئیحرامدا بوو ئه وه زیاتر. برهوانه: «التحریر» للأصبهانی (ص ۲۱۰)، و «معالم السنن» (۲ / ۱۵۱)، و «شرح السنة» للبعوي (۷ / ۴۸)، و «إكمال المعلم» لقاضي عياض (۴ / ۱۸۰) «النهاية» (۴ / ۲۲۴)، و «لسان العرب» (۳ / ۳۸۶)].

له جابری کوری عه بدولا و ئه بو سه عیدی خودریه وه خوی له هه ردو وکیان
 رازی بیت، ده لێن: «له گه ل په یامبه ری خوا دا صلی الله علیه وسلم پویشتین بو
 حه ج، به هاوارکردن ته لیه مان ده کرد».

۴۷. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِوَادِي الْأَزْرَقِ فَقَالَ: أَيُّ وَادٍ هَذَا؟ فَقَالُوا: هَذَا وَادِي الْأَزْرَقِ. قَالَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ هَابِطًا مِنَ الثَّنِيَّةِ - زَادَ فِي رِوَايَةٍ: «وَاضِعًا إصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ» -، وَلَهُ جُؤَارٌ إِلَى اللَّهِ بِالتَّلْيِيَةِ.

ثُمَّ أَتَى عَلَى ثَنِيَّةٍ هَرَشَى فَقَالَ: أَيُّ ثَنِيَّةٍ هَذِهِ؟ قَالُوا: ثَنِيَّةُ هَرَشَى. قَالَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى يُوسُفَ بْنِ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى نَاقَةٍ حَمْرَاءَ جَعْدَةٍ، عَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ، خِطَامٌ نَاقَتِهِ خُلْبَةٌ وَهُوَ يُلَبِّي». [رواه مسلم]

قوله: وَادِي الْأَزْرَقِ: شَمَالُ عُسْفَانَ بِعَشْرَةِ (١٠) كِيلُومِثْرَاتٍ، وَيُعْرَفُ الْآنَ بِغُرَانَ.

وقوله: الثَّنِيَّةُ: الطَّرِيقُ فِي الْجَبَلِ.

وقوله: جُؤَارٌ: صَوْتُ عَالٍ.

وقوله: ثَنِيَّةُ هَرَشَى: شَرْقُ الْجُحْفَةِ، تَبْعُدُ عَنْهَا سِتَّةَ (٦) كِيلُومِثْرَاتٍ.

وقوله: جَعْدَةٌ: مُجْتَمَعَةُ الْخَلْقِ شَدِيدَةً.

وقوله: جُبَّةٌ: الْجُبَّةُ: لِبَاسٌ طَوِيلٌ، قَصِيرُ الْأَكْمَامِ، يُلَبَسُ فَوْقَ الثِّيَابِ.

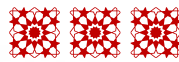
وقوله: خِطَامٌ: حَبْلٌ يُشَدُّ عَلَى رَأْسِ الْبَعِيرِ.

وقوله: خُلْبَةٌ: لَيْفُ النَّحْلِ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لێت: «په یامبه ری خوا
 صلی الله علیه وسلم به دۆلی «ئه زره ق» دا تیپه ربوو، فهرمووی: ئه م شیوو ناوی
 چیه؟ وتیان: ئه مه ناوی دۆلی «ئه زره ق»، فهرمووی: ده لێت ئیستا مووسا له بهر

چاومه و سهیری ده کهم کاتیک له مله که وه دابه زی و ههردوو په نجهی خوی خستوته ههردوو گوئییه وه و به دهنگی به زر «له بهیک» ده کات، پاشان گه یشته سه رملهی «هه رشا»، فهرمووی: ئه مه چ گه رده یه که؟ وتیان: گه رده ی «هه رشا» یه، فهرمووی: ده لییت ئیستا یونسی کوری مه تتا له پیش چاومه و سهیری ده کهم له سه ر و شتریکی سووری قه له وی پر گوشته، جبه یه کی خووری له به ردایه ره شمه ی و شتره که ی له ریشالی خورمایه، خه ریکی «له بهیک» کردنه. موسلیم ده یگپرته وه **ملهی «هه رشا»:** ده که ویتته باشووری ناوچه ی جوحفه وه و ۶ کم لیوه ی دووره.

ئیحرام دابه ستنی^(۱۱) په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم

۴۸. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ جَمِيعًا». [متفق عليه]

واته:

له ئه نه سی کوری مالکه وه خوی لی رازی بیت، ده لییت: «گویم له په یامبه ری خوا بوو صلی الله علیه وسلم ئیحرامی حه ج و عومره ی پیکه وه به ست (و فهرمووی: لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا)^(۱۲)». بوخاری و موسلیم ده یگپرته وه

۴۹. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبَّى بِالْحَجِّ وَحْدَهُ». [متفق]

(۱۱) [مه به ست لیتره پوشینی جلوه برگی ئیحرام نییه، له هه موو کتیه که مه به ست پئی نییه تی داخلبوونی

حه ج یان عومره یه که به وتنی: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ حَجًّا» یان به: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ عُمْرَةً» ده ست پنده کات].

(۱۲) [بروانه: صه حیچی موسلیم (۱۲۳۲ و ۱۲۵۱)].

[علیه]

واته:

له ئیبن عومهروه خوا له خوئی و باوکی رازی بیټ، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم تهنه ئیحرامی به حه ج به ست». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

«الحمد لله» و «سبحان الله» و «الله أكبر» کردن پیش ئیحرام به ستن

۵۰. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فِي حَجَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: «رَكِبَ حَتَّى أَسْتَوْتُ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ؛ حَمِدَ اللَّهُ وَسَبَّحَ وَكَبَّرَ - وَفِي رِوَايَةٍ: «فَجَعَلَ يَهْلُلُ وَيُسَبِّحُ» -، ثُمَّ أَهَلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ». [رواه البخاري]

واته:

له ئه نه سی کوړی مالکوه خوا ی لى رازی بیټ، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له حه جی مالئاوا پیدا سواری و شتره که ی بوو و سه رکه وته سه ر کیوی «به یدا»، حه مدی خوا و ته سبیحات و ته کبیراتی کرد - له ریوایه ټیکدا: لا إله إلا الله و ته سبیحاتی کرد-، پاشان ئیحرامی به ست به حه ج و عومه^(۱۳). بوخاری ده یگیرنه وه

(۱۳) [پروانه: وته ی ئیبن حه جهر له «فتح الباری» (۱۵۵۱)].

ئیحرام داده به ستیت کاتیک ته و او سه رده که ویتته سه ر ئازله که

۵۱. عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ: «أَنَّه قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، رَأَيْتُكَ تَصْنَعُ أَرْبَعًا لَمْ أَرِ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِكَ يَصْنَعُهَا، قَالَ: مَا هُنَّ يَا أَبْنُ جُرَيْجٍ؟ قَالَ: رَأَيْتُكَ لَا تَمَسُّ مِنَ الْأَرْكَانِ إِلَّا الْيَمَانِيَيْنِ.

وَرَأَيْتُكَ تَلْبَسُ النَّعَالَ السَّبْتِيَّةَ، وَرَأَيْتُكَ تَصْبِغُ بِالْصُّفْرِ.

وَرَأَيْتُكَ إِذَا كُنْتَ بِمَكَّةَ أَهْلَ النَّاسِ إِذَا رَأَوْا الْهَلَالَ، وَلَمْ تُهْلِلْ أَنْتَ حَتَّى يَكُونَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ.

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: أَمَّا الْأَرْكَانُ؛ فَإِنِّي لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمَسُّ إِلَّا الْيَمَانِيَيْنِ.

وَأَمَّا النَّعَالُ السَّبْتِيَّةُ؛ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُ النَّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعْرٌ، وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا، فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا.

وَأَمَّا الصُّفْرَةُ؛ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْبِغُ بِهَا، فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَصْبِغَ بِهَا.

وَأَمَّا الْإِهْلَالُ؛ فَإِنِّي لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُهْلِلُ حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ». [متفق عليه]

قوله: السَّبْتِيَّةُ: الَّتِي لَا شَعَرَ فِيهَا.

وقوله: حَتَّى تَنْبَعِثَ بِهِ رَاحِلَتُهُ: حَتَّى تَسْتَوِيَ بِهِ قَائِمَةً.

واته:

له عوبه یدی کوپری جوره یجه وه، ده لیت: به عه بدولای کوپری عومه رم خوای لی
پازی بیت، وت: «ئه ی باوکی عه بدولره حمان سه رنجم داویت، چوار شت
ده که یت که سی دیکه م نه بینوو له هه فالانت (له صه حابه) ئه نجامی بدهن! وتی:

کام چوار شته ئه ی کوری جورهیج؟ وتی: ده تبینم له کاتی ته وافدا، له چوار سووچی که عبه، ده ست نادهیت له هیج کامیان جگه له سووچه یه مه نییه که و سووچی بهرده ره شه که. ههروه ها ده تبینم نه علی «سیبتی» (نه علیکی چه رمنه و بی مووه) له پی ده کهیت. ههروه ها ده تبینم به رهنگی زهرد بویه ده کهیت. ههروه ها ده تبینم ته گهر له مه که دا بیت، کاتیک مانگی حاجیان دیت، خه لک ئیحرام ده بهستن، به لام تو ئیحرام نابهستی هه تا دوو پوژ پيش جه ژن (پوژی ته پرویه، هه شتی مانگی حاجیان). ئیین عومه ر وتی: با بو ت پروون بکه مه وه: ک

سه بارهت به گو شه کانی که عبه، ئه مه له بهر ئه وه یه که په یامبهری خوام صلی الله علیه وسلم نه بینوو دهستی له هیج کام له گو شه کان دابیت جگه له دوو گو شه یه مه نییه که.

سه بارهت به نه عله «سیبتی» یه که؛ ئه وه شیان چونکه په یامبهری خوام صلی الله علیه وسلم بینوو ئه وه نه علانه ی له پی کردوو که مووی پیوه نه بووه و ده ست نوژی شی پیوه گرتوو، بویه منیش هه زده که م له پی بکه م.

سه بارهت به رهنگی زهرد؛ ئه مه شیان په یامبهری خوام صلی الله علیه وسلم بینوو بویه ی زهردی به کارهیناوه، بویه منیش هه زده که م بهو رهنگه بویه بکه م.

سه بارهت به ئیحرام دابهستن؛ ئاخر په یامبهری خوام صلی الله علیه وسلم نه بیناوه ئیحرامی دابهستی هه تا وه کو و لاخه که ی له ژیریدا هه لده ستایه وه و ده که وته ری (له پوژی هه شته می حاجیاندا). بوخاری و موسلیم ده یگێر نه وه

٥٢. عَنْ نَافِعٍ قَالَ: «كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، إِذَا أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى مَكَّةَ أَذْهَنَ بِدُهْنٍ لَيْسَ لَهُ رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ، ثُمَّ يَأْتِي مَسْجِدَ ذِي الْحُلَيْفَةِ فَيُصَلِّي، ثُمَّ يَرْكَبُ. وَإِذَا أَسْتَوَتْ بِهِ رَاِحِلَتُهُ قَائِمَةً أَحْرَمَ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يَفْعَلُ»^(١٤). [رواه البخاري]

واته:

له نافع هوه، ده لیت: «ئه گهر ئیبن عومه ر خوی لی رازی بیت، بیوستانییه پروات بو مه ککه، سهر و ریشی به چهورییه ک چهور ده کرد بونی خوش نه بیت، پاشان ده رویشت بو مزگه وته که ی «زولحوله یفه»، له ویدا نوژی ده کرد، پاشان سه رده که وته سهر و شتره که ی، ههر که و شتره که ی راست ده بوویه وه و ده وه ستا، ئیحرامی داده به ست، پاشان ده یوت: په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم بینیووه به م شیوازه ی کردووه». بوخاری ده گیژیته وه

که سیك ئیحرام دابه ستیت له سهر نییه تی که سیکی تر

٥٣. عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَنِي إِلَى الْيَمَنِ، فَوَافَقْتُهُ فِي الْعَامِ الَّذِي حَجَّ فِيهِ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَبَا مُوسَى، كَيْفَ قُلْتَ حِينَ أَحْرَمْتَ؟
قُلْتُ: لَبَيْكَ إِهْلَالًا كَاهِلَالِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

(١٤) [ئه مه بوچوون و ئیجتهادی خودی ئیبن عومه ره ﷺ، ئه گهرنا له صه حیحه یندا هاتوو له عائشه وه که به خوشترین بون بونی داوه له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم پیش ئیحرام دابه ستنی، بروانه: «موطأ مالک» رواية الشيباني (ص ١٦٦)، و «الأم» (٢/ ١٦٥ و ١٦٧) و (٧/ ٢٢٧)، و «اختلاف الحديث» (ص ١٧٥)، و «صحيح البخاري» (٢٦٧)، «صحيح البخاري» (٢٧٠)، و «فتح الباري» (١/ ٤٥٤) و (٣/ ٣٩٧-٣٩٨ و ٤٨٤)، و «منحة الباري» لזکریا الأنصاري (٤/ ٤٥)، و «الکوتر الجاری» للکورانی (٤/ ٣٣) و (١٣/ ٦٠)، و «الجامع الكامل» للأعظمي (٥/ ٦٧)، و «الحلل الإبريزية» (٢/ ١٣)، و «مختصر البخاري» للألباني (١/ ٤٥٥)].

فَقَالَ: هَلْ سُقْتُ هَدِيًّا؟ فَقُلْتُ: لَا - وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «قَالَ: أَحْسَنْتُ» -

قَالَ: فَأَنْطَلِقُ فَطُفْ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَجَلَّ». [متفق عليه]

واته:

له ئه بو موسای ئه شعهریه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم نارد می بۆ یه مه ن، کاتیک گه رامه وه ریککه وت ئه و ساله بیت که حه جی تیدا ئه نجامدا، (له به طحا (أبطح) گه یستمه خزمه تی) پی و تم: باوکی موسا له کاتی ئیحرام دابه ستنه که تدا نییه تی چیت هیئا؟ ده لیت: و تم: خوایه وه لامی بانگه وازه که تم دایه وه، گوپرایه لتم، نییه تی ئیحرامه که م وه ک نییه تی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بیت، فهرمووی: ئایا «هه دی» یت له گه ل خۆتدا هیئا وه؟ و تم: نه خیر، ئه ویش فهرمووی: ئافه رین، چاکت کرد، ده لیت: فهرمووی: ده برۆ ته وافی به یت و سه عی نیوان صه فا و مه روه بکه، پاشان خۆت له ئیحرام بکه وه». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

دهنگ به رزکردنه وه له کاتی نیه تهینان^(۱۵)

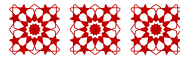
٥٤. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كُنْتُ رَدِيفَ أَبِي طَلْحَةَ، وَإِنَّهُمْ لَيَصْرُخُونَ بِهِمَا جَمِيعاً - الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ -». [رواه البخاري^(۱۶)]
 قوله: رَدِيفَ أَبِي طَلْحَةَ: رَاكِباً خَلْفَهُ.

(۱۵) [مه به سستی نووسه ر له (إهلال) نیه تهینانه، چونکه پیشت دهنگ به رزکردنه وه ی باسکرد له کاتی «له به یک» کردندا].

(۱۶) [ینظر: کلام ابن حجر في «الفتح» عند حديث (۱۵۴۸)].

واته:

له ئه نه سی کوری مالکوه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «کاتیک حه جمان کرد من له پشتی ئه بو طه لحه وه بووم له سهر و لاخه که، جا ئه وان (واته هاوه لان) هاواریان ده کرد و ده یانقیراد بو ئیحرام دابه ستیان به حه ج و عومره». بوخاری ده یگیرته وه

ئافرهت له بی نوێژیدا چۆن ئیحرام ده به ستیت؟

۵۵. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حَجَّةِ الْوُدَّاعِ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ؛ فَلْيَهْلُ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا.

فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ؛ لَمْ أَطُفَ بِالْبَيْتِ وَلَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ - زَادًا فِي رِوَايَةٍ: «حَتَّى دَخَلْتُ لَيْلَةَ عَرَفَةَ» -، فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: أَنْقِضِي رَأْسَكَ وَأَمْتَشِطِي، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ، وَدَعِي الْعُمْرَةَ، فَفَعَلْتُ.

فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ إِلَى التَّنْعِيمِ؛ فَأَعْتَمَرْتُ، فَقَالَ: هَذِهِ مَكَانُ عُمْرَتِكَ.

فَطَافَ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلُّوا، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مَنَى لِحَجِّهِمْ.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَانُوا جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَإِنَّمَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا. [متفق عليه]

قوله: أَنْقِضِي رَأْسَكَ: حُلِّيْ صَفَائِرَهُ.

وقوله: وَأَمْتَشِطِي: أَصْلِحِي شَعْرَكَ بِالْمُشْطِ.

واته:

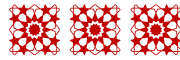
له عائیشه وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «له حجی مالئاواییدا که چووین بۆ حج له خزمهتی پیامبهری خوادا بووین صلی الله علیه وسلم، جا نییهتی عومره مان هینا، به لام دواجار پیامبهری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: ههرکهس «هه دی» له گه ل خۆیدا هیناوه ئەوا با له گه ل عومره که ی نییهتی حجیش بهینیت، ئیتر ئیحرام ناشکینیت هه تا وه کو عومره و حج هه ردووکیان ته واو ده کات. ده لیت: ئەوه بوو که گه یستمه مه که من له بی نوژیدا بووم، بۆیه نه ته وافم کرد و نه سه عی نیوان صه فا و مه پروم کرد، هه روا ماومه وه هه تا وه کو شوی عه ره فه پاک بوومه وه، ئیتر سکا لای ئەوه م لای پیامبهری خوا کرد که نه ته واف و نه سه عیم نه کردووه (واته: عومره نه کردووه)، ئەویش فهرمووی: په لکه کانت بکه وه و قژت شانه بکه و نییهتی حج بهینه و واز له عومره بهینه (و حج و عومره که ت بکه به یه ک «القران»)، ده لیت: منیش وامکرد. به لام که حه جمان ته واو کرد و ئیحراممان شکاند، پیامبهری خوا صلی الله علیه وسلم له گه ل عه بدولر حمانی برامدا ناردمی بۆ ته نعیم^(١٧)، عومره م کرد، جا فهرمووی: ئەم عومره له جیاتی ئەو عومره ی که نه تکرد.

ده لیت: خۆی ته نها ئەوانه ی نییهتی عومره یان هینابوو، ته وافی بهیت و سه عی نیوان صافا و مه پروه یان کرد، ئینجا ئیحرامیان شکاند، پاشان دووباره و پاش گه رانه وه یان له به ردها و یشتن (شهیتان په جم) ته وافیکی دیکه یان کرده وه بۆ حه جه که یان (ته وافی ئیفاضه). به لام ئەوانه ی نییهتی حج و عومره یان پیکه وه هینابوو، ته نها یه ک ته وافیان کرد بۆ هه ردوو نوسوکه که». بوخاری و موسلیم

(١٧) [ته نعیم: شوئیکه ده که وێته سه ر سنووری حه ره مه وه (له ده ره وه ی حه ره مه) له دیوی مه دینه وه، ته نها

نزیک ٧ کم له مزگه وتی حه رامه وه دووره].

ده یگیرنه وه

٥٦. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِسَرِفٍ أَوْ قَرِيباً مِنْهَا حِضْتُ، فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي، فَقَالَ: أَنْفَسْتَ؟ - يَعْنِي: الْحِضَّةَ - قُلْتُ: نَعَمْ.

قَالَ: إِنَّ هَذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ؛ فَأَفْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَغْتَسِلِي - وَفِي رِوَايَةٍ لُهُمَا: «حَتَّى تَطْهَرِي» -.

وَصَحَّحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَائِهِ بِالْبَقَرِ. [متفق عليه]
قوله: بِسَرِفٍ: وَادٍ شَمَالَ شَرْقِ مَكَّةَ.

واته:

له عائشه وه خواى لى رازى بيت، ده لیت: «له حه جى مالتاوايیدا له خزمه تی په یامبه ری خوادا صلى الله عليه وسلم بووین، پیمان وابوو هر نیه تی حه ج ده هینین، هه تاوه کو گه شستینه ناوچه ی «سه ریف» یان ئه وه ده وره، له ویدا که وتمه بی نوژییه وه، په یامبه ری خوا که هات بولام بینى ده گرییه م، فهرمووی: مه هکت بو هاتووه؟ وتم: به لى، فهرمووی: ئه وه شتیکه خوا له سه ر هه موو کچیکی ئاده می نووسیوو، جا ئه وه ش حاجی ده یكات ئه نجامی بده ئه وه نده نه بیت ته واف نه که یت به ده وری که عبده هه تاوه کو پاک ده بیته وه و خوت ده شویت. هر له وه حه جده دا په یامبه ری خوا مانگایه کی کرد به قوربانى بو خیزانه کانی». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

سه ریف: شیوکه له باکوری پوژه لاتى مه کهه.

٥٧. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَصْدُرُ النَّاسُ بِنُسُكَيْنِ وَأَصْدُرُ

يُنْسُكِ وَاحِدٍ؟ قَالَ: أَنْتَظِرِي، فَإِذَا طَهَّرْتَ فَأَخْرُجِي إِلَى التَّنْعِيمِ فَأَهْلِي مِنْهُ - زَادَا فِي رِوَايَةٍ:
«وَلْيُرِدْ فِكْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ» -، ثُمَّ أَلْقَيْنَا^(١٨) عِنْدَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنَّهَا عَلَى قَدَرِ نَصَبِكَ - أَوْ قَالَ:

نَفَقَتِكَ -». [متفق عليه]

قوله: يَصْدُرُ: يَرْجِعُ.

وقوله وَلْيُرِدْ فِكْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: أَي: أَمْرُهُ أَنْ يُرِكَبَ عَائِشَةُ أُخْتُهُ وَرَاءَهُ عَلَى نَاقَتِهِ.

وقوله: نَصَبِكَ: مَشَقَّتِكَ وَتَعَبِكَ.

واته:

له عائشه وه خواى لى پازى بيت، ده لیت: «وتم: ئەى په يامبهرى خوا صلى الله عليه وسلم، ئەو خه لکه هه مووى به ئە نجامدانى دوو نوسوك ده گه پرينه وه مال، هه م حه ج و هه م عومره، منيش به تهنه يه ك نوسوك (حه ج به بى عومره) بگه پريمه وه؟! ئەو يش فهرمووى: چاوه پروى بكه هه تاوه كو له بى نوپژى پاك ده بيته وه، ئەوسا با عه بدولپرهمانى برات له گه ل خوى بتخاته سهر ولاخيك و پرۆن بو تهنعيم، له ويوه ئيحرامى عومره دابيه سته و كه ته واوتان كرد له فلان شوين (له پريواياتى تر دا: له ئەبطه ح) بين بولامان. پاشان فهرمووى: كه مى و زورى پاداشت به گوپره ي ماندوو بوونته يان فهرمووى به گوپره ي خه رجيبه كه ته كه سهرفى ده كه يت». بوخارى و موسليم ده گيپرنه وه

مهرج دانان له کاتى حه ج کردندا

٥٨. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى صُبَاعَةَ

(١٨) [ثم أَلْقَيْنَا: بفتح القاف، من باب تَعَبَ؛ أَمْرٌ مِنَ اللِّقَاءِ، لِلْمُؤَنَّثِ، وَ«نَا» مَفْعُولُهُ، يَعْنِي: ثُمَّ التَّقِي بِنَا.

و«عِنْدَ كَذَا وَكَذَا»: أَي: الْأَبْطَح، كَمَا جَاءَ فِي طَرِيقِ آخَرٍ].

بُنْتُ الزُّبَيْرِ، فَقَالَ لَهَا: **أَرَدْتَ الْحَجَّ؟** قَالَتْ: وَاللَّهِ، مَا أَجِدُنِي إِلَّا وَجَعَةً.
فَقَالَ لَهَا: **حُجِّي وَأَشْتَرِ طِي، وَقُولِي: اللَّهُمَّ حَجِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي**». [متفق عليه]
قوله: **حَجِّي**: مَكَانَ تَحَلُّي مِنَ الْإِحْرَامِ.

واته:

له عائشه وه خوا ليی رازيبيت ده ليت: «دوباعه (ضباعه) ی کچی زوبه یر (ی کوری عه بدولموطه لیب) هاته خزمه تی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم، پیی فهرموو: نیازی حه جت هه یه؟ وتی: به خوا هه رچی خوم ده بینم زور نه خوشم^(۱۹)، ئه ویش فهرمووی: حه ج بکه، به لام له کاتی دابه ستنی ئیحرامدا مهرج دابنی و بلی: خوایه گیان خوت ئاگات له حالمه، له ههر شوینتیک نه خوشی ئیتر ریگه ی نه دا (یان نه خوشت خستم)، ئه واهوئ ئیحرام ده شکینم». بوخاری و موسلیم ده یگیره وه

حه جی ته مه تنوع و ئیقران و ئیفراد^(۲۰)

۵۹. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:

(۱۹) [ينظر: «البحر المحيط» (۲۲/۴۱۸)].

(۲۰) [ته مه تنوع: عومره ئه نجام ده دات، پاشان خوئ له ئیحرام ده کاته وه، ئینجا حه ج هه کی ده کات. به حاجیه کهش ده وتریت: «مووته مه تنیع» (التمتع). بو له مه ودوا پییده لیم: حه جی «چیژوه رگرتن»، چونکه له «متع» وه هاتووه، واته: حاجی چیژ ده بینیت له خوکردنه وه له ئیحرام و شتی تریش و تراوه.. قیرانیش: حه ج و عومره که پیکه وه ئه نجام ده دات و خوئ له ئیحرام ناکاته وه هه تاوه کو هه ردووکیان ته واه ده کاتن. به حاجیه کهش ده وتریت: «قارین» (القارن). بو له مه ودوا پییده لیم: جوونکار، له «قرن» وه هاتووه، که دوو نووسک پیکه وه ده کات، هه م حه ج، هه م عومره.

ئیفراد: ته نها حه ج ده کات به بی عومره. به حاجیه کهش ده وتریت: «مووفید» (المفرد)، بو له مه ودوا

مَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يُهْلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلَ بِحَجٍّ فَلْيُهْلَ، وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلَ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهْلَ.

فَأَهْلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحَجٍّ، وَأَهْلَ بِهِ نَاسٌ مَعَهُ، وَأَهْلَ نَاسٌ بِالْعُمْرَةِ وَالْحَجِّ، وَأَهْلَ نَاسٌ بِعُمْرَةٍ، وَكُنْتُ فِيمَنْ أَهْلَ بِالْعُمْرَةِ. [متفق عليه]

واته:

له عائشه وه خواى لى رازى بيت، ده ليت: «له گه ل په يامبه رى خوادا صلى الله عليه وسلم ده رچووين بو حه ج، جا فه رموى: هه ر كامتان ده يه وي ت ئي حرامى حه ج و عومره پي كه وه دابه ستيت، نه وا با بيكات، هه ر كامتان ده يه وي ت ته نها ئي حرامى حه ج دابه ستيت، نه وا ده تواني ت بيكات، هه ر كه سيكيستان ده يه وي ت ئي حرامى ته نها عومره دابه ستيت، با بيكات، نه وه بوو په يامبه رى خوا صلى الله عليه وسلم ئي حرامى دابه ست به ته نها حه ج، كو مه ليكي ش له گه لي دا هه ر وا يان كرد، خه لكيكى دي كه ش نييه تى حه ج و عومره يان پي كه وه هي نا، هه ر وه ها خه لكيكى دى ته نها نييه تى عومره يان هي نا، جا من له وانه بووم كه ته نها نييه تى عومره م هي نا». بوخارى و موسليم ده يگير نه وه

٦٠. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحُمْسِ بَقِيعٍ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، وَلَا نَرَى إِلَّا أَنَّهُ الْحُجُّ، حَتَّى إِذَا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ؛ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَنْ يَحِلَّ». [متفق عليه]

واته:

پي ده ليم: «تاكار»، چونكه له «فرد = تاك» وه هاتووه، ته نها يه ك نوسوك ده كات].

له عائیشه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «پینج پوژی مابوو بو مانگی حاجیان، له گه ل په یامبه ری خوادا صلی الله علیه وسلم ده رچووین بو حه ج، وامانده زانی هه ر حه ج ده کهین، هه تاوه کو نزیک بووینه وه له مه کهه، که چی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فه رمانی کرد به وانهی که «هه دی» یان نه هی ناوه: ئه گه ر ته وافی «بهیت» و سه عی نیوان صه فا و مه روه یان کرد ئه وای حرام بشکینن». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۶۱. عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَادِي الْعَقِيقِ يَقُولُ: «أَتَانِي اللَّيْلَةُ آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ: صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ، وَقُلْ: عُمْرَةٌ فِي حَجَّةٍ - وَفِي رِوَايَةٍ: «وَقُلْ: عُمْرَةٌ وَحَجَّةٌ» -». [رواه البخاري]
 قوله: بِوَادِي الْعَقِيقِ: وَادٍ غَرْبَ الْمَدِينَةِ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «گویم له په یامبه ری خوا بوو صلی الله علیه وسلم له دوولی «عه قیق» ده یفه رموو: ئه مشه و که سینک له لایه ن خواوه هاته خه ونم (که جبریل بوو، خه ونی په یامبه رانیش علیهم السلام راسته) و فه رمووی: له م شیوه پیروزه نوێر بکه و بلی: عومره که م ده خه مه ناو حه جه که مه وه، - له ریوایه تیکی تر دا: بلی: عومره و حه ج پیکه وه ده که م-». بوخاری ده یگیرته وه

۶۲. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! أَيُّهُلَّنَّ ابْنُ مَرْيَمَ بِفَجِّ الرُّوحَاءِ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا، أَوْ لَيْثْنَيْنَهُمَا». [رواه مسلم]
 قوله: بِفَجِّ: الْفَجُّ: الطَّرِيقُ الْوَاسِعُ.

وقوله: **لَيُثْنِيَهُمَا**: يَقْرُنُ بَيْنَهُمَا.

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: سویند به و خوایه ی گیانی منی به ده سته، به ته ئکید عیسای کوری مهربه م له رینگای «ره وحا» وه^(۲۱) به ده نگی به رز ئیحرانی حه ج یان عومره یان هه ردوکیان پیکه وه داده به ستیت». موسلیم ده یگپرته وه

درووستیتی حه جی چیژ وه رگرتن (التمتع)

۶۳. عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتَعَةِ فِي كِتَابِ اللَّهِ - يَعْنِي: مُتَعَةَ الْحَجِّ -، وَأَمَرْنَا بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ لَمْ تَنْزِلْ آيَةٌ تَنْسَخُ آيَةَ مُتَعَةِ الْحَجِّ، وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى مَاتَ». [متفق عليه]

واته:

له عیمپرانی کوری حوصهینه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «ئایه تی حه جی ته مه توع له قورئاندا دابه زیووه، په یامبه ریش فهرمانی پیکردو وین به وه، پاشان ئایه تیکیش دانه به زیووه حوکمی حه جی ته مه توع هه لبوه شینیته وه، په یامبه ریش صلی الله علیه وسلم هه تا مرد رینگری لی نه کرد». بوخاری و موسلیم ده یگپرته وه

۶۴. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَرْبَعِ مَضَيِّنٍ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ - أَوْ خَمْسٍ -، فَدَخَلَ عَلَيَّ وَهُوَ غَضَبَانٌ، فَقُلْتُ: مَنْ أَغْضَبَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟

(۲۱) [شوینیکه له نیوان مه که و مه دینه، و تراوه: شەش میل له مه دینه وه دووره].

أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ.

قَالَ: أَوْ مَا شَعَرْتُ أَنِّي أَمَرْتُ النَّاسَ بِأَمْرٍ فَإِذَا هُمْ يَتَرَدَّدُونَ؟ وَلَوْ أَنِّي أَسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا أَسْتَدْبَرْتُ؛ مَا سُقْتُ الْهَدْيَ مَعِيَ حَتَّى أَشْتَرِيَهُ، ثُمَّ أَجِلُّ كَمَا حَلُّوا». [رواه مسلم]

قوله: شَعَرْتُ: عَلِمْتُ.

واته:

له عائیشه وه خوا ی لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له چوار یان پینجی مانگی حاجیان گه یشته مه ککه، جا به توورپه ییه وه هاته ژووره وه بولام، وتم: ئه ی په یامبه ری خوا، کی توورپه ی کردوویت خوا بیخاته ئاگره وه؟! فهرمووی: ئه ی نه تزانیه وه فهرمانیکم به خه لک کردووه، که چی دوودلن له جیه جیکردنی! ته نانهت منیش سه ره تا ئه وه م بو ده رکه وتایه که ئیستا بوم ده رکه وت ئه واه منیش «هده ی» یم له گه ل خوم نه ده هیئا به لکو (له ریگادا یان له مه ککه) ده مکر ی و دوا جاریش له گه ل خه لکیدا دوا ی عومره که م ئیحرامم ده شکاند». موسلیم ده یگیر یته وه

که سیك حه جی چیژوه رگرتن بکات که ی ئیحرام داده به ستیت؟

۶۵. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أَمَرَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَحْلَلْنَا أَنْ نُحْرِمَ إِذَا تَوَجَّهْنَا إِلَى مَنَى، فَأَهْلَلْنَا مِنَ الْأَبْطَحِ». [رواه مسلم]

قوله: الْأَبْطَحِ: وَادٍ مُتَّسِعٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَمِنَى.

واته:

له جابری کوری عه بدولاه وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «دوا ی ئه وه ی ئیحرامی عومره مان شکاند، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمانی

پیکردین ئه گهر که وتینه ری به ره و مینا ئی حرام دابه ستین، جا ئه وه بوو له ناوچه ی
«ئه بطه ح» وه ئی حراممان دابه ست». موسلیم ده یگپژیتته وه

حاجی چیژوه رگر چی له سهر واجبه؟

۶۶. عَنْ أَبِي عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «تَمَتَّعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ وَأَهْدَى، فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ. وَبَدَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَهَّلَ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَهَّلَ بِالْحَجِّ، وَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ؛ فَكَانَ مِنَ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى فَسَاقَ الْهَدْيَ، وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَهْدِ.

فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ قَالَ لِلنَّاسِ: مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى؛ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ مِنْ شَيْءٍ حَرَمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَجَّهُ.

وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَهْدَى؛ فَلْيُطِفْ بِالْبَيْتِ وَالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَلْيُقَصِّرْ وَلْيَحْلِلْ، ثُمَّ لِيَهْلَ بِالْحَجِّ وَلِيُهْدِ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا فَلْيَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ، وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ. وَطَافَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ؛ فَاسْتَلَمَ الرُّكْنَ أَوَّلَ شَيْءٍ.

ثُمَّ خَبَّ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ، وَمَشَى أَرْبَعَةَ أَطْوَافٍ.

ثُمَّ رَكَعَ حِينَ قَضَى طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ عِنْدَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ فَأَنْصَرَفَ. فَأَتَى الصَّفَا؛ فَطَافَ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعَةَ أَطْوَافٍ.

ثُمَّ لَمْ يَحْلِلْ مِنْ شَيْءٍ حَرَمَ مِنْهُ حَتَّى قَضَى حَجَّهُ، وَنَحَرَ هَدْيَهُ يَوْمَ النَّحْرِ. وَأَقَاصَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ حَلَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَرَمَ مِنْهُ.

وَفَعَلَ مِثْلَ مَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَهْدَى وَسَاقَ الْهَدْيَ مِنَ النَّاسِ».

[متفق علیه]

قوله: **حَبَّ: أَسْرَعَ.**

واته:

له ئیین عومره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له حه جی مالئاواییدا، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم حه جی ته مه تووعی کرد (عومره و حه جی پیکه وه کرد)^(۲۲)، و شتریشی کرد به دیاری بهیت (هه دی)، ههر له «ذولحوله یفه» وه و شتره کانی له گه ل خویدا برد.

سهره تا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ئیحرامی به عومره دابه ست، پاشان نییه تی حه جیشی خسته پالی، جا خه لکیش نییه ته که یان له گه ل په یامبه ری خوا دا کرد به حه جی ته مه تووع، جا خه لک هه بوو «هه دی» پیوو له گه ل خوئی هینابووی، هه شیان بوو «هه دی» نه کرد بوو. که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم گه یشته مه ککه، به خه لکی وت: ههر کامتان ئاژه لی دیاری بهیت (هه دی) ی له گه ل خویدا هیناوه، ئه و با دوا ی ته و اف و سه عییه که ی ئیحرام نه شکینیت تا حه جه که شی ته و او

(۲۲) [له ف فهرمووده دا ده فهرمویت: «ته مه تووعی کرد»، به لام له هه قیقه تدا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم قارین بووه نه ک مووته مه تیع، وه ک له چه ندین فهرمووده دا هاتووه، به لام له کؤندا به قارنیش ههر وتراوه موته مه تیع، ئیین حه جهر ده لیت: «یطلق التمتع في عرف السلف على القرآن أيضا». «الفتح» (۴۲۱/۳). چونکه ههر وه ک ئه و جوړه حه ج، له یه ک سه فهدا حه ج و عومره ئه نجام ده درین، ته نانه ت قورئانیش ههر له سهر ئه مه هاتووه: {فمن تمتع بالعمرة إلى الحج}. ئیین حه جهر ده لیت: «الذي تجتمع به الروايات أنه ﷺ كان قارنا بمعنى أنه أدخل العمرة على الحج بعد أن أهل به مفردا، لا أنه أول ما أهل أحرم بالحج والعمرة معا». بروانه: «فتح الباري» (۳/ ۴۲۵ و ۴۲۷ و ۴۲۹)، و «التمهيد» لابن عبد البر (۸/ ۳۵۴)، و «تفسير القرطبي» (۲/ ۳۹۲) «عمدة القاري» (۹/ ۱۹۸ و ۲۰۴)، و «إرشاد الساري» (۷/ ۱۰۹)، و «نخب الأفكار» (۹/ ۱۶۸)، و «الموسوعة الفقهية الكويتية» (۳۳/ ۸۶).]

ده کات. ئه وه شی «هه دی» نه هیناوه، ئه و با ته وافی بهیت و سه عی صه فا و مه روا بکات و قزی کوورت بکاته وه و ئیحرام بشکیئیت، پاشان له کاتی حه جدا ئیحرام داده به ستیت و «هه دی» ده کات، هه ر که سیکیش نه یبوو، با سی پوژ له کاتی حه جدا به پوژوو بیئت، حه وت پوژی تریش که گه پرایه وه بو مالی خوئی به پوژوو ده بیئت. که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم گه یشته مه ککه، سه ره تا ته وافی (قدومی) کرد، پیش هه موو شت ده ستی به گو شه ی به رده په شه که هینا (و ماچی کرد). پاشان به هه راکردن - به هه نگاوی کوورت و به خیرایی (قو رته، گورگه لوقه) - سی جار به ده وری که عبه دا سووپرایه وه و چوار جاریش به پیکردنی ئاسایی. که هه ر حه وت هه ل سووپرانه وه که ی ته و او کرد پویشته له لای مه قامی ئیبراهیم دوو پکاتی ئه نجامدا، پاشان سه لامی دایه وه و پویشته بو صه فا، حه وت جاریش له وئی سه عی کرد. به لام دوا ی ئه وه ئیحرامی نه شکاند و هیچ له و شتانه ی نه کرد که به هوی ئیحرامه که یه وه لپی حه رام ببوو، هه تا وه کو حه جه که ی ته و او کرد و «هه دی» هه کی له پوژی جه ژندا سه ربپی و ته وافی «ئیفا ضه» ی کرد، ئینجا ئیحرامی ته و او ه تی شکاند و هه موو شتیکی بو حه لال بوو. هه موو ئه وانه شی «هه دی» یان له گه ل خو یاندا هینا بوو، ئه وه ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له حه جه که یدا ئه نجامیدا ئه وانیش هه مان شتیان ئه نجامدا». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

حاجی جووتکار (قارن) که ی ئیحرام ده شکینیت؟

۶۷. عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يَحْلِلْنَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَقُلْتُ: مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَحِلَّ؟ قَالَ: إِنِّي لَبَدْتُ رَأْسِي، وَقَلَّدْتُ هَدْيِي، فَلَا أَجِلُّ حَتَّى أَخْرَجَ هَدْيِي». [متفق عليه]

واته:

له حه فسه ی کچی عومره وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «له حه جی مالئاواییدا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمانی به خیزانه کانی کرد که دوی عومره که یان ئیحرام بشکینن، وتم: قوربان، ئه ی جه نابتان بو ئیحرام ناشکینن؟ فهرمووی: من قثم کو کردوته وه و «هه دی» م هیناوه، بویه له ئیحرام ده مینمه وه هه تاوه کو «هه دی» ه که م سه رده برم». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

حاجی تاککار و جووتکار یه کجار ته واف و یه کجار سه عیان به سه

۶۸. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فِي قِصَّتِهَا فِي الْحَجِّ - : «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا يَوْمَ النَّفَرِ: **يَسْعُكَ طَوَافُكَ لِحْجَكَ وَعُمْرَتِكَ**». [رواه مسلم]
 قوله: **يَوْمَ النَّفَرِ**: الْيَوْمُ الثَّالِثُ مِنْ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ.

واته:

له عایشه وه خوی لی رازی بیت، -له گیرانه وه ی چیرۆکی خوی له حه جدا- ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له چواره م رۆژی جه ژندا (سییه م رۆژی ته شریق) پیی فهرمووه: ته وافی «ئیفاضه» که ت به سه هه م بو حه جه که ت و هه م بو عومره که ت». موسلیم ده یگیرته وه

۶۹. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «لَمْ يَطْفِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا أَصْحَابُهُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ إِلَّا طَوَافًا وَاحِدًا؛ طَوَافَهُ الْأَوَّلَ». [رواه مسلم]
 قوله: **لَمْ يَطْفِ**: أَيْ: لَمْ يَسْعَ.

واته:

له جابری کوری عه بدولاهه خوا له خوئی و باوکی رازی بیّت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و هاوه لانیشی (که وه کو په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم جووتکار بوون و «هه دی» یان له گه ل خو یاندا هینا بوو، بو حه ج و بو عومره که یان) ته نها یه ک جار سه عی نیوان صه فا و مه پروه یان کرد، ته وه ی یه که م جار له گه ل ته وافی قدومه که دا ته نجامیاندا، هه ر ته وه بوو». موسلیم ده یگیر یته وه

گۆرینی ئیحرام له حه جه وه بو عومره ته گهر «هه دی» پی نه بوو (۲۳)

۷۰. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أَهْلَلْنَا - أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بِالْحَجِّ خَالِصًا وَحْدَهُ.

فَقَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صُبْحَ رَابِعَةٍ مَضَتْ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، فَأَمَرَنَا أَنْ نَحِلَّ، قَالَ: **حُلُّوْا وَأَصِيبُوا النِّسَاءَ.**

فَقُلْنَا: لَمَّا لَمْ يَكُنْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ عَرَفَةَ إِلَّا خَمْسُ أَمْرًا أَنْ نُفْضِيَ إِلَى نِسَائِنَا، فَتَأْتِي عَرَفَةَ تَقْطُرُ مَذَاكِيرُنَا الْمَنَى!

فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِينَا فَقَالَ: **قَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي أَتَقَاكُمُ لِلَّهِ وَأَصْدُقُكُمْ وَأَبْرُكُكُمْ، وَلَوْلَا هَدْيِي لَحَلَلْتُ كَمَا تَحِلُّونَ، وَلَوْ أَسْتَفْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا أَسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسْقِ الْهَدْيَ، فَحَلُّوْا؛ فَحَلَلْنَا وَسَمِعْنَا وَأَطَعْنَا.**

فَقَدِمَ عَلَيَّ مِنْ سِعَايَتِهِ فَقَالَ: **بِمَ أَهْلَلْتُ؟** قَالَ: بِمَا أَهَلَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: **فَأَهْدِ وَأَمْكُثْ حَرَامًا،** قَالَ: وَأَهْدَى لَهُ عَلِيٌّ هَدْيًا.

فَقَالَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ جُعْشُمٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلْعَامِنَا هَذَا أَمْ لَا أَبَدٍ؟ فَقَالَ: **لَا أَبَدٍ**. [متفق عليه]

قوله: **مِنْ سَعَايَتِهِ**: مِنْ عَمَلِهِ فِي السَّعْيِ فِي الصَّدَقَاتِ.

واته:

له جابری کورپی عهبدو لاهه خوا له خووی و باوکی رازی بیټ، ده لیت: «ئیمه ی هاوه لانی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم هه موومان ئیحراممان دابه ستبوو به تهنه ها حه جی په تی به بی عومره، ئه وه بوو په یامبه ری خوا له به ره به یانی چواره م پوژی مانگی حاجیان (له یه ك شه ممه) گه یشته مه ککه، دوا ی ته واوکردنی ته وواف و سه عی، فهرمووی: ئیحرام بشکینن و هه موو شتیکتان بو حه لاله به سه رجی شه وه! ئیمه ش (له ناو خو ماندا) وتمان^(۲۴): له کاتیکدا تا پوژی عه ره فه تهنه ها پینج پوژمان ماوه، فهرمانمان پیده کات که جووت بین له گه ل ژنه کانماندا، که برۆینه سه ر کیوی عه ره فه عه وره تمان «مه نی» لی بتکیت!! که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ئه م قسانه ی بیسته وه، هه ستا و تاریکی دا و فهرمووی: ئیوه باش ده زانن من له ته قواکارترین و راستگوترین و چاکه کارترینانم، منیش ئه گه ر سه ره تا بیري ئیستم هه بوایه ئازه لی دیاری به یتم نه ده هینا، جا بچنه حه لاله وه و ئیحرام بشکینن، ئه وه بوو ئیمه ش ئیحراممان شکاند و گوپراهه ل بووین.

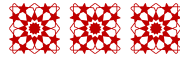
له و ماوه عه لی کورپی ئه بو طالب له کوکردنه وه ی صه ده قه له یه مه نه وه هاته وه، پپی فهرموو: ئیحرامت به چی دابه ست؟ ده لیت: به و جوړه ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ئیحرامی دابه ستووه^(۲۵). ئه ویش فهرمووی: مادام وایه «هه دی» بکه

(۲۴) [پروانه: «صحيح البخاري» (۷۳۶۷)].

(۲۵) [پروانه: «إكمال المعلم» (۲۵۸/۴-۲۶۰)، و «شرح النووي على مسلم» (۱۶۵/۸) و «تحفة الأبرار»

(۱۳۳/۲)، و «فتح الباري» (۴۱۷/۳ و ۴۱۸)].

و له ئیحرامدا بمینه ره وه. ده لیت: جا عه لی چهند و شتریککی «هه دی» به خشییه په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم. سوپا قه ی کوری مالکی لیوو، وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، ته نها بۆ ئه مسال جهج و عومره به م شیوازه یه، یان بۆ هه تا هه تایه، فهرمووی: بۆ هه تا هه تایه». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

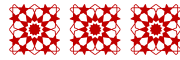
۷۱. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّهُ حَجَّ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ سَاقِ الْهَدْيِ مَعَهُ، وَقَدْ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ مُفْرَدًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَجَلُّوا مِنْ إِحْرَامِكُمْ، فَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَقَصَّروا، وَأَقِيمُوا حَلَالًا حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ فَأَهَلُّوا بِالْحَجِّ، وَأَجْعَلُوا الَّتِي قَدِمْتُمْ بِهَا مُتْعَةً. قَالُوا: كَيْفَ نَجْعَلُهَا مُتْعَةً وَقَدْ سَمَّيْنَا الْحَجَّ؟

قَالَ: أَفْعَلُوا مَا أَمَرَكُمْ بِهِ، فَإِنِّي لَوْلَا أَنِّي سَفْتُ الْهَدْيَ لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ بِهِ، وَلَكِنْ لَا يَحِلُّ مِنِّي حَرَامٌ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ؛ فَفَعَلُوا». [متفق عليه]

واته:

له جابری کوری عه بدولاهه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له جهجی مالئاوا ییدا له خزمهت په یامبه ری خوا دا بووم صلی الله علیه وسلم که «هه دی» له گه ل خویدا هینا، خه لکیش ئیحرامیان دابه ستبوو ته نها به جهج، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: دوا ی ئه وه ی عومره تان ئه نجامدا (ته وافی بهیت و سه عی نیوان صه فا و مه پروه تان کرد) و مووی سه رتان کوورت کرده وه، ئه وا حه لال بین و ئیحرام بشکینن، هه تا پوژی «ته پویه»، له و پوژهدا ئیحرامی جهج دابه ستن و ئه وه ی پیشتتر کردووتانه بیکه ن به عومره و بۆ خوتان چیژ وه ربگرن و بحه سینه وه. ئه وانیش وتیان: چۆن بیکه ن به عومره و چیژ وه ربگرن له کاتی کدا ئیمه نیه تی حه جمان هیناوه؟! فهرمووی: ئه وه بکه ن که من فهرمانتان

پیده که م، خو شم له بهرئه وه نه بیت و شتری دیاری مالی خوام داو هته بهر و هیناومه،
ئه و ا منیش هه مان شتم ده کرد که به ئیوه فه رمان ده که م بیکه ن! به لام من هیچ شتی کم
بو حه لال نابیت - که به هو ی ئی حرام دابه ستنه وه لی م قه ده غه بوون- هه تا وه کو
«هه دی» یه کان نه گه ن به شوین و کاتی دیاری کراوی خو یان (که ئه ویش سنووری
حه ره مه^(۲۶))». بوخاری و موسلیم ده یگی رنه وه

حاجی تاککار دوا ی حه جه که ی، عومره ش ده کات

۷۲. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ - فِي حَجَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: «نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُحَصَّبَ، فَدَعَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: **أَخْرِجْ بِأُخْتِكَ مِنَ الْحَرَمِ فَلْتَهْلِلْ بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ لَتُطْفِ بِالْبَيْتِ، فَإِنِّي أَنْتَظِرُكُمْ هَاهُنَا.** فَخَرَجْنَا فَأَهْلَلْتُ، ثُمَّ طُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَجِئْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ فِي مَنْزِلِهِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ -، فَقَالَ: **هَلْ فَرَعْتَ؟** قُلْتُ: نَعَمْ. فَأَذَنَ فِي أَصْحَابِهِ بِالرَّحِيلِ، فَخَرَجَ فَمَرَّ بِالْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَدِينَةِ». [متفق عليه]

قوله: **الْمُحَصَّبَ**: هُوَ مِمَّا يَلِي الْعَقَبَةَ الْكُبْرَى مِنْ جِهَةِ مَكَّةَ، وَيُعْرَفُ الْيَوْمَ بِمَجَرِّ الْكَبِشِ.
وقوله: **جَوْفِ اللَّيْلِ**: وَسَطُهُ.

واته:

له عائشه وه خوا ی لی رازی بیت، له باره ی حه جه که ی په یامبه ری خوا وه صلی
الله علیه وسلم ده لیت: «په یامبه ری خوا له «موحه صصه ب» لایدا و دابه زی،

(۲۶) [ینظر: «صحیح مسلم» (۱۲۱۸)، و «بدائع الصنائع» (۲/ ۲۲۵)، و «الإيضاح» للنووي (ص ۳۴۰)].

بانگی عه بدولپه حماني کوری ئه بو به کرى کرد، فهرمووی: خوشکه کهت ببه بۆ سهر سنووری حهرهم، با له وپوه ئیحرامی عومره دابه ستیت، پاشان با ته وافی بهیت (و سه عی صه فا و مهروه بکات)، که ته وافی بوون خیرا ده گه پینه وه، من لیره دا چاوه پیتان ده کهم، ئه وه بو چو وین، ئیحرامم دابه ست و ته وافی بهیت و صه فا و مهروه م کرد، پاشان له نیوه شه و رویشتینه خزمه تی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ته ماشا ده کهین له شوینه که ی خویدا یه، فهرمووی: ته وافی بوویت؟ وتم به لئ. ئه وه بوو فه رمانیکرد به هاوه لانی بکه ونه پری، جا رویشت و، پیش نویژی به یانی ته وافی بهیتی کرد و پاشان گه رایه وه بۆ مه دینه». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

موحه صصه ب: ده که ویتته دوا ی عه قه به ی گه وره وه له دیوی مه ککه وه، ئه مپۆ به «مه جه ری که بش» ده ناسریت [و شوینی به ردها ویشتنه له مینا و، «به طحاء» یشی پیده و تریت^(٢٧)].

پۆشینی جلی قه ده غه کرا و بۆن له خۆدان به نه زانین

٧٣. عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: لَيْتَنِي أَرَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ يُزَلُّ عَلَيْهِ. قَالَ: فَبَيْنَا التَّيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْجُعْرَانَةِ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ قَدْ أَظْلَلْ بِهِ - مَعَهُ فِيهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ -، إِذْ جَاءَهُ أَغْرَابِيٌّ عَلَيْهِ جُبَّةٌ مُتَضَمِّحٌ بِطَيْبٍ - وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «وَهُوَ مُتَضَمِّحٌ بِالْحُلُوقِ» -، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ فِي جُبَّةٍ بَعْدَمَا تَضَمَّحَ بِالطَّيْبِ؟

(٢٧) [ينظر: «المصباح المنير» (١/ ١٣٨) مادة: (ح ص ب)].

فَأَشَارَ عُمَرُ إِلَى يَعْلَى بِيَدِهِ: أَنْ تَعَالَ، فَجَاءَ يَعْلَى فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ، فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحَمَّرُ الْوَجْهِ، يَغِطُّ كَذَلِكَ سَاعَةً، ثُمَّ سُرِّيَ عَنْهُ، فَقَالَ: **أَيْنَ الَّذِي يَسْأَلُنِي عَنِ الْعُمَرَةِ** **آيْنَفَا؟**

فَأَلْتَمَسَ الرَّجُلُ فَأُتِيَ بِهِ، فَقَالَ: **أَمَّا الطَّيِّبُ الَّذِي بِكَ فَأَغْسِلْهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «اغْسِلْ أَثَرَ الْخُلُقِ عَنْكَ، وَأَنْقِ^(٢٨) الصُّفْرَةَ» - ، وَأَمَّا الْجُبَّةُ فَأَنْزِعْهَا، ثُمَّ اصْنَعْ فِي عُمَرَتِكَ كَمَا تَصْنَعُ فِي حَجَّكَ**». [متفق عليه]

قوله: **وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ قَدْ أَظْلَلَ بِهِ: جُعِلَ الثَّوْبُ لَهُ كَالظِّلِّ يَسْتَظِلُّ بِهِ.**
 وقوله: **جُبَّةٌ: الجُبَّةُ: لِبَاسٌ طَوِيلٌ، قَصِيرُ الْأَكْمَامِ، مُبَطَّنٌ بِالْقُطَنِ، يُلبَسُ فَوْقَ الثِّيَابِ.**
 وقوله: **مُتَصَمِّحٌ: مُتَلَطِّحٌ.**
 وقوله: **بِالْخُلُقِ: طَيِّبٌ يُخْلَطُ بِالزَّرْعَرَانِ.**
 وقوله: **يَغِطُّ: يَتَرَدَّدُ صَوْتُ نَفْسِهِ كَالنَّائِمِ مِنْ شِدَّةِ ثَقَلِ الْوَحْيِ.**
 وقوله: **سُرِّيَ عَنْهُ: أُزِيلَ مَا بِهِ، وَكُشِفَ عَنْهُ.**
 وقوله: **فَأَلْتَمَسَ: طَلَبَ.**

واته:

له یه‌علاى کورى ئومه‌یه‌وه خواى لى پازى بیت، ده‌لئت: «هه‌میشه ده‌موت: خو‌زگه په‌یامبه‌رى خواصلى الله علیه وسلم له‌و کاته‌دا بديا‌یه که وه‌حى بو دادبه‌زیټ، ده‌لئت: ئه‌وه‌بوو کاتیک که په‌یامبه‌رى خواصلى الله علیه وسلم له «جیعرانه»‌دا بوو و پو‌شاکیکى له‌سه‌ر سه‌ریه‌وه بو‌کرا‌بوو به‌چه‌تر و سیبه‌ر، کو‌مه‌لیک هاوه‌لیشى له‌گه‌لدا بوو، له‌و کاته‌دا عه‌ره‌بیکی ده‌شته‌کى هات جبه‌یه‌کى

(٢٨) [وفي النسخة اليونانية، لأبي ذرٍّ عن المُستَمْلِي (٦/٣): «وَاتَّقَ». وينظر: «مطالع الأنوار» (١/١٩٩)، و«عمدة القاري» (١٠/١٢٧)، و«إرشاد الساري» (٨/٤٣)].

له بهر بوو حه مکه یه بۆنی خوۆشی لیدابوو (که زه عفه رانیشی تیکه ل بۆنه که کردبوو، بۆیه جبه که ی زهردی ده کرده وه)^(٢٩)، وتی: ئە ی پامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم چی ده فهرمووی سه بارهت به پیاویک ئیحرامی عومره ی دابه ستوو به جوبه یه که وه که حه مکه یه بۆنی خوۆشی لیداوه، له و کاته دا عومه ر به دهستی ئاماژه بۆ یه علا ده کات که وه ره (چونکه پیشتەر داوای له عومه ر کردبوو ئە و دیمه نه ی پیشان بدات)^(٣٠)، یه علاش یه کسه ر هات، سه ری کرد به ژیر چه تره که دا، بینی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم شیوه ی سوور سوور هه لگه راوه، وه ک خه وتوو ی هه ناسه سووار بوو، پرخه پرخی ده هات^(٣١)، تا ماوه یه ک وابوو پاشان ئە وه ی له سه ر نه ما و به ریدا، فهرمووی: کوا ئە و پیاوه ی تۆزیک له مه و پیش پرسیاری عومره ی لیکردم؟ گه ران به دوای کابرا دا، دۆزیا نه وه و هینایان بۆ خزمه تی، فهرمووی پیی: سه بارهت به و بۆنه زۆره ی له خوۆت داوه، سی جار بیشۆ، -له ریوایه تیکدا: شوینه واری بۆنه که بشۆ و زهر دیمه که ش خاوین بکه وه و مه یه یله-، سه بارهت به جبه که شت، دایبکه نه، پاشان له م لایه نانه وه عومه ر وه ک حه ج وایه جا له حه جه که تدا چی ده که یه ت له عومه ر که شتدا هه ر وا بکه». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

جبه: جلوه رگیکی درێژه، قوله که ی کورته، له ناوه وه لۆکه یه، له سه ر پۆشاکه وه ده پۆشریت.

خه لوق: بۆنیکه تیکه ل به زه عفه ران ده کریت.

(٢٩) [ینظر: «صحيح البخاري» (١٧٨٩)، «صحيح مسلم» (١١٨٠)].

(٣٠) [ینظر: «صحيح البخاري» (١٥٣٦)].

(٣١) [بروانه: «ذخيرة العقبی» (٥٧/٢٤)].

هاوسه رگیری که سیك له ئیحرامدا بیت

۷۴. عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا

يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ، وَلَا يُنْكِحُ، وَلَا يَخْطُبُ». [رواه مسلم]

قوله: لَا يَنْكِحُ: لَا يَتَزَوَّجُ لِنَفْسِهِ أَمْرًا.

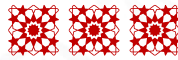
وقوله: وَلَا يُنْكِحُ: لَا يُزَوِّجُ أَمْرًا بِيَايَةٍ وَلَا وَكَالَةٍ.

واته:

له عوثماني كورى عه ففانه وه خواى لى رازى بيت، ده ليت: په يامبه رى خوا صلى الله عليه وسلم فهرمووى: «ئه وه كه سهى له ئيحرامدا بيت، نابيت نه ژن ماره بكات بو خوى، نه ژن به شوو بدات و نه خوازييني ئافرهت بكات». موسليم ده يگير يته وه

«لَا يَنْكِحُ»: واته: ئافرهت بو خوى ماره ناكات.

«وَلَا يُنْكِحُ»: واته: ئافرهت به شوو نادات وهك وهلى ئه مريان به وه كيلى.

حه راميتى راو كردن له كاتى ئيحرامدا

۷۵. عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حِمَارًا وَحَشِيًّا وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ - أَوْ بَوْدَانَ - ، فَرَدَّهُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

قَالَ: فَلَمَّا أَنْ رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا فِي وَجْهِهِ؛ قَالَ: إِنَّا لَمْ نَرُدُّهُ عَلَيْكَ إِلَّا

أَنَا حُرْمٌ». [متفق عليه]

قوله: بِالْأَبْوَاءِ: وَادٍ جَنُوبَ غَرْبِ الْمَدِينَةِ، يَبْعُدُ عَنْهَا مِائَتَيْنِ وَعِشْرِينَ (٢٢٠) كِيلُومِثْرًا، بِالْقُرْبِ مِنْ بَلَدَةِ مَسْتُورَةٍ.

وقوله: بَوْدَانَ: مَكَانٌ قُرْبَ الْأَبْوَاءِ.

واته:

له صه عبی کوری جه ثامه وه خوی لی رازی بیټ، ده لیټ: «له ناوچه ی «ئه بواء»
یان «وه ددان» بوو که ره کیویه کم به دیاری به خشی به په یامبه ری خوا صلی الله
علیه وسلم، په یامبه ری خواش صلی الله علیه وسلم لی وهرنه گرت و بوی
گیپراه وه، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم که پیناخو شبوونی به ده موچاومه وه
بینی، پوزشی هینایه وه و فهرمووی: دلنیا به ته نها له بهرته وهی له ئی حرام دام لیم
وهرنه گرتی». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه

ئه بواء: شیوئیکه ده که ویته باشووری رپوژئاوای شاری مه دینه وه، ۲۲۰ کم لیوهی دووره،
ده که ویته نزیك شارهدیی «مه ستوره» وه.

وه ددان: شوئیتیکه له نزیکی «ئه بواء».

۷۶. عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاجًّا، وَخَرَجْنَا
مَعَهُ، فَصَرَفَ مِنْ أَصْحَابِهِ - فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ -، فَقَالَ: **خُذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ حَتَّى تَلْقَوْنِي،**
فَأَخْذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ.
فَلَمَّا أَنْصَرَفُوا قَبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْرَمُوا كُلَّهُمْ؛ إِلَّا أَبَا قَتَادَةَ فَإِنَّهُ لَمْ يُحْرَمْ.
فَبَيْنَمَا هُمْ يَسِيرُونَ إِذْ رَأَوْا حُمْرَ وَحْشٍ، فَحَمَلَ عَلَيْهَا أَبُو قَتَادَةَ فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَتَزَلُّوا
فَأَكَلُوا مِنْ لَحْمِهَا، فَقَالُوا: أَكَلْنَا لَحْمًا وَنَحْنُ مُحْرَمُونَ! فَحَمَلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِ الْأَتَانِ.
فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا أَحْرَمْنَا، وَكَانَ أَبُو
قَتَادَةَ لَمْ يُحْرَمْ، فَرَأَيْنَا حُمْرَ وَحْشٍ، فَحَمَلَ عَلَيْهَا أَبُو قَتَادَةَ، فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَتَزَلْنَا فَأَكَلْنَا
مِنْ لَحْمِهَا، فَقُلْنَا: نَأْكُلُ لَحْمَ صَيْدٍ وَنَحْنُ مُحْرَمُونَ؟! فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا.
فَقَالَ: **هَلْ مِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَوْ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ؟** قَالُوا: لَا، قَالَ: **فَكُلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا.**

وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «فَقَالَ: هَلْ مَعَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ؟ قَالُوا: مَعَنَا رِجْلُهُ؛ فَأَخَذَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكَلَهَا». [متفق عليه]

قوله: حَاجًّا: أَي: مُعْتَمِرًا، فَهُوَ حَاجٌّ؛ لِأَنَّ ذَلِكَ إِنَّمَا كَانَ فِي عُمْرَةِ الْحَدِيثِيَّةِ.

وقوله: فَصَرَفَ مِنْ أَصْحَابِهِ: صَرَفَ بَعْضَ أَصْحَابِهِ.

وقوله: فَحَمَلَ عَلَيْهَا: أَي: شَدَّ عَلَيْهَا.

وقوله: فَعَقَرَ: جَرَحَ وَقَتَلَ.

وقوله: أَتَانَا: الْآتَانُ: الْأُنْثَى مِنَ الْخُمُرِ.

واته:

له ئەبو قەتادەوێ خواى لى رازى بىت، دەليت: «له خزمەتى پەيامبەرى خوادا بووين صلى الله عليه وسلم كه چوو بۆ حەج (مەبەستى عومرەيە)»^(٣٢)، ئيمەش لە خزمەتیدا بووين، جا کۆمەليک لە هاوەلانی جیا کردەوێ -كه ئەبو قەتادە يەکیکیان بوو- فەرمووی: پريگای كه ناری دەریا بگرته بەر (بۆ ئەوێ لە دوورژمنەوێ دوور بن و هەوالیان بزائن)^(٣٣) هەتاوێ کو دەگەنەوێ بەخۆم، ئيمەش لەسەر فەرمانی پەيامبەرى خوا صلى الله عليه وسلم لە كه ناری دەریاوێ پويشتين. كه ئەو ئەركەيان تەواو كرد كه پەيامبەرى خوا صلى الله عليه وسلم پي سپاردبوون، پروو و مەككە و بەرەو لای پەيامبەرى خوا صلى الله عليه وسلم گەرانەوێ، ئيتەر هەموويان ئيحرامی عومرەيان دابەست جگە لە ئەبو قەتادە نەبيت، ئيحرامی نەبەست. جا لەو كاتەي بەپريگاوه بوون بپريک كەرە كيويان بينی، ئەبو قەتادە بەسواری ئەسپەكەيەوێ هيرشی برده سەريان و ماكەرەكيويەكي لى كوشتن، ئەوانيش دابەزين و دەستيان

(٣٢) [ئەوێ پاسترە بەهەلە وای نەوتوو و بەلکو لەبابەتى مەجازەوێ وای وتوو. ئەم دەرچوونەش بۆ

جەنگی حودەيبیە بوو. بڕوانە: «الفتح» (٢٩/٤).

(٣٣) [بڕوانە: «إرشاد الساري» (١٠٣/٨)].

کرد به خواردنی گوشته که ی، دوا جار وتیان: لای خوی ئیمه له ئیحرامدا بووین،
 ئه ی چۆن ده بیته له گوشتی نیچیری راو کراو بخوین له حالیکدا له ئیحرامدا بین؟!
 ئه وه بوو پاشماوه ی گوشته که یان له گه ل خویان هه لگرت و هینایان، که هاتنه
 خزمه تی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم وتیان: ئه ی په یامبه ری خوا، ئیمه له
 ئیحرامدا بووین بیجگه له ئه بو قه تاده، ئه و ئیحرامی نه به ست، جا له ریگادا گه له
 که ره کیویه کمان بینی، ئه بو قه تاده هی رشی برده سه ریان و ماکه ریکی لیان کوشت،
 ئیمه ش له سه ر و لاخه کان دابه زین و ده ستمان کرد به خواردنی گوشته که ی، دوا ی
 بیرمان که وته وه و وتیمان: خو ئیمه له ئیحرامدا ین چۆن ده بیته گوشتی نیچیر
 بخوین؟! جا ئه وه ی مایه وه هه لمان گرت و هینامان! فهرمووی پیان: که ستان پی
 وت راویان بکات یان ئاماژه ی بو ئه بو قه تاده کرد سه بارهت به و که ره کیویه که
 راویان بکات؟! وتیان: قوربان نه خیر، فهرمووی: ده ی چی ماوه ته وه بیخون نوشی
 گیانتان بیت».

له ریوایه تیکی بوخاری و موسلیمدا: «فهرمووی: هیچتان لی هیناوه ته وه له گه ل
 خوتاندا؟! وتیان: به لی قاجیکیمان هیناوه ته وه، ئه وه بوو په یامبه ری خوا صلی الله
 علیه وسلم هه ندیکی لیکرده وه و خواردی». بوخاری و موسلیم ده یگیر نه وه

٧٧. عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَنْطَلَقْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْحَدِيثِ،
 فَأَحْرَمَ أَصْحَابُهُ وَلَمْ أُحْرَمْ، فَأُنْبِئْنَا بَعْدَ بَعْثِهِ، فَتَوَجَّهْنَا نَحْوَهُمْ، فَبَصُرَ أَصْحَابِي بِحِمَارٍ
 وَحِشٍ، فَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَضْحَكُ إِلَى بَعْضٍ، فَنَظَرْتُ فَرَأَيْتُهُ - وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: «فَلَمْ
 يُؤْذِنُونِي بِهِ، وَأَحْبَبُوا لَوْ أَنِّي أَبْصَرْتُهُ، وَالتَقْتُ فَأَبْصَرْتُهُ» -، فَحَمَلْتُ عَلَيْهِ الْفَرَسَ فَطَعَنْتُهُ
 فَأَثْبَتُهُ، فَاسْتَعْنَتْهُمْ فَأَبَوْا أَنْ يُعِينُونِي، فَأَكَلْنَا مِنْهُ.

ثُمَّ لَحِقْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَخَشِينَا أَنْ نُقْتَطَعَ -؛ أَرْفَعُ فَرَسِي شَأَوًا وَأَسِيرُ عَلَيْهِ شَأَوًا، فَلَقِيتُ رَجُلًا مِنْ بَنِي غِفَارٍ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ فَقُلْتُ: أَيْنَ تَرَكْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

فَقَالَ: تَرَكْتُهُ بِتَعْمَنَ، وَهُوَ قَائِلُ السُّفْيَا.

فَلَحِقْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَتَيْتُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَصْحَابَكَ أَرْسَلُوا يَقْرَءُونَ عَلَيْكَ: السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ، وَإِنَّهُمْ قَدْ خَشُوا أَنْ يَقْتَطِعَهُمُ الْعَدُوُّ دُونَكَ فَاَنْظُرْهُمْ، فَفَعَلَ.

فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا أَصَدْنَا حِمَارَ وَحْشٍ، وَإِنَّ عِنْدَنَا فَاضِلَةً.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: **كُلُوا - وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطْعَمَكُمْوَهَا اللَّهُ»**، وَهُمْ مُحْرَمُونَ - . [متفق عليه]

قوله: **بِغَيْقَةٍ**: جَنُوبَ شَرْقِ بَدْرٍ، تَبْعُدُ عَنْهَا أَرْبَعِينَ (٤٠) كِيلُومِثْرًا.

وقوله: **يُؤَذِّنُونِي**: يُعَلِّمُونِي.

وقوله: **فَأَنْبِئْتُهُ**: جَعَلْتُهُ ثَابِتًا فِي مَكَانِهِ لَا يُفَارِقُهُ.

وقوله: **نُقْتَطَعَ**: نَصِيرَ مَقْطُوعِينَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْفَصِلِينَ عَنْهُ؛ لِأَنَّهُ سَبَقَنَا.

وقوله: **أَرْفَعُ فَرَسِي**: أَكَلَفُهُ السَّيْرَ.

وقوله: **شَأَوًا**: شَوَطًا وَمَدًى.

وقوله: **بِتَعْمَنَ**: عَيْنُ مَاءٍ شَمَالَ الْأَبْوَاءِ، تَبْعُدُ عَنْهَا خَمْسِينَ (٥٠) كِيلُومِثْرًا.

وقوله: **وَهُوَ قَائِلُ السُّفْيَا**: مِنَ الْقَيْلُولَةِ، أَيُّ: تَرَكْتُهُ فِي اللَّيْلِ بِتَعْمَنَ وَفِي عَزْمِهِ أَنْ يَقِيلَ بِالسُّفْيَا.

وَالسُّفْيَا: قَرْيَةٌ فِي وَادِي الْفَرَعِ جَنُوبَ الْمَدِينَةِ، تَبْعُدُ عَنْهَا مِئَةً وَخَمْسِينَ (١٥٠) كِيلُومِثْرًا.

وقوله: **فَاَنْظُرْهُمْ**: أَيُّ: فَاَنْتَظِرْهُمْ.

وقوله: **أَصَدْنَا**: أَصْطَدْنَا.

وقوله: **فَاضِلَةً**: أَيُّ: قِطْعَةً بَاقِيَةً.

واته:

له ئه بوقه تاده وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «له سالی حوده یییه دا له خزمه تی په یامبه ری خوادا صلی الله علیه وسلم بووین که ده رچووین به ره و مه ککه، هاوه له کانی ئیحرامی عومره یان دابه ست به لام من ئیحرامم دانه به ست، ئه وه بوو پیمان راگه یه ندرا (واته: په یامبه ری خوا پی راگه یاندون صلی الله علیه وسلم له ناوچه ی عوسفان وهك له ریوایه تی تر دا هاتوو) که وا هه ندیک له دوژمنان وان له ناوچه ی «غهیقه» دا و به نیازی په لامارندان، ئیمه ش -له سه ر پاسپارده ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم چووین- به ره و دوژمن به ریکه وتین -بو سؤراخیان-، جا هه قاله کانم که ره کیویه کیان بینی، له نیو خویاندا ده ستیان کرد به پیکه نین! (که هه لیک وایان بو هه لکه وته و به لام له بهر ئیحرام ناتوانن هیچ بکه ن)، منیش سه یرم کرد که ره کیویه که م بینی، -له ریوایه تیکی بوخاریدا: هیچیان به من نه وت، به لام **حه زیان ده کرد من بمینیایه، منیش ئاورم دایه وه و بینیم**، جا ئه سپه که م لی تاودا و پمیکم لیدا و له جیی خوی چه سپمکرد، داوام له براده ره کانم کرد یارمه تیم بدهن له هه لگرتنی و پاککردنی و برژاندنی، به لام قایل نه بوون یارمه تیم بدهن، به لام له گوشته که یمان خوارد. ئینجا له ریکای گه رانه وه دا ترسمان هه بوو دوژمن برمان بکه ن و بنبرمان بکه ن، بویه هه ندی جار به غار و هه ندی جار به هیواشی و ره وت^(٣٤) ده رویشتن، له نیوه شه ودا گه یشته پیاویکی خیل غیفار، پیم وت: کو تا جار له کوئ په یامبه ری خوات صلی الله علیه وسلم به جیه یشت؟ وتی: شه و بوو له «ته عهین^(٣٥)» به جیمه یشت، به نیازبوو به یانییه که ی له «سوقیا» نیوه روخه و

(٣٤) [ره وت: بریتییه له روینی ولاخ نهك غاردانی. فرههنگی خال].

(٣٥) [به که سه ره و به فه ته ش ده بیت، به لام که سه ره که به ناوبانگتره، به لکو و تراوه: سه وابت ره. پروانه:

«الفتح» (٢٥ / ٤)].

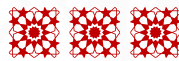
(قهیلوله) یهك بكات، ئه وه بوو خۆم گه یانده خزمه تی په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم و وتم: ئه ی په یامبهری خوا، هاوه لانت له پری منه وه سه لام و په حمهت و به ره که تی خوا عهرزی جه نابت ده که ن و مه ترسی ئه وه یان هه یه که دوزمن له تو دایانبریت و قه لاچویان بکات، بویه چاوه پریان بکه هه تا دین، ئه ویش چاوه نواری کردن هه تا وه کو هاتن. ههروه ها وتم: ئه ی په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم ئیمه که ره کیویه کمان راوکردوه و هه ندیکی لی ماوه ته وه، په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم به هاوه له کانی - که له ئیحرامیشدا بوون- فهرمووی: بیخۆن.

له ریوایه تیکی بوخاری و موسلیمدا ده لیت: ئه وه خواردنیکه خوا پیی به خشیون». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

غهیقه: شویتیکه ده که ویته پوژه لاتی به دره وه، ٤٠ کم لیوهی دووره.

ته عهین: کانیاییکه ده که ویته باکوری ناوچه ی «ئه بواء» وه، ٥٠ کم لیوهی دووره.

سوقیا: گوندیکه ده که ویته دۆلی «فهرع» وه له باشووری مه دینه، ١٥٠ کم لیوهی دووره.

که سیك له ئیحرامدا بیت دروسته چ نیچیریک بخوات؟

٧٨. عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كُنَّا مَعَ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ وَنَحْنُ حُرْمٌ فَأُهْدِيَ لَهُ طَيْرٌ، وَطَلْحَةُ رَاقِدٌ، فَمِنَّا مَنْ أَكَلَ، وَمِنَّا مَنْ تَوَرَّعَ، فَلَمَّا أَسْتَيْقِظَ طَلْحَةُ وَفَقَّ مَنْ أَكَلَهُ، وَقَالَ: أَكَلْنَاهُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ». [رواه مسلم]

قوله: وَفَقَّ مَنْ أَكَلَهُ: أَي: قَالَ لَهُ: وَفَقَّتْ وَأَصَبَتْ.

واته:

له عه بدولره حمانی کوری عوثمانی ته یمیه وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «له گه ل طه لحه ی کوری عوبه یدولادا له ئیحرامدا بووین، بالنده یه کیان به دیاری بو

هینا، له و کاته دا طه لحه خه و تبوو، ئه وه بوو هه ندیکمان لیی خوارد و هه ندیکشمان له ترسی حه رام لیی نه خوارد، که طه لحه خه بهری بوویه وه هاو پرای ئه وانه بوو که لیان خوارد و وتی: موه فقه بوون و کاریکی راستان کرد، له گه ل په یامبهری خواشدا صلی الله علیه وسلم نیچیری راومان خواردوو مادام بو ئیمه راو نه کرایت». موسلیم ده یگیرته وه

ئه و ئاره لانه ی که دروسته که سیك له ئیحرامدا بیت بیانکوژی

۷۹. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَمْسٌ فَوَاسِقُ يُقْتَلْنَ فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ: الْحَيَّةُ، وَالْغُرَابُ الْأَبْقَعُ، وَالْقَارَةُ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ، وَالْحَدْيَا». [متفق عليه]

قوله: **فَوَاسِقُ**: كَثِيرَةٌ الضَّرَرِ.

وقوله: **الْأَبْقَعُ**: هُوَ الَّذِي فِي ظَهْرِهِ وَبَطْنِهِ بَيَاضٌ.

وقوله: **الْعَقُورُ**: الْمُرَادُ هُنَا: كُلُّ عَادٍ مُفْتَرِسٍ غَالِبًا.

وقوله: **وَالْحَدْيَا**: طَائِرٌ مَعْرُوفٌ.

واته:

له عایشه وه خوا ی لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: پینج گیانه وهری له سنوور ده رچوو که زیانیان زوره، له سنووری حه رهم و سنووری حه لال ده کوژرین، که سه که له ئیحرامدا بیت یان له حه لالی، ئه وانیش: مار و قه له بازه له (قه له باچکه) و مشک و سه گی گازگر^(۳۶) و کولاره». بوخاری و موسلیم ده یگیرته وه

(۳۶) [گه زهنده، هار، لیره شدا هه موو درنده یه که ده گریته وه وه که پلنگ و گورگ و هاوشیوه کانیان].

۸۰. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ لَيْسَ عَلَى الْمُحْرِمِ فِي قَتْلِهِنَّ جُنَاحٌ: الْغُرَابُ، وَالْحِدَاةُ، وَالْعَقْرَبُ، وَالْفَارَةُ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: پینج گیانه وهر هه یه هیچ تاوان و فیدییه ک له سهر که سیک نییه له ئیحرامدا بیت بیانکوژی، ئه وانیش: قه له بازه له، کولاره، دوویشک (کولاردم)، مشک، سه گی گازگر». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۸۱. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ إِحْدَى نِسْوَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّهُ كَانَ يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْكَلْبِ الْعَقُورِ، وَالْفَارَةِ، وَالْعَقْرَبِ، وَالْحِدَاةِ، وَالْغُرَابِ، وَالْحَيَّةِ، قَالَ: وَفِي الصَّلَاةِ أَيْضًا». [متفق عليه]

واته:

ئین عومه ره وه خوی لی رازی بیت: «ده گیریتته وه له یه کیك له خیزانه کانی په یامبه ره وه صلی الله علیه وسلم که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمانی ده کرد به کوشتنی سه گی گازگر و مشک و دوویشک و کولاره و قه له بازه له و مار، فهرمووی: ته نانهت له نوژیشتدا ده کوژرین». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

سه ریشک بوون له ده رکردنی فیدییهی ئازار^(۳۷)

۸۲. عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِهِ زَمَنَ الْحَدِيثِيَّةِ، فَقَالَ لَهُ: **آدَاكَ هَوَامُّ رَأْسِكَ؟** - **وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «مَا كُنْتُ أَرَى أَنَّ الْجَهْدَ بَلَغَ مِنْكَ مَا أَرَى»** - قَالَ: نَعَمْ.

فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: **أَخْلَقَ رَأْسَكَ، ثُمَّ أَذْبَحَ شَاةً نُسْكَاً** - **وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «أَوْ أَنْسُكَ مَا تَيْسَّرَ»** -، **أَوْ صُمَّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمَ ثَلَاثَةَ أَصْعٍ مِنْ تَمْرٍ عَلَى سِتَّةِ مَسَاكِينٍ**.

[متفق عليه]

قوله: **هَوَامُّ رَأْسِكَ**: المراد: القمل.

وقوله: **الْجَهْدَ**: المشقة.

وقوله: **أَصْعٍ**: جمع صاع؛ وثلاثة أصع من تمرٍ تُساوي ثلاثة (٣) كيلوجرامات.

واته:

له كه عبی کوری عوجره وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «لهو ساله ی که چوین بو حوده ییبیه په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم به لامدا تیپه ربوو، بینی

(۳۷) [فیدییهی ئازار زاراویه که بو ئه و فیدییهی که به هو ی لیکردنه وهی مووی سه ر و لاشه و سه ر داپوشین و پوشینی جلیک له شیوهی قه باره ی لاشه و پوشینی نیقاب و ده ستکیش و له خودانی بون و هاوشیوه کانیان، له مانه دا حاجی و عومره کار سه ریشکه له نیوان: سه ربړینی ئازه لیک له مه ککه، یان سی پوژ پوژووگرتن له مه ککه بیت یان له مالی خوی، یان ناندان به شش هه ژاری مه ککه. پنی وتراوه: فیدییهی ئازار له بهر نه و ئایه ته ی له م باره وه هاتووه: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ [البقرة: ۱۸۳]، که له باره ی که عبی کوری عوجره وه دابه زیووه. کاتیکیش ده لیت: بو سه ریشکی و ته خیره، واته بو ته رتیب نییه، واته هه ر کامیان بکهیت دروسته].

ئه سپی له سه رم ده وه ری (چونکه ماوهیه کی زۆر بوو به پری سه فه ره وه بوون)،
 فهرمووی: ئه سپیه کانی سه رت ئازاری داویت؟ - له پریوایه تیکی بوخاری و
 موسلیمدا: «وامنه ده زانی به م رادهیه په ریشانی به ده ست ئازاری سه رته وه» - وتی:
 به لی، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: سه رت بتاشه، دوا ی ئه وه
 شه کیك سه ربیره وهك نوسوك، - له پریوایه تی بوخاری و موسلیمدا ده لیت: «یان
 ئه وه نده ی بۆت ئاسانه نوسوك (شه کیك) بکه» - یان سی پۆژ به پۆژوو به، یان سی
 «مه ن» ی خورما به خشه به شه ش هه ژار». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه
 صاع (مه ن): سی صاع ده کاته ۳ کگم.

۸۳. عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْرِمًا، فَقَمَلَ رَأْسَهُ وَلَحِيتَهُ. فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ، فَدَعَا الْحَلَّاقَ، فَحَلَقَ رَأْسَهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: هَلْ عِنْدَكَ نُسْكٌ؟ قَالَ: مَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ. فَأَمَرَهُ أَنْ يَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ يُطْعِمَ سِتَّةَ مَسَاكِينَ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ صَاعٌ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ خَاصَّةً: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ﴾، ثُمَّ كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً». [متفق عليه]
 قوله: فَقَمَلَ رَأْسَهُ وَلَحِيتَهُ: أَي: كَثُرَ قَمْلُهُمَا.

واته:

له كه عبی کوری عوجره وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «له گهل په یامبه ری
 خوا دا صلی الله علیه وسلم پویشتین بۆ عومره و ئیحراممان دابه ست، له حوده یییه
 ئه سپی سه ر و پریشی گرتم. ئه مه گه یشته په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم،
 ئه ویش ناردی به دوا ی که عبدا، بانگی سه رتاشی کرد و فه رمانی کرد سه ری

بتاشیت، سه ری تاشی، پاشان پیی فهرموو: ئایا پارهت هه یه شه کیك سه ربیریت؟
وتی: نه خیر، توانام نییه. ئه وه بوو فهرمانی پیکرد سی رۆژ به رۆژوو بیت، یان نانی
شهش هه ژار بدات، بۆ ههر دوو هه ژاریك، مه نیک خواردن بدات، ئه وه بوو له باره ی
ئه وه وه به تایبتهت خوی گه وه ئه م ئایه ته ی دابه زاند: ﴿جا هه رکه س له ئیوه نه خۆش
بوو یان ئازار له سه ری هه بوو به هۆی جر و میرووه وه...﴾، پاشان بوو به گشتی بۆ
هه موو موسلمانان. بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

که له شاخ کردن بۆ که سیك له ئیحرامدا بیت

۸۴. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أَحْتَجَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَأْسِهِ وَهُوَ
مُحْرِمٌ، مِنْ وَجَعٍ كَانَ بِهِ، بِمَاءٍ يُقَالُ لَهُ: لَحْيُ جَمَلٍ». [متفق عليه]
قوله: **لَحْيُ جَمَلٍ**: مَوْضِعٌ جَنُوبَ غَرْبِ الْمَدِينَةِ، يَبْعُدُ عَنْهَا مِائَةٌ وَخَمْسَةٌ وَثَلَاثِينَ (١٣٥) كِيلُومِتْرًا.
واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا
صلی الله علیه وسلم که له شاخی له سه ری کرد له حالیکدا له ئیحرامدا بوو، به هۆی
ئازاریك که له سه ریدا هه بوو، له ناوچه یه ك پییده و ترا: «له حیو جه مه ل».
له حیو جه مه ل: شوینیکه ده که ویته رۆژئاوای شاری مه دینه وه، ۱۳۵ کم لیه ی دووره.

دروسته که سیك له ئیحرامدا بیت چاره سه ری چاوی بکات

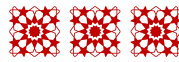
۸۵. عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهُ حَدَّثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فِي الرَّجُلِ إِذَا أَشْتَكَى عَيْنَيْهِ وَهُوَ مُحْرِمٌ؛ ضَمَدَهُمَا بِالصَّبْرِ». [رواه مسلم]

قوله: **أَشْتَكِي عَيْنَيْهِ**: شکی وَجَعَهُمَا.

قوله: **صَمَدَهُمَا بِالْصَّيْرِ**: وَضَعَ فِيهِمَا دَوَاءَ الصَّيْرِ، لَوْثُهُ أَحْمَرُ بِمَنْزِلَةِ الْكُحْلِ.

واته:

عوثمانی کوری عه ففان خوی لی رازی بیت، له په یامبه ری خواوه صلی الله علیه وسلم ده گپړیته وه: «که له باره ی که سیکه وه چاوی ژان بکات و له ئیحرامدا بیت، فهرموویه تی: با به «تالی شاری» بیپچیتته وه». موسلیم ده یگپړیته وه **صه بیر (تالی شاری)**: دهرمانی صه بیر، په نگی سووره، وهك كل (سوورمه) وایه^(۳۸).

خوشوردنی که سیك له ئیحرامدا بیت

۸۶. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ: «أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ؟ قَالَ: فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ فَطَاطَأَهُ حَتَّى بَدَا لِي رَأْسُهُ، ثُمَّ قَالَ لِإِنْسَانٍ يَصُبُّ: أَصْبُبْ. فَصَبَّ عَلَى رَأْسِهِ، ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ». [متفق عليه]

قوله: **فَطَاطَأَهُ**: خَفَضَهُ.

واته:

له عه بدولای کوری خونه ینه وه، ده لیټ: (له سهر راسپارده ی ئین عه بباس)

(۳۸) [تالی شاری، ناوی گیایه که، گولده گریټ و په په کانی زور ورد و پره و په نگی دهرمانه که ی که لیوه ی درووستده کریټ زهرده و تاله، به کاره یی تراوه بو چاوی شیه و نازاری گه ده و لابردنی کرم].

پرسیارم کرد له ئەبو ئەیوبی ئەنصاری خوای لی رازی بیت، وتم: کاتیک په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم له ئیحرامدا ببوایه چۆن چۆنی سهری خۆی دهشۆرد؟ ئەبو ئەیوبیش (خۆی له ئیحرامدا بوو، به جلکی پهردهی بو کرابوو و خۆی دهشۆرد) دهستی برد، پهردهکهی ههندیك دانه واند ههتاوهکو سهری له منهوه دهركهوت، پاشان به کهسیکی وت که ئاوی به سهریدا دهکرد: دهی ئاو بکه به سهرمدا، ئەویش ئاوی کرد به سهریدا، ئەبو ئەیوب به ههردوو دهستی سهری جولاند و ههلیکوشا و دهستی دهبرد بو پشته سهری و دهیهینایهوه بو پیشه سهری، پاشان وتی: به چاوی خۆم په یامبهری خوام صلی الله علیه وسلم بینی ئاوهای کرد». بوخاری و موسلیم دهیگیرنهوه

کهسیک له ئیحرامدا بمریت چۆن کفن دهکریت؟

۸۷. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «بَيْنَا رَجُلٌ وَاقِفٌ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَفَةَ، إِذْ وَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ فَوَقَصَتْهُ - أَوْ قَالَ: فَأَوْقَصَتْهُ -، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: **أَغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ - وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «فِي ثَوْبَيْهِ» -، وَلَا تَمْسُوهُ طَبِيبًا، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ - زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَةٍ: «وَلَا وَجْهَهُ» -، وَلَا تُخَنِّطُوهُ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا - وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «مُلَبَّدًا» -». [متفق عليه]**

قوله: **فَوَقَصَتْهُ**: كَسَرَتْ عُنُقَهُ.

وقوله: **وَلَا تُخَمِّرُوا**: لَا تَغْطُوا.

وقوله: **وَلَا تُخَنِّطُوهُ**: الْخُنْطُ: أَخْلَاطٌ مِنْ طَبِيبٍ تُجْمَعُ؛ وَهِيَ لِلْمَيِّتِ خَاصَّةٌ.

واته:

له ئین عه بهاسهوه خوا له خۆی و باوکی رازی بیت، دهلیت: «لهو کاتهی پیاویک

له خزمه تی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له عه ره فه دا وه ستابوو، له وشتره که ی که و ته خواره وه -یان وتی: خستییه خواره وه- و ملی شکاند، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: به ئاو و سیدر بیشون و له دوو کراسدا -له ږیوایه تیکی بوخاری و موسلیمدا فهرموویه تی: له دوو کراسه کهیدا- کفنی بکه ن، به لام بونی خوشی لی مه دهن و سه ری دامه پو شن -له ږیوایه تیکی موسلیم زیاتر هاتووه، فهرموویه تی: ده موچاویشی دامه پو شن- و بونی خوشی تیکه له ی لی مه دهن، چونکه به دنیاییه وه خوی گه و ره له ږوژی قیامه تدا به «له بیه یک» کردن زیندووی ده کاته وه». بوخاری و موسلیم ده یگړنه وه

الحَنُوط: تیکه له یه که له بونی خوش، به کارده هینریت به تاییه ت بو مردوو.

له کوئوه ده روا ته مه ککه وه

۸۸. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ، وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ.

وَإِذَا دَخَلَ مَكَّةَ؛ دَخَلَ مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى». [متفق عليه]

قوله: الشَّجَرَةُ: الْمُرَادُ بِهَا: الَّتِي عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ بِالْمَدِينَةِ.

وقوله: طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ: الْبَطْحَاءُ الْقَرِيبَةُ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ فِيمَا بَيْنَهُمَا وَبَيْنَ الْمَدِينَةِ.

وقوله: الثَّنِيَّةُ: الطَّرِيقُ فِي الْجَبَلِ.

وقوله: الثَّنِيَّةُ الْعُلْيَا: تُسَمَّى الْيَوْمَ: الْمَعْلَاةُ.

وقوله: الثَّنِيَّةُ السُّفْلَى: تُسَمَّى الْيَوْمَ: الْمَسْفَلَةُ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لی ت: «په یامبه ری خوا

صلی الله علیه وسلم له ریځای «شه جهره - دار» هکوه له مه دینه ده چوو دهروه^(۳۹)، وه له ریځای «موعه پرهس» هوه ده گه پرایه وه^(۴۰). بو مه ککesh له ریځای مله ی سهروووه ده چوو ژووره وه، وه له ریځای مله ی خواروووه ده چوو دهروه». بوخاری و موسلیم دهیگیرنه وه.

ریځای داره که: مه بهست پیی ته و داره یه که له لای مزگه وته که ی «ذولحوله یفه یه» له مه دینه.

ریځای موعه پرهس: «به طحاء» ی ذولحوله یفه یه، ده که ویته خواره وه ی مزگه وته که یه وه.

الثنية: بریتیه له ریځای نیوان دوو شاخ (مله، گهر دنه).

مله ی سهروو: ته مړو پیی ده وتریت: «مه علا».

مله ی خواروو: ته مړو پیی ده وتریت: «مه سفه له».

۸۹. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ مِنْ كَدَاءٍ،

وَخَرَجَ مِنْ كَدَاءٍ». [متفق عليه]

قوله: مِنْ كَدَاءٍ: أَي: مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا.

وقوله: مِنْ كَدَاءٍ: أَي: مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى.

واته:

له عائشه وه خوا ی لی رازی بیت، ده لیت: «له سالی فه تحی مه ککه دا په یامبه ری خوا له ناوچه ی «که داء» هوه چوو ژووره وه و له ناوچه ی «کودا» شه وه رویشته دره وه». بوخاری و موسلیم دهیگیرنه وه

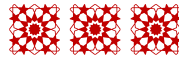
(۳۹) [له وئ ده مایه وه و چاوه پئی ده کرد تا موسافیره کان هه موویان کو ده بوونه وه، ینجا ده که وته ری].

(۴۰) [شه و له وئ ده مایه وه هه تا به ره به یان ته وسه ده چوو شاری مه دینه وه، ناوه ککesh هر له وه وه هاتوو،

«معرس» واته شوینی لادان و هه واندنه وی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له کو تایی شه ودا].

که داء: واته مله ی سه روو.

کودا: واته مله ی خواروو.

غوسل کردن پیش چوونه مه ککه

۹۰. عَنْ نَافِعٍ قَالَ: «كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِذَا دَخَلَ أَدْنَى الْحَرَمِ أَمْسَكَ عَنِ التَّلْبِيَةِ، ثُمَّ يَبِيتُ بِذِي طَوًى، ثُمَّ يُصَلِّي بِهِ الصُّبْحَ وَيَغْتَسِلُ، وَيُحَدِّثُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ». [متفق عليه]
 قوله: بِذِي طَوًى: يُسَمَّى الْيَوْمَ: جَرَوْل.

واته:

له نافع وه، ده لیت: «ئین عومه ر خوی لی رازی بیت، کاتیک برۆیشتایه بو مه ککه، هه ر له گه ل ئه وه ی بگه یشتبایه ته سه ره تای سنووری حه ره م وازی له «له بیه یك» کردن ده هیئا^(۴۱)، پاشان له «ذی طوا» (که ئه مپرو «جه روهل» ی پیده لین) ده مایه وه هه تاوه کو نوژی به یانی ده کرد، ئینجا غوسلی ده کرد، وه باسی ئه وه ی ده کرد که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ئاوه ی کردوه.

حه جه که ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم

۹۱. عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ: «أَنَّهُ قَالَ لِحَاوِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَخْبِرْنِي

(۴۱) [وا دیاره مه به ست له وازهینانه که ی: دووباره کردنه وه و به رده وامبوون و ده نگ به رزکردنه وه یه به ته لیه وه ک چون له سه ره تای ئی حرامدا ده کریت، نه ک به یه کجاری وازی هیئابی. «الفتح» (۳/ ۴۱۳ و ۴۳۵)].

عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ بِيَدِهِ فَعَقَدَ تِسْعًا، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَثَ تِسْعَ سِنِينَ لَمْ يَحْجَّ.

ثُمَّ أُذِّنَ فِي النَّاسِ فِي الْعَاشِرَةِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاجٌّ، فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ بَشَرًا كَثِيرًا؛ كُلُّهُمْ يَلْتَمِسُ أَنْ يَأْتَمَّ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيَعْمَلَ مِثْلَ عَمَلِهِ.

فَخَرَجْنَا مَعَهُ، حَتَّى أَتَيْنَا ذَا الْحُلَيْفَةِ، فَوَلَدَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَأَرْسَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ أَصْنَعُ؟

قَالَ: **أَغْتَسِلِي، وَأَسْتَنْفِرِي بِتَوْبٍ وَأَحْرِمِي.**

فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ رَكِبَ الْقُصُوءَ، حَتَّى إِذَا أَسْتَوَتْ بِهِ نَاقَتُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ نَظَرْتُ إِلَى مَدِّ بَصَرِي بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ رَاكِبٍ وَمَاشٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَعَنْ يَسَارِهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَمِنْ خَلْفِهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا، وَعَلَيْهِ يَنْزِلُ الْقُرْآنُ، وَهُوَ يَعْرِفُ تَأْوِيلَهُ، وَمَا عَمِلَ بِهِ مِنْ شَيْءٍ عَمِلْنَا بِهِ.

فَأَهْلَ بِالتَّوْحِيدِ: **لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ،** وَأَهْلَ النَّاسِ بِهَذَا الَّذِي يُهْلُونَ بِهِ، فَلَمْ يَرُدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ شَيْئًا مِنْهُ، وَلَزِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلْبِيَّتَهُ. قَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: لَسْنَا نَنُوي إِلَّا الْحَجَّ، لَسْنَا نَعْرِفُ الْعُمْرَةَ.

حَتَّى إِذَا أَتَيْنَا الْبَيْتَ مَعَهُ؛ أَسْتَلَمَ الرُّكْنَ - **زَادَ فِي رِوَايَةٍ: «ثُمَّ مَشَى عَلَى يَمِينِهِ»** - فَرَمَلَ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا، ثُمَّ نَفَذَ إِلَى مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَرَأَ: ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ فَجَعَلَ الْمَقَامَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ، فَكَانَ أَبِي يَقُولُ - وَلَا أَعْلَمُهُ ذَكَرَهُ إِلَّا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكَعَتَيْنِ: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ و﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الرُّكْنِ فَاسْتَلَمَهُ.

ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْبَابِ إِلَى الصَّفَا، فَلَمَّا دَنَا مِنَ الصَّفَا قَرَأَ: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾: **أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ،** فَبَدَأَ بِالصَّفَا فَرَقِيَ عَلَيْهِ حَتَّى رَأَى الْبَيْتَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، فَوَحَّدَ اللَّهَ وَكَبَّرَهُ، وَقَالَ: **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ،** ثُمَّ دَعَا بَيْنَ ذَلِكَ، قَالَ مِثْلَ هَذَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

ثُمَّ نَزَلَ إِلَى الْمَرْوَةِ، حَتَّى إِذَا أَنْصَبَتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي سَعَى، حَتَّى إِذَا صَعِدَتَا مَشَى، حَتَّى أَتَى الْمَرْوَةَ؛ فَفَعَلَ عَلَى الْمَرْوَةِ كَمَا فَعَلَ عَلَى الصَّفَا.

حَتَّى إِذَا كَانَ آخِرُ طَوَافِهِ عَلَى الْمَرْوَةِ، فَقَالَ: **لَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسُقِ الْهَدْيَ، وَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحِلَّ، وَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً.**

فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ جُعْشِمٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلِغَامِنَا هَذَا أَمْ لَا أَبَدٍ؟ فَشَبَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَابِعَهُ وَاحِدَةً فِي الْأُخْرَى، وَقَالَ: **دَخَلَتِ الْعُمْرَةُ فِي الْحَجِّ - مَرَّتَيْنِ - لَا، بَلْ لِأَبَدٍ أَبَدٍ.**

وَقَدِمَ عَلَيَّ مِنَ اليمَنِ بِذُنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَجَدَ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مِمَّنْ حَلَّ، وَلَبِسَتْ ثِيَابًا صَبِيغًا، وَاكْتَحَلَتْ، فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ: إِنَّ أَبِي أَمَرَنِي بِهَذَا. فَكَانَ عَلَيَّ يَقُولُ بِالْعِرَاقِ: فَذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحَرِّشًا عَلَى فَاطِمَةَ لِلَّذِي صَنَعَتْ، مُسْتَفْتِيًا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا ذَكَرْتُ عَنْهُ، فَأَخْبَرْتُهُ أَنِّي أَنْكَرْتُ ذَلِكَ عَلَيْهَا.

فَقَالَ: **صَدَقْتَ صَدَقْتُ، مَاذَا قُلْتَ حِينَ فَرَضْتَ الْحَجَّ؟**

قَالَ: قُلْتُ: **اللَّهُمَّ إِنِّي أَهْلٌ بِمَا أَهَلَ بِهِ رَسُولُكَ.**

قَالَ: **فَإِنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ؛ فَلَا تَحِلُّ.**

فَكَانَ جَمَاعَةُ الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ عَلَيَّ مِنَ الْيَمَنِ وَالَّذِي أَتَى بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِئَةً، فَحَلَّ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَقَصَّروا، إِلَّا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ تَوَجَّهُوا إِلَى مِثْيَ، فَأَهْلَلُوا بِالْحَجِّ، وَرَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَصَلَّى بِهَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ، ثُمَّ مَكَثَ قَلِيلًا حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ، وَأَمَرَ بِقُبَّةٍ مِنْ شَعَرٍ تُضْرَبُ لَهُ بِنَمِرَةٍ.

فَسَارَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا تَشْكُ قُرَيْشٌ إِلَّا أَنَّهُ وَاقَفَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ كَمَا كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصْنَعُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَأَجَازَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَتَى عَرَفَةَ فَوَجَدَ الْقُبَّةَ قَدْ ضُرِبَتْ لَهُ بِنَمِرَةٍ فَزَلَّ بِهَا.

حَتَّى إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ أَمَرَ بِالْقُصَوَاءِ، فُرِحِلَتْ لَهُ، فَأَتَى بَطْنَ الْوَادِي، فَخَطَبَ النَّاسَ وَقَالَ: إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا.

أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمَيَّ مَوْضُوعٌ. وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ، وَإِنَّ أَوَّلَ دِمٍ أَضْعُ مِنْ دِمَائِنَا: دَمُ ابْنِ رَيْبَعَةَ بْنِ الْحَارِثِ، كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي سَعْدٍ فَقَتَلْتُهُ هَذِيلًا.

وَرَبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ، وَأَوَّلُ رَبَاً أَضْعُ: رَبَانَا رَبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ.

فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ، وَأَسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئَنَّ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُوهُنَّ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرِجٍ، وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ.

وَقَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ إِنْ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ؛ كِتَابَ اللَّهِ.

وَأَنْتُمْ تُسْأَلُونَ عَنِّي، فَمَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ؟

قَالُوا: نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَأَدَّيْتَ وَنَصَحْتَ.

فَقَالَ بِإِضْبَاعِهِ السَّبَّابَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ، وَيُنْكِتُهَا إِلَى النَّاسِ: **اللَّهُمَّ أَشْهَدُ، اللَّهُمَّ أَشْهَدُ -**
ثَلَاثَ مَرَّاتٍ -.

ثُمَّ أَدَّنَ، ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الظُّهْرَ، ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الْعَصْرَ، وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا.
ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى أَتَى الْمَوْقِفَ، فَجَعَلَ بَطْنُ نَاقَتِهِ الْقَصْوَاءِ
إِلَى الصَّخَرَاتِ، وَجَعَلَ حَبْلُ الْمُشَاةِ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّى غَرَبَتِ
الشَّمْسُ، وَذَهَبَتِ الصُّفْرَةُ قَلِيلًا، حَتَّى غَابَ الْقُرْصُ.

وَأَرْدَفَ أَسَامَةَ خَلْفَهُ، وَدَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ شَتَقَ لِلْقَصْوَاءِ الزَّمَامَ،
حَتَّى إِنَّ رَأْسَهَا لَيُصِيبُ مَوْكٍ رَحْلِهِ، وَيَقُولُ بِيَدِهِ الْيُمْنَى: **أَيُّهَا النَّاسُ، السَّكِينَةُ السَّكِينَةُ،**
كُلَّمَا أَتَى حَبَلًا مِنَ الْحِبَالِ أَرْخَى لَهَا قَلِيلًا حَتَّى تَصْعَدَ.

حَتَّى أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ، فَصَلَّى بِهَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَتَيْنِ، وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا
شَيْئًا.

ثُمَّ أَصْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ، وَصَلَّى الْفَجْرَ حِينَ تَبَيَّنَ لَهُ
الصُّبْحُ بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ.

ثُمَّ رَكِبَ الْقَصْوَاءَ حَتَّى أَتَى الْمَشْعَرَ الْحَرَامَ، فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، فَدَعَاهُ وَكَبَّرَهُ وَهَلَّلَهُ وَوَحَّدَهُ،
فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّى أَسْفَرَ جِدًّا.

فَدَفَعَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَأَرْدَفَ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ، وَكَانَ رَجُلًا حَسَنَ الشَّعْرِ أَبْيَضَ
وَسِيمًا، فَلَمَّا دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّتَ بِهِ طُعْنُ يَجْرَيْنَ، فَطَفِقَ الْفَضْلُ
يَنْظُرُ إِلَيْهِنَّ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ، فَحَوَّلَ الْفَضْلُ
وَجْهَهُ إِلَى الشَّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ، فَحَوَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ مِنَ الشَّقِّ الْآخَرِ
عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ، يَصْرِفُ وَجْهَهُ مِنَ الشَّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ.

حَتَّى أَتَى بَطْنَ مُحَسَّرٍ، فَحَرَكَ قَلِيلًا، ثُمَّ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوُسْطَى الَّتِي تَخْرُجُ عَلَى الْجُمَرَةِ الْكُبْرَى، حَتَّى أَتَى الْجُمَرَةَ الَّتِي عِنْدَ الشَّجَرَةِ، فَرَمَاهَا بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ - يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ مِنْهَا - مِثْلَ حَصَى الْحَذَفِ، رَمَى مِنْ بَطْنِ الْوَادِي.

ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْحَرِ، فَنَحَرَ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ يَدِهِ، ثُمَّ أُعْطِيَ عَلِيًّا، فَنَحَرَ مَا غَبَرَ، وَأَشْرَكَهُ فِي هَدْيِهِ.

ثُمَّ أَمَرَ مِنْ كُلِّ بَدَنَةٍ بِبَضْعَةٍ، فَجُعِلَتْ فِي قِدْرِ فَطْبِخَتْ، فَأَكَلَا مِنْ لَحْمِهَا وَشَرِبَا مِنْ مَرَقِهَا. ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَفَاضَ إِلَى الْبَيْتِ، فَصَلَّى بِمَكَّةَ الظُّهْرَ، فَأَتَى بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، يَسْقُونَ عَلَى زَمْزَمَ، فَقَالَ: **أَنْزِعُوا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَلَوْلَا أَنْ يَغْلِبَكُمْ النَّاسُ عَلَى سِقَايَتِكُمْ لَنَزَعْتُ مَعَكُمْ**، فَنَاوَلُوهُ دَلْوًا فَشَرِبَ مِنْهُ». [رواه مسلم]

قوله: **فَعَقَدَ تِسْعًا**: أَي: وَضَعَ رَأْسَ السَّبَابَةِ عَلَى أَصْلِ الْإِبْهَامِ، وَضَمَّ بَقِيَّةَ أَتَامِلِ الْأَصَابِعِ الثَّلَاثِ يَبْطِنُ كَفَّهُ.

وقوله: **يَلْتَمِسُ**: يَطْلُبُ.

وقوله: **يَأْتَمُّ**: يَفْتَدِي.

وقوله: **أَسْتَفِيرِي**: أَجْعَلِي ثَوْبًا بَيْنَ فَخْدَيْكَ، وَشُدِّي فَرْجَكَ.

وقوله: **الْقُصْوَاءُ**: أَسْمُ نَاقَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

وقوله: **فَرَمَلَ**: أَسْرَعَ الْمَشْيَ مَعَ تَقَارُبِ الْخُطَا.

وقوله: **فَرَقِي**: صَعِدَ.

وقوله: **أَنْصَبْتُ**: أَخَذَرْتُ.

وقوله: **صَبِيغًا**: مَضْبُوعَةً.

وقوله: **مُحَرَّشًا**: أَي: ذَاكِرًا مَا يُوجِبُ عِتَابَهُ لَهَا.

وقوله: **جَمَاعَةُ الْهَدْيِ**: أَي: مِنَ الْإِبِلِ.

وقوله: **بِقُبَّةٍ**: خِيَمَةٍ.

وقوله: **تَضَرَّبُ**: تُبْنَى.

وقوله: **بَنِمِرَّةَ**: مَوْضِعٌ جَانِبَ عَرَفَاتٍ، وَلَيْسَتْ مِنْ عَرَفَاتٍ.

وقوله: **فَأَجَازَ**: أَيُّ: جَاوَزَ الْمُزْدَلِفَةَ وَلَمْ يَقِفْ بِهَا.

وقوله: **زَاغَتِ الشَّمْسُ**: مَالَتْ عَنْ وَسْطِ السَّمَاءِ.

وقوله: **فَرَجَلْتُ**: شُدَّ عَلَيْهَا رَحْلُهَا.

وقوله: **الْوَادِي**: هُوَ وَادِي عُرْنَةَ.

وقوله: **مَوْضُوعٌ**: مَثْرُوكٌ.

وقوله: **يَنْكُئُهَا**: يُشِيرُ بِهَا.

وقوله: **الْمَوْقِفَ**: أَيُّ: عَرَفَاتٍ.

وقوله: **حَبَلُ الْمُشَاةِ**: أَيُّ: صَفَّهُمْ وَجُمُتَمَعَهُمْ.

وقوله: **وَأَرْدَفَ**: أَرْكَبَ.

وقوله: **شَنَقَ**: ضَمَّ وَضَيَّقَ.

وقوله: **مَوْرِكَ رَحْلِهِ**: الْمَوْضِعُ الَّذِي يَنْثِي الرَّاكِبُ رِجْلَهُ عَلَيْهِ قُدَّامَ وَاسِطَةِ الرَّحْلِ؛ إِذَا مَلَ مِنَ الرُّكُوبِ.

وقوله: **حَبَلًا**: تَلًّا لَطِيفًا مِنَ الرَّمْلِ الصَّخْمِ.

وقوله: **وَلَمْ يُسَبِّحْ**: لَمْ يُصَلِّ النَّافِلَةَ.

وقوله: **أُسْفَرَ**: أَضَاءَ.

وقوله: **ظُعُنٌ**: نِسَاءٌ.

وقوله: **فَطَفِقَ**: جَعَلَ.

وقوله: **بَطْنٌ مُحَسَّرٌ**: هُوَ وَادِي الْمُزْدَلِفَةِ.

وقوله: **فَحَرَّكَ**: أَسْرَعَ.

وقوله: **الْجُمُرَةُ الَّتِي عِنْدَ الشَّجَرَةِ**: أَيُّ: الْعَقَبَةِ.

وقوله: **حَصَى الْحَذَفِ**: هُوَ نَحْوُ حَبَّةِ الْبَاقِلَاءِ.

وقوله: **مَا عَبَّرَ**: مَا بَقِيَ.

وقوله: **بِبِضْعَةٍ**: قِطْعَةٍ لَحْمٍ.

وقوله: **فَأَفَاضَ**: مَشَى.

وقوله: **أَنْزِعُوا: أَي: اسْتَقُوا بِاللَّاءِ.**

وقوله: **دَلُّوا: مَا يُسْتَقَى بِهِ.**

واته:

له جه عفه ری کوری موحه ممه ده وه، له باوکیه وه ده گپریتته وه، که به جابری کوری عه بدولای وتووه: «هه والم بده ری دهر باره ی حه جه که ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم، ئه ویش به دهستی ئاماژه ی کرد و به په نجه کانی ژماره نوی گریدا^(۴۲)، پاشان وتی: په یامبه ر صلی الله علیه وسلم نو سال له مه دینه دا مایه وه و حه جی نه کرد، پاشان له سالی ده یه مدا: جار به ناو خه لکدا لیدرا که: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ئه مسال حج ده کات. ئه وه بوو خه لکیکی زور پروویان کرده شاری مه دینه، هه موویان ده یانویست په پره ویی له په یامبه ری خوا صلی الله علیه

(۴۲) [ئه وسا هه ژماره یه ک شیوازیک ی هه بووه به به گریدانی په نجه کان دیاریکراوه، گریش لیږده دا واته نووشتانه وه والله أعلم. شیوازه که شی ئاوهایه: سه ری په نجه تووته و برا تووته و ناوه پراست، هی دهستی پراستی بنووشینیته وه بو سه ره وه ی ناو له پی، هه روه ها نوکی په نجه ی شایه تومان بلکی نیت به بن په نجه گه وره یه که یه وه... ورده کاری و پراجیایه کیشی تیدایه له سه رچاوه کاندا. جا ئه م مانایه م پی ره واتر و نزیکتره وه ک لهو بوچوونه ی پی وایه نو په نجه ی نووشتاندیته وه یان یه ک په نجه ی نووشتاندیته وه. پروانه: «نشوار المحاضرة وأخبار المذاكرة» للتوخي (۱ / ۱۰۴)، ت: عبود الشالجي، ط: دار صادر، «فتح القدير» للكمال بن الهمام (۶ / ۱۴۸)، و «أسرار البلاغة» (ص ۱۱۷)، و «الفتح» (۱۳ / ۱۰۸) و (۱۹ / ۱۰۸)، و «شرح سنن ابن ماجه» للسيوطي (ص ۲۲۱)، و «تحفة الأحوزي» (۱۰ / ۳۱)، و «سبل السلام» (۲ / ۲۳۶)، و «عون المعبود وحاشية ابن القيم» (۳ / ۱۶۷)، و «بلوغ الأرب في معرفة أحوال العرب» لمحمود شكري الألوسي (۳ / ۳۷۹-۳۸۵)، و «البحر المحيط الشجاع» (۲۳ / ۱۵)، و «شرح سنن ابن ماجه» للهري (۱۸ / ۱۰۹). ثم أثناء البحث وجدت كتاباً قيماً بعنوان: «منة العليم الودود بصفة حساب العقود» لرياض بن رحمت، ففيه الغنية إن شاء الله تعالى. ئه وه ش بلیم: من هه موو ئه مانه م نووسی دواجار بینیم نوو سه ریش ئه م بوچوونه ی هه لېژاردووه، والحمد لله رب العالمین، پیشتیش له شهرحی «روضة العقلاء» ئاماژه به مه کردووه].

وسلم بکه ن و ئه و هه رچی کرد ئه مانیش بیکه ن.

ئه وه بوو له گه لیدا ده رچووین، هه تاوه کو گه یشتینه «ذولحوله یفه»، له ویدا ئه سمائی کچی عومه یس، موحه ممه دی کوری ئه بوبه کری صدیقی بوو، که سیکی نارد بۆلای په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم که حال م وایه و زه یستانم، بۆ حه جه که م چی بکه م؟ ئه ویش فهرمووی: خۆت بشۆره و په رۆیه ک بخه سه ر دامینت و قایمی بکه و ئیحرام دابه سه ته.

ئه وه بوو په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم نوێژی له مزگه وته که دا کرد، پاشان سواری وشتره که ی بوو - که ناوی «قه صواء» بوو -، رۆیشت رۆیشت هه تا سه رکه وته سه ر کینوی «به یداء»، له وی ئاورمدا یه وه و به هه ر چوار لادا پروانیم ده بینم هه تا چاوم بر بکات له به رده میه وه و له لای راستیه وه و له لای چه پیه وه و له پشتیه وه هه مووی خه لک بوو به سواری و به پیاده ده رۆیشتن، په یامبه ری خواش صلی الله علیه وسلم له نیوانماندا بوو، قورئانی بۆ داده به زی، ئه و چاک له ماناکه ی تیده گه یی و هه رچییه کی بکر دایه ئیمه ش به شوینی ئه ودا ده مانکرد.

ئینجا به رسته ی ته وحید و ته نها خوا په رستی به ده نگی به رز ئیحرامی دابه ست و فهرمووی: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ» واته: «خوا یه وه لا متمدا یه وه جار له دوای جار، گوێراه لتم، خوا یه ته نها تۆ خوا هنی هه موو شتیکی به بی هیچ هاوبه شیک، خوا یه ستایش و شوکرانه ته نها شایسته ی تۆیه و له تۆوه یه هه موو نیعمه تیک و ته نها تۆ به خشه ریت، وه تۆ خوا هنی هه موو شتیکی بی هیچ هاوبه ش و شه ریکیک»، خه لکیش ئا به مه ی ئیستا ئیحرامی پیده به ستن ئیحرامیان به ست (که کۆمه لیک ویردی زیاتری تیدایه^(۴۳))، په یامبه ریش صلی الله علیه وسلم هیچ وه لامیکی

(۴۳) [پروانه: «صحيح البخاري» (۹۷۰)، هه روه ها پروانه: «إكمال المعلم» (۲۶۹/۴)، و «شرح النووي

نه دانه وه و لیئی نه گرتن، به لّام له سه ر شیوازی له بیهیککردنه که ی خوی به رده وام بوو.

جابر ده لّیت: ئیمه ته نه نه تی حه جمان هه بوو، عه مره مان نه ده زانی (واته: هه ر له بیرمان نه بوو، یان مه بهستی له مانگه کانی حه جدا و له گه لّ حه جدا^(۴۴)). ئیتر رۆیشتین هه تا گه یشینه که عبه، له وی پهمبه ری خوا صلی الله علیه وسلم دهستی هیئا به سووچی به رده ره شه که - له ریوایه تیکدا: «پاشان له دهسته راستی به رده ره شه که وه سوو رایه وه» (واته: که عبه ی خسته دهسته چه پی)^(۴۵) - سی جار به به ههروه له و چوار جاریش به رۆیشتنی ئاسایی سوو رایه وه (به مهش دهوتریت: طه واف)، دوا ی ئه وه رۆیشت بۆ جیی وهستانی^(۴۶) (جیپا - مه قام) ی ئیبراهیم علیه السلام و ئه م ئایه ته ی خوینده وه: ﴿وَه پیمانگوتن مه قامی ئیبراهیم بکه ن به نوێژگه و نوێژی تیدا ئه نجام بدهن﴾ [البقرة: ۱۲۵]، ئینجا مه قامی ئیبراهیمی خسته نیوان خوی و که عبه وه، دوو رکات نوێژی دابه ست، له رکاتی یه که مدا له پاش خویندنی فاتیحا: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ ی خویند، له رکاتی دووه میشدا له پاش خویندنی سووره تی فاتیحا: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ی خویند^(۴۷)، پاشان گه رایه وه بۆ سووچه که ی

علی مسلم» (۸/ ۱۷۴)، و «المفهم» (۳/ ۳۲۵)، و «كشف المشكل» (۳/ ۶۳)، و «فتح الودود» (۲/ ۳۷۷). وینظر: «الفتح» (۳/ ۴۱۰).

(۴۴) [بروانه: «البحر المحيط الثجاج» (۲۳/ ۲۳)، و «المفهم» (۳/ ۳۲۳)، و «الميسر في شرح المصابيح» للتوربشتي (۲/ ۵۹۸)، و «تحفة الأبرار» (۲/ ۱۳۶)، و «شرح المشكاة» (۶/ ۱۹۵۸)، و «مرقاة المفاتيح» (۵/ ۱۷۶۶)، و «لمعات التنقيح» (۵/ ۳۰۵)، و «عون المعبود» (۵/ ۲۵۵)].

(۴۵) [بروانه: «المفاتيح في شرح المصابيح» (۳/ ۲۹۰)].

(۴۶) [بروانه: «البحر المحيط الثجاج» (۲۳/ ۲۷)].

(۴۷) [ئه وه ی راستره ئه مه جیگیر نه بووه بۆ پهمبه ری خوا ﷺ، به لّام له هه مان کاتدا کۆدهنگی له سه ره که سووننه ته].

به رده ره شه که و دهستی لیډا.

پاشان له ده رگا که وه^(۴۸) ده رچوو به ره و ته پۆلکه ی «صه فا»، ههر که نزیکي ته پۆلکه ی صه فا بوویه وه، ئەم ئایه ته ی خوینده وه: ﴿هه ردوو کیوی ناسراوی صه فا و مه روه له نیشانه و دروشمه دیاره کانی ئاینی خوایه، (جا ههر که س رۆیشت بۆ مالی خوا به مه بهستی چهج و عومره، ئەوا هیچی له سه ر نییه ته و اف بکات له نیوانیندا)﴾ [البقره: ۱۵۸]؛ فهرمووی: ده ستپیده که م به وه یان که خوی گه وره یه که م جار دهستی پیکردوه. بۆیه به صه فا دهستی پیکرد و سه رکه وته سه ر کیوی صه فا، هه تاوه کو خانووی که عبه ی لیوه ده رکه وت، ئینجا پروویکرده قیبله و وتی: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَتَه کبیری کرد و فهرمووی: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»^(۴۹) وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ^(۵۰) وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ»، واته: «په رستراوی هه ق ههر خودایه، بی شه ریک و تاك و ته نهايه، ده سه لات و پادشایی ههر شاسته ی الله یه، سو پاس و ستایشی ته و او له غهیره خوا نایه، به سه ر هه مو شتیکی ئەم گه ردوونه به توانایه، په رستراوی هه ق ههر خودایه، بی شه ریک و تاك و ته نهايه، هی نایه دی به لینی خوی، سه ریخست به نده که ی خوی، تیکیشان ئە حزابه کان ههر به خوی»، سی جار ئەم زیکره ی دووباره کرده وه و له نیوانی ئەم سی جاره شدا ده پارایه وه و نزای دیکه ی

(۴۸) [واته ده رگای خیلی مه خزوم که ده رگای صه فای پیده و تریت، بۆیه له ویوه رۆیشت چونکه نزیکترین

ده رگابوو بۆ کیوی صه فا، هه روه ها ئەو کاته صه فا و مه روه له ده ره وه ی مزگه وتی حه رام بوون].

(۴۹) [بۆ ئەوه ی بزانی ههر باسی ته کبیر و ته وحیده که ی پیشووه یان رسته یه کی نوییه، بروانه: «مرقاة

المفاتیح» (۵/ ۱۷۶۷)، و «الکوکب الوهاج» (۱/ ۳۱)، و «البحر المحیط الثجاج» (۲۳/ ۳۴)،

و «شرح حدیث جابر» لابن عثیمین (ص ۳۸)، به لام بشروانه: «سبل السلام» (۴/ ۲۱۶).]

(۵۰) [له هه ندیک ریوایه تدا فهرموویه تی: «یحیی و یئیت»].

ده کرد^(۵۱).

دوای ئەوه دابهزی به ره و کپوی «مه پوه» هه که پپی له به رزی ته پۆلکه ی صه فا برا و پپی نایه ناو قولایی دۆله که که وته پراکردن^(۵۲)، هه تاوه کو له قولایی به رز بوویه وه و گه یشته سه ره تای هه ورازه که، ئیتر به ئاسایی رۆیشت^(۵۳)، تاوه کو گه یشته سه ر مه پوه، له سه ر صه فا چی ئەنجامدا لیڤه هه مان شتی دوو باره کرده وه، هه تا گه یشته دوا ته واف، له دوا ته وافی سه ر مه پوه فهرمووی: تازه رۆیشت، ئەگه ر ئەوسا بیرى ئیستام هه بوایه ئەوا «هه دی» م له گه ل خۆم نه ده هیئا و نییه ته که م ده کرد به عومره، جا ئەوه تان که «هه دی» پپی نییه، با ئیحرام بشکینیت و بیکات به عومره.

سورپاقه ی کورپی مالیکی کورپی جو عشوم هه ستا و گوتی^(۵۴): ئەه ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم، ئەمه هه ر بۆ ئەم سال وایه، یان بۆ هه تا هه تایه هه ر وا ده مینیت؟ په یامبه ری خواش صلی الله علیه وسلم په نجه کانی هه ردوو ده ستی تیهه لکیش کرد و دوو جار فهرمووی: «عومره تیکه لی حج بوو بۆ هه تا هه تایه».

عه لی کورپی ئەبو طالیش خوی لی پازی بیت، وشتره دیارییه کانی په یامبه ری صلی الله علیه وسلم له گه ل خۆی هیئا بوو^(۵۵)، جا بینى فاطیمه خوی لی پازی بیت، ئیحرامی شکاندوه و پۆشاکى ره نگاویى پۆشیوو و چاوی پرشتوو، که به و شیوازه بینى نکولی لی کرد، ئەویش وتی: باوکم فهرمانیکردوو و ابکم (چونکه

(۵۱) [واته: به م شیوازه: ویرده که ئینجا پارانه وه، ویرده که ئینجا پارانه وه، ویرده که له کۆتایید پارانه وه].

(۵۲) [له پریوایه تی ترده ئەو ناروونیه ی لیڤه دا هه یه پرونی ده کاته وه و ده لیت: «حتى إذا انصبّت قدماه رَمَلَ في بطن الوادي [حتى خرج منه]»].

(۵۳) [لیڤه دا مه به ستی پراکردنه له مه ودای نیشانه سه وزه که، واش دهرده که ویت له کۆندا ئەو مه ودایه کۆتایی صه فا و سه ره تای مه پوه بوو بیت. له خویندنه وه ی شه رحه کانی فهرمووده که وا دهرکه وت والله أعلم].

(۵۴) [بۆ زانینى مه به ستی سورپاقه له و پرسیاره، پروانه: «البحر المحيط الشجاج» (۲۳/ ۴۲)].

(۵۵) [وا ده لیت، له به ره ئەوه ی عه لی بۆ ئەوی کپی بوو، پروانه: «البحر المحيط الشجاج» (۲۳/ ۴۳)].

فهرمانی کردووہ ئیحرام بشکینین).

موحه ممہدی باقر کوری عہلی کوری حوسین دہ لیت: جا عہلی خوی لی پازی بیت، ئەو کاتہی لە عیراقدای بوو دەبوو: چووم بو خزمەتی پەيامبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بو ئەوہی هانی بدم لە دژی فاتیما، بەھۆی ئەو کارەیی که کردبووی، تا پرسیری لیکەم لە سەر ئەوہی فاطیمە لە زاری ئەوہو دەگێریتەو، جا پیم وت: من نکولیم لەو کارەیی کردوو! ئەوہو بوو فەرمووی: «راست دەکات، راست دەکات، باشە تو چیت وت کاتیک ئیحرامی حەجت دابەست؟»، عہلی وتی: وتم: ئەو خوی ئیحرام دادەبەستم لە سەر ئەو نییەتەیی که پەيامبەرەکت ئیحرامی بو دابەستوو. پەيامبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: «دە من «هەدی» م پییە، ئیحرام مەشکینە».

جا کۆی ئەو و شترە دیاریانەیی که عەبە که عہلی لە یەمەنەوہ هینابووی لە گەل ئەوہی که پەيامبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم لە مەدینەوہ هینابووی سەر جەمیان سەد سەر بوون، ئیتر خەلک هەمووی ئیحرامیان شکاند و سەریان کوورتکردهو، جگە لە پەيامبەر صلی اللہ علیہ وسلم و ئەوانەیی که «هەدی» یان پیبوو.

که پۆژی تەرپوێ (هەشتەمی حاجیان) هات، بەرەو مینا جمان و ئیحرامیان بە حەج دابەست (لە ناوچەیی بە طحا^(۵۶))، پەيامبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم (لە گەل خۆر دەرچووندا) سواری و شترەکی بوو و پۆشت بو مینا، لەوێ (لە مزگەوتی خەیف) نوێژی نیوہ پۆ و عەسر و شیوان و خەوتنان و بەیانیی (هەر یەکە و لە کاتی خۆیدا) ئەنجامدا، ئینجا کە مێک مایەوہ تا خۆر هەلہات، فەرمانیدا لە «نەمیرە» (شوینیکە لە تەنیشتی عەرەفاتەوہی، بەلام لە سنووری عەرەفات نییە) دەوار (خیمە) یەکی بوو هەلبدریت.

(۵۶) [پروانە: «صحیح مسلم» (۱۲۱۴)، و «مرعاة المفاتیح» (۱۸/۹)].

په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم (به رهو عه ره فه) که و ته پری. قوره یش گومانی نه بوو که له «مه شعهری حه رام»^(۵۷) ده وه ستیت وهک چۆن قوره یش له سه رده می نه فامیدا له ویدا ده وه ستان و نه ده په رینه وه بو عه ره فه، به لام په یامبه ر صلی الله علیه وسلم ئه ویی تیپه راند هه تا گه یشته سه ر سنووری عه ره فه، سه یری کرد له «نه میره» خیمه ی بو هه لدراره، ئیتر له وی دابه زی و مایه وه هه تا وه کو خور له ناوجه رگه ی ئاسمان لایدا به ره و خورئاوا بوون، ئه و جا فه رمانی کرد «قه صواء» یان بو هیئا و کۆپانیان کرد و ئاماده یان کرد، ئیتر که و ته پری (و چوو ه ناو سنووری عه ره فه وه) هه تا وه کو گه یشته قولایی دۆلی (عوره نه)، له وی و تاریکی دا و فه رمووی: «به ته ئکید خوین و سه ر و مالتان له یه کتر حه رامه، هه ر وهک چۆن شکاندنی ریز و حورمه تی ئه م رۆژه پیروژه تان که رۆژی عه ره فه یه، له م مانگه پیروژه تان که مانگی حاجیانه و مانگی حه رامه، له م شاره پیروژه تاندا که مه ککه یه و حورمه تداره زور حه رامه ئاوها.

ئاگادار بن! هه رچی شتیکی داهینراو هه یه له سه رده می نه فامیدا له ژیر پیکانمدایه و پوچه ل و ره تکراره یه، هه روه ها خوین رشتنه کانی سه رده می نه فامی هه مووی به فیرۆچوو و داوا ناکری^(۵۸)، یه که مین خوینیکی سه رده می نه فامیش که دایده نیم و به فیرۆ و به تالی داده نیم، خوینی که سیکی بنه ماله که ی خو مانه ئه ویش خوینی کوره که ی «ره بیعه ی»^(۵۹) کوری حاریشی کوری عه بدولموته لیب»ه، که له ناو

(۵۷) [واته هه موو موزده لیفه، ده شکریت مه به ست پیی شاخه ناسراوه که بیته که پیی ده وتریت: «قوزهح».

جا قوره یش مه شعهریان تی نه ده په راند، به لام باقی عه ره ب ده په رینه وه بو سنووری عه ره فه].

(۵۸) [واته: نه تۆله کردنه وه و نه خوینبایی و نه که فاره تی تیندا نییه. «مرفاة المفاتیح» (۵/ ۱۷۷۲)].

(۵۹) [ره بیعه ئاموزای په یامبه ره صلی الله علیه و سلم، له سه حابه یه و دوو سال له عه بیاسی مامی گه و ره تر بووه.

پروانه: «شرح النووي علی مسلم» (۸/ ۱۸۳)].

به نی سه عدددا درابوو به دایه ن، به لام هوژی «هوذهیل» کوشتیان.

ههروه ها ریا (سو) ی سه رده می نه فامیش هه مووی لبرا و پوچه لکرایه وه، یه که مین سوویه کی سه رده می نه فامیش که هه لیده وه شینه وه، سووه کانی بنه ماله که ی خو مانه، ئه ویش سووه کانی عه بیاسی کوری عه بدولموطه للیبه، هه ر هه مووی هه لوه شایه وه و لبرا (جگه له ده ستمایه که).

ده رباره ی مافی^(۶۰) ئافره تانیش له خوا بترسن، ناهه قیان ده ره ق مه که ن، چونکه خوا ئه وانی به ئه مانه ت و سپارده له لای ئیوه داناوه، (یان ئیوه ئه وانتان به په یمان و گفتی خوا بردوو)، وه به فه رمایشتی خوی گه وره^(۶۱) دامینی ئه وانتان بو حه لال بووه، مافی ئیوه له سه ر ئه وان ئه وه یه: که که سیك ئیوه حه زی لیناکه ن نه یه یینه سه ر به ره و مالتان^(۶۲)، ئه گه ر ئه مه یان کرد (ئه و تا ده توانن ئاموژگاری چاکی بکه ن و له سه رجیگه پشتیان لیکه ن، هه ر سوودی نه بوو) ئه و به ئه سپایی و نه تووند بیت نه کاریگه ر^(۶۳) لیان بده ن و ته مبیان بکه ن، مافی ئه وانیش له سه ر ئیوه ئه وه یه: که رۆزی و خواردن و خواردنه وه و پۆشاک (و شوینی نیشه جی) یان بو دابین بکه ن به چاکی^(۶۴).

وه به دلناییه وه من شتیکم له پاش خۆم بو به جیه یشتوون که ئه گه ر بیتو په یه وه ی بکه ن و پیوه ی پابه ند بن هه رگیز له ناو خو تاندا گو مړا نابن و سه رتان لی ناشیویت،

(۶۰) [بروانه: «مرقاة المفاتیح» (۱۷۷۲ / ۵)].

(۶۱) [بروانه: «شرح مسلم» (۱۸۳ / ۸)، و «مرقاة المفاتیح» (۲۴ / ۹)].

(۶۲) [بروانه: «مرقاة المفاتیح» (۱۷۷۲ / ۵)].

(۶۳) [بروانه: «المفهم» (۳۳۴ / ۳)، و «شرح النووي» (۱۸۴ / ۸)، و «المیسر فی شرح المصایح» للتوریشتی (۶۰۰ / ۲)، و «البحر المحيط الثجاج» (۶۱ / ۲۳)].

(۶۴) [واته: ئه وه نده ی به شیان بکات، یان واته: دادپه روه رانه به گویره ی حالی هه ردوولا، یان به و شتوازه ی باوونه ریته له ناوتاندا و به گویره ی هاوشانه کانی خو یان. بروانه: «البحر المحيط الثجاج» (۶۱ / ۲۳)].

ئهویش ئهه پهمه ی خواجه که قورئانه.

ئیوهش له دواروژدا^(۶۵) له باره ی منه وه پرسیارتان لیده کریت، که ئایا من به ئهرکی سه رشانى خۆم هه ستاوم و پهمی خوام وهك خۆی گه یاندووه؟ ئه ی ئیوه چی ده لێن له وه لامدا؟ هه موو وتیان: شایه تی ده دهین به دلنیا ییه وه که تۆ پهمه که ت گه یاند و ئهرکی سه رشان ت به جیهینا و دلسۆزی خۆت نواند و ئامۆژگاری خۆت کرد، ئهویش سی جار په نجه ی شایه تومانی خۆی هه لبری بۆ ئاسمان و داینه وانده وه بۆ خه لکه که و هه موو جار ی کیش ده فه رموو: خواجه تۆ شایه ت به.

ئینجا بیلال یهك بانگی دا و قامه تی کرد، پهمبه ری خوا صلی الله علیه وسلم نوێژی نیوه رۆی کرد، پاشان قامه تی کرده وه و نوێژی عه سریشی به «جه مع» کرد، له نیوانیاندا هه یچ نوێژیکی سووننه تی نه کرد.

پاشان پهمبه ری خوا صلی الله علیه وسلم سواری وشتره که ی بوو هه تا وه کو گه یشته شوینی تایبه تی وه ستانی خۆی له ناوچه ی عه ره فات، له ویدا سکی وشتره که ی کرده تاویره به رده کانی بناری کیوی «ئیلال» (کیوی په حمه)، وه شوینی ریز و کۆبوونه وه ی پیاده کانی خسته پێشی خۆیه وه^(۶۶) و پرووی کرده قیله، ئیتر له ویدا مایه وه هه تا وه کو خۆر ئاوا بوو و تۆزیک زه ردیه که ی نه ما و خراییی خۆر دیار نه ما^(۶۷).

ئینجا سواری وشتره که ی بوو و ئوسامه ی خسته پاشکۆی خۆیی و به ره و موزده لیفه داگه پرایه وه، پهمبه ری صلی الله علیه وسلم جلّه وی «قه صواء» یشی وا توند کردبوو، ته نانته سه ری وشتره که ی دهیدا له قه رپووزی کۆپانه که ی، وه به

(۶۵) [پروانه: «البحر المحيط الثجاج» (۶۳/۲۳)].

(۶۶) [پروانه: «البحر المحيط الثجاج» (۷۲/۲۳)].

(۶۷) [پروانه: «البحر المحيط» (۷۲/۲۳)].

ده‌سته‌پراستی‌شی ئاماژه‌ی ده‌کرد و ده‌یفه‌رموو: خه‌لکینه، له‌سه‌رخۆبن، هیواش، ئارام بن، به‌لام که ده‌گه‌یشته ته‌پۆکه لمی، جلّه‌وه‌که‌ی بۆ شل ده‌کرد تا به‌ئاسانی سه‌ربکه‌وێت. به‌و شیوازه‌ پڕۆیشت هه‌تاوه‌کو گه‌یشته «موزده‌لیفه»، له‌ویدا نوێژی شیوان و خه‌وتنانی به‌ بانگیك و دوو قامه‌ت کرد، به‌ جه‌معی ته‌ئخیر، وه‌ هیچ نوێژیکی سووننه‌تی له‌نیوانیاندا نه‌کرد.

پاشان په‌یامبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم پراکشا بۆ وچاندان و خه‌وت هه‌تا شه‌به‌قی دا، ئیتر که ته‌واو سپیده‌ی بۆ پروون بوویه‌وه فه‌رمانی کرد یه‌ك بانگ و یه‌ك قامه‌ت کرا و نوێژی به‌یانی کرد.

ئینجا دیسانه‌وه‌ سواری «قه‌صواء» بووه‌وه هه‌تاوه‌کو گه‌یشته «مه‌شعه‌ری حه‌پرام» (لای کیوی «قوزه‌ح» له‌ موزده‌لیفه)، له‌وێ پڕویکرده‌ قیبله، له‌خوا پاراپه‌یه‌وه و «الله اکبری» کرد و «لا إله إلا الله» ی کرد و خوای ته‌نها پراگرت^(٦٨)، له‌وێ وه‌ستا هه‌تا به‌ته‌واوه‌تی دنیا پڕووناك بووه‌وه، ئه‌وه‌بوو پێش خۆره‌ه‌لاتن و شتره‌که‌ی لیخوری به‌ره‌و مینا، فه‌ضلی کوری عه‌بباسی مامیشی له‌ پاشکۆی خۆیه‌وه سه‌رخست، فه‌ضلیش پیاویکی قژ جوانی سپیکه‌لانه‌ی شوخ و قۆز بوو، کاتیك په‌یامبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم ده‌پڕۆیشت کۆمه‌له‌ ئافره‌تیاك له‌ که‌ژاوه‌دا بوون تیپه‌پین به‌لایدا، فه‌ضلیش ده‌ستی کرد به‌ ته‌ماشاکردنیا، په‌یامبه‌ری خواش صلی الله علیه وسلم به‌ ده‌ستی به‌رچاوی فه‌ضلی گرت، که‌چی فه‌ضل پرووی وه‌رچه‌رخان به‌ولادا و له‌ولاه ته‌ماشای ده‌کردن، په‌یامبه‌ر صلی الله علیه وسلم ئه‌ولاشی لیگرت، که‌چی له‌م لایه‌که‌وه سه‌یری کرده‌وه. هه‌تاوه‌کو گه‌یشته دۆلی «موحه‌سسیر»، له‌وێ تۆزیاك خیرا لی خوری و پێگه‌ی ناوه‌پراستی^(٦٩) گرت به‌ر که ئه‌وه‌سه‌ری له‌ «کۆمای

(٦٨) [یان فه‌رمووی: لا إله إلا الله وحده لا شریک له... هتد. بروه‌نه: «مرعاة المفاتیح» (٩/٣٦)].

(٦٩) [له‌مینادا، له‌سه‌رده‌می په‌یامبه‌ری خوادا صلی الله علیه وسلم سی پێگا هه‌بووه، پۆژه‌ه‌لاتی و

گەورە (الجمرة الكبرى)^(۷۰) وە دەردە چیت، پڕۆشت هەتاوێ کو گەیشته کۆمای لای دارەکە، لەناو شیوەکەو^(۷۱) حەوت بەردی تیگرت، هەر بەردیک بە ئەندازە ی ئەو بەردانە دەبوون کە بە پەلە پیتکە دەهاوێژریت، (کە ئەو وەندە ی دەنکە پاقلە یەك دەبن)، لە گەل هەر بەرد تیگرتینکدا «الله أكبر» ی دەکرد.

ئینجا بە خیرایی^(۷۲) چوو بەرەو شوینی سەرپرینی «هەدی» هەکان (کوشتارگە)، لەویدا بە دەستی خۆی شەست و سێ وشتی سەرپرێ، ئەمجا چەقۆکە ی دا بە دەستی عەلییەو، ئەویش باقییەکە ی هەموو سەرپرین، عەلیشی کرد بە هاوبەشی خۆی لە وشتەر دیارییەکاندا.

پاشان فەرمانی کرد لە گوشتی هەر وشتریک پارچە یەکیان هینا و خستیانه ناو مەنجەلێکەو و کولاندیان، خۆی و عەلیش لە گوشتەکیان خوارد و لە گوشتاوەکیان خواردەو.

پاشان پەيامبەری خوا صلی الله علیه وسلم سواربوو بەرەو مەککە، لەوێ (تەوافی ئیفازە ی کرد، ئینجا)^(۷۳) نوێژی نیوە پڕۆی کرد، ئینجا پڕۆشت بۆ لای بەنی عەبدولموطەللیب کە لەسەر بیرێ زەمزەم ئاویان بەسەر حاجیاندا دەگیرا، فەرمووی: ئە ی نەوێ عەبدولموطەللیب، ئاو هەلگۆزن^(۷۴) و بیدەن بە حاجیان،

پڕۆژئاوایی و ناوەراستییهکە، پەيامبەری خوا صلی الله علیه وسلم پڕیگە ناوەراستییهکە ی گرتۆتە بەر، هۆکارەکەشی: یەکەم جیاوازی لە پڕیگە ی پڕۆشتنی وەك عادەتی بوو، هەر وەها لەبەرئەوێ سەری لە جەمرەو دەکرۆو و ئەمیش سەلام و سەلاواتی خۆی لەسەر بیت بۆ ئەوێ پڕۆشتوو.

(۷۰) [بەروانە: «المصباح المنیر» (۱/ ۱۰۸) مادة: (ج م ر)].

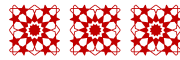
(۷۱) [بەشیوێهەك، مینا و عەرەفات و موزدەلیفە کەوتنە دەستە راستییهو و مەککە کەوتە دەستە چەپییهو].

(۷۲) [بەروانە: «مرعاة المفاتیح» (۹/ ۴۲)].

(۷۳) [بەروانە: «شرح النووي علی مسلم» (۸/ ۱۹۳)، و «زاد المعاد» (۲/ ۲۵۸)].

(۷۴) [واتە: ئاو هەلبکیشن].

ئه‌گهر نه‌بوومایه‌ته هۆی ئه‌وه‌ی خه‌لك زۆرتان بۆ به‌ینن و لیتانی وه‌ربگرن، ئه‌وا منیش له‌گه‌ڵ ئیوه‌دا ئاوم هه‌لده‌کیشا، ئینجا دۆلکه‌یه‌کیان دایه‌ ده‌ستی، ئه‌ویش لێی خوارده‌وه». موسلیم ده‌یگێرته‌وه

ته‌وافکردن به‌ ده‌ستنیوێژه‌وه

۹۲. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ - حِينَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنَّهُ تَوَضَّأَ، ثُمَّ طَافَ». [متفق عليه]

واته:

له‌ عایشه‌وه خوای لێ رازی بی‌ت، ده‌لیت: «کاتیک په‌یامبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم چوو بۆ مه‌که‌که‌، یه‌که‌مین شتی‌ک که‌ ده‌ستی پیکرد ده‌ستنیوێژی گرت، پاشان ته‌وافی کرد». بوخاری و موسلیم ده‌یگێرنه‌وه

به‌پرووتی ته‌واف نا‌کری‌ت و هاوبه‌شدانه‌ر بۆی نییه‌ حه‌ج بکات

۹۳. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ الصَّدِيقُ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَرَهُ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ - فِي رَهْطٍ يُؤَدُّنُونِ فِي النَّاسِ يَوْمَ النَّحْرِ: لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ». [متفق عليه]

قوله: رَهْطٌ: مَا دُونَ الْعَشْرَةِ مِنَ الرِّجَالِ.

واته:

له‌ ئه‌بو هوره‌یره‌وه خوای لێ رازی بی‌ت، ده‌لیت: «له‌و حه‌جه‌ی پێش حه‌جی مالتاوی‌ی که‌ په‌یامبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم، ئه‌بو به‌کری کرد به‌ میر و

لیپرسراوه که ی، ئه بو به کر له گه ل چه ند که سی کدا نارد می، که پوژی جه ژن ئه م جار ه به ناو خه ل کدا لی بده ی ن: ئا گادار بن! ئیتر له مسال به دواوه هیچ هاو به شدانه ریک نه یهت بو حه ج، وه که سیش به پرووتی ته وافی که عبه نه کات». بوخاری و موسلیم ده یگیر نه وه

ماچکردنی بهرده ره شه که

۹۴. عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ فَقَالَ: إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ». [متفق عليه]

واته:

له عومه ری کوپی خه طابه وه خوی لی رازی بیت: «هاتوو به بولای بهرده ره شه که و ماچی کردوو و وتوو یه تی: من باش ده زانم تو ته نها به ردیکی نه زیانت هیه و نه قازانج، له بهر ئه وه ش نه بیت په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم بینوو و ماچی ده کردی، ماچم نه ده کردی». بوخاری و موسلیم ده یگیر نه وه

۹۵. عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَرَبِيِّ قَالَ: «سَأَلَ رَجُلٌ أَبْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ أُسْتِلَامِ الْحَجَرِ فَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَلِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ». [رواه البخاري]

واته:

له زوبه یر ئیبن عه ره بییه وه ده لی ت: «له باره ی ده سته یان به بهرده ره شه که، پیاویک پرسیا ری له ئیبن عومه ر کرد، ئه ویش له وه لامدا وتی: په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم بینا ده ستی پیدا ساوی و ماچیشی کرد». بوخاری ده یگیر یته وه

۹۶. عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهُ قَبَّلَ الْحَجَرَ وَالتَّزَمَهُ وَقَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَ حَفِيًّا». [رواه مسلم]

قوله: **وَالْتَزَمَهُ**: ضَمَّهُ إِلَيْهِ.

وقوله: **حَفِيًّا**: مُعْتَنِيًّا.

واته:

عومه‌ری کوری خه طابه‌وه خوی لی رازی بیت: «ماچی به‌رده ره‌شه‌که‌ی کردووه و باوشی پیدا کردووه و وتی: په‌یامبه‌ری خوام صلی الله علیه وسلم ده‌بینی زور بایه‌خی پیده‌دایت (ده‌ستی پیتدا ده‌هینا و ماچی ده‌کردی)». موسلیم ده‌یگی‌ریتته‌وه

۹۷. عَنْ نَافِعٍ قَالَ: «رَأَيْتُ أَبْنَ عُمَرَ يَسْتَلِمُ الْحَجَرَ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَبَّلَ يَدَهُ وَقَالَ: مَا تَرَكْتُهُ مُنْذُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ». [رواه مسلم]

واته:

له نافع‌وه ده‌لئیت: «ئین عومه‌رم بینی به‌ده‌ستی به‌رده ره‌شه‌که‌ی ساوی، پاشان ده‌ستی خوی ماچکرد و وتی: له‌و‌روره‌وه‌ی په‌یامبه‌ری خوام صلی الله علیه وسلم بینووه‌وای کردووه، وازم له‌م کاره نه‌هیناوه». موسلیم ده‌یگی‌ریتته‌وه

گوچان هینان به به‌رده ره‌شه‌که‌دا

۹۸. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَافَ فِي حَجَّةٍ

الْوَدَاعَ عَلَى بَعِيرٍ، يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمَحْجَنٍ».
 وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: «كُلَّمَا أَتَى عَلَى الرُّكْنَ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ فِي يَدِهِ وَكَبَّرَ». [متفق عليه]
 قوله: بِمَحْجَنٍ: عَصًا مُعَوَّجَةً الرَّأْسِ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له حه جی مالئاواییدا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم به سهر و شتریکه وه ته وافی کرد، گوچانیکی مل لاری ده هیئا به به رده ره شه که».

له ریوایه تیکی بوخاری و موسلیمدا هاتووه: «له کاتی ته وافدا، هه رکاتیک ده گه یشته لای به رده ره شه که به شتیک که له ده ستیدا بوو ئاماژه ی بو ده کرد و «الله اکبر» ی ده کرد». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۹۹. عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، وَيَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمَحْجَنٍ مَعَهُ، وَيُقَبِّلُ الْمَحْجَنَ». [رواه مسلم]

واته:

له ئه بو طوفه یله وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم بینی ته وافی که عبه ی ده کرد، گوچانیکی مل لاری پیوو، ده هیئا به به رده ره شه که دا و ماچی ده کرد». موسلیم ده یگیرته وه

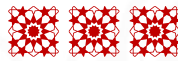

لۆقه و سووکه را له حه ج و عومره دا^(۷۵)

۱۰۰. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ أَوَّلَ مَا يَفْعَلُ؛ فَإِنَّهُ يَسْعَى ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ يَمْشِي أَرْبَعَةً. ثُمَّ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عومره وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم کاتیک ده چوو بو حه ج یان عومره، سه ره تا ته وافی به ده وری «که عبه» دا ده کرد بهم شیوازه: سی جار به ده وری «که عبه» دا ده سوو پرایه وه به را کردن، پاشان چوار جار ده سوو پرایه وه به پیکردنی ئاسایی». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

۱۰۱. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «رَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ ثَلَاثًا، وَمَشَى أَرْبَعًا». [متفق عليه]

قوله: **رَمَلَ**: أَسْرَعَ الْمَشْيَ مَعَ تَقَارُبِ الْخَطَا.

واته:

له ئیبن عومره وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له بهرده ره شه که وه بو بهرده ره شه که سی جار سوو پرایه وه به لۆقه و نه رمه را، وه چوار جاریش به پیکردن». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

(۷۵) [«به عه ره بی: «الرمل»: واته: به خیرایی پویشتن و ههنگاوی نزیکنان له یه کتره وه، نزیکه له ههروه له

و لۆقه و نه رمه راوه].

نهرمه را له کاتی ته واف له چیه وه هاتووه؟

۱۰۲. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: إِنَّهُ يَقْدَمُ عَلَيْكُمْ وَفَدٌ وَهَنُهُمْ حَتَّى يَثْرَبَ.

زَادَ مُسْلِمٌ: «وَلَقُوا مِنْهَا شِدَّةً، فَجَلَسُوا مِمَّا يَلِي الْحِجْرَ».

فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ الثَّلَاثَةَ، وَأَنْ يَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ، وَلَمْ يَمْنَعُهُ أَنْ يَأْمُرَهُمْ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِبْقَاءَ عَلَيْهِمْ». [متفق عليه]

قوله: وَهَنُهُمْ: أَضْعَفَهُمْ.

وقوله: الْإِبْقَاءَ عَلَيْهِمْ: الرَّفْقُ بِهِمْ.

واته:

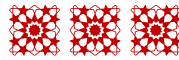
له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیّت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و هاوه لانی کاتیک (سالی حه وته م) هاتن بو مه ککه، هاوبه شدانه ران وتیان: وا وه فدیك دین بو ناوتان، لهرز و تای «یه ثریب» لاوازی کردوون». -له ریوایه تیکی موسلیمدا: «به ده ست کهش و هه وای ئه وپوه ده نالین، ئه وه بوو رویشتن له دیوی حیجرى ئیسماعیله وه به دیار هاتنی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و هاوه لانییه وه دانیشتن»-. ئه وه بوو په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمانی پیکردن که له سى ته وافی یه که مدا هه روه له بکه ن و له نیوان هه ردوو سووچه یه مه نییه که (که له هاوبه شدانه رانه وه دیار نه بوون) پری ئاسایی بکه ن. ته نها شت که ریگر بوو فهرمانیان پیبکات هه موو ته وافه کان به هه روه له بکه ن، ئه وه بوو به زه یی پدا هاتنه وه نه ک له توانایان نه بیّت». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه

۱۰۳. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «إِنَّمَا سَعَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَمَلَ بِالْبَيْتِ لِيُرِيَ الْمُشْرِكِينَ قُوَّتَهُ». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیّت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بویه له کاتی ته وافی که عبه دا ههروه له ی کرد و رپی ئاسایی کرد، بۆ ئه وه ی خوئی به هیز پيشانی هاوبه شدانه ره کان بدات». بوخاری و موسلیم ده یگړنه وه

ته واف و سه عی کردن به سواریه وه

۱۰۴. عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «شَكُوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي أَشْتَكِي فَقَالَ: طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ. فَطَفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَئِذٍ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ، وَهُوَ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابِ مَسْطُورٍ». [متفق عليه]
قوله: أَشْتَكِي: مَرِيضَةٌ.

واته:

له ئوم سه له مه وه خوا ی لی رازی بیّت، ده لیت: «سکا لام برده لای په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم که نه خو شم و ئازارم هه یه، فهرمووی: له داوی خه لکه وه به سوا ری بوخو ت ته واف بکه. ئه وه بوو بۆ خو م ته وافم کرد و په یامبه ری خواش صلی الله علیه وسلم به ته نیشتی که عبه وه نویژی (ئیواره ی) ده کرد: ﴿وَالطُّورِ ١﴾ وَكِتَابِ مَسْطُورٍ ٢﴾ [الطور] ی ده خو یند». بوخاری و موسلیم ده یگړنه وه.

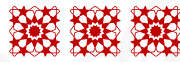
۱۰۵. عَنْ أَبِي الطَّفِيلِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَخْبِرْنِي عَنِ الطَّوَافِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ رَاكِبًا؛ أَسَنَّةٌ هُوَ؟

قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَثُرَ عَلَيْهِ النَّاسُ؛ يَقُولُونَ: هَذَا مُحَمَّدٌ، هَذَا مُحَمَّدٌ، حَتَّى خَرَجَ الْعَوَاتِقُ مِنَ الْبُيُوتِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُضْرَبُ النَّاسُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَلَمَّا كَثُرَ عَلَيْهِ رَكِبَ». [رواه مسلم]

قوله: **العَوَاتِقُ**: الْأَبْكَارُ الْبَالِغَاتُ.

واته:

له ئه بو طوفه یله وه خوای لی پازی بیت، ده لیت: «به ئین عه بیاسم وت: باسی سه عیم بو بکه له نیوان صه فا و مه پوه دا به سواری، ئایا شتی وا سووننه ته؟ وتی: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم خه لکیکی زوری لی کوبوویه وه (چونکه سالانیک بوو نه هاتبووه مه ککه وه و هه روه ها ده یانویست بزانی چی ده کات)، هه ر که سه و ده یوت: ئه وه موحه ممه ده، ئه وه موحه ممه ده، ته نانته کیژه عازبه پیگه یشتوو کانش له ماله کان هاتنه دهره وه، په یامبه ری خواش صلی الله علیه وسلم پیاویک نه بوو ریگه بدات به لیدان ئه و خه لکه ی لی دووربخه نه وه (وهک چۆن ده سه لاتداره کان ده یکه ن)، که بینی خه لکیکی زوری لی کوبوویه ته وه، سواری حوشره که ی بوو». موسلیم ده یگیریته وه

۱۰۶. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «طَافَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِالْبَيْتِ وَالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ؛ لِيَرَاهُ النَّاسُ، وَلِيُشْرِفَ وَلِيَسْأَلُوهُ؛ فَإِنَّ النَّاسَ غَشُّوهُ». [رواه مسلم]

وقوله: **وَلِيُشْرِفَ**: لِيَعْلَمُوا.

وقوله: **غَشُّوهُ**: أَزْدَحَمُوا عَلَيْهِ.

واته:

له جابری کوری عه بدولاهه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له حه جی مالئاواییدا په یامبه ری خوا صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ته وافی که عبه و سه عی نیوان صه فا و مه روهی هر به سهر و شتره که یه وه کرد، بۆئه وهی خه لک بیسن و چاوی لی بکه ن و له به رزی بیت و هه روه ها تاوه کو بۆ پرسیار کردن له خه لکه وه دیار بیت، چونکه خه لک ده وریان قه ربالغ کردبوو». موسلیم ده یگیریته وه

ئه وهی هاتووه له باره ی صه فا و مه روه وه

۱۰۷. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْعَى بَبْطِنِ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ». [متفق عليه]
قوله: **بَبْطِنِ الْمَسِيلِ**: مَوْضِعٌ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، جُعِلَتْ الْأُمِّيَالُ الْخُضْرُ عَلَامَتَهُ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له ئاوه رۆگه ی شیوه که دا^(۷۶) سه عی نیوان صه فا و مه روهی ده کرد».

۱۰۸. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ الْأَنْصَارَ كَانُوا قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمُوا - هُمْ وَغَسَّانُ - يُهْلُونَ لِمَنَاةَ، فَتَحَرَّجُوا أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَكَانَ ذَلِكَ سُنَّةً فِي آبَائِهِمْ؛ مَنْ أَحْرَمَ لِمَنَاةَ

(۷۶) [واته شوینی رۆشتنی ئاوی لافاو به شیوه که دا، مه به ستیشی خودی شیوه که یه چونکه ئه وه شوینی لافاو. بروهانه: «البحر المحيط الثجاج» (۲۳ / ۴۳۳). له دیر زه مانیشه وه ئه و شوینه جیاکراوه ته وه و له م زه مانه شدا به رهنگی سه وز ئه مسهر و ئه وسهری دیاریکراوه].

لَمْ يَطْفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ.

وَأَنَّهُمْ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ حِينَ أَسْلَمُوا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾. [متفق عليه]

قوله: **عَسَانُ**: أَسْمُ قَبِيلَةٍ.

وقوله: **لِمَنَاةَ**: أَسْمُ صَنِمٍ.

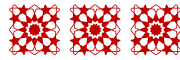
واته:

له عایشه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «پشتیوانان (ئه نصاره کان) پیش ئه وهی موسلمان بین - که له هۆزی غه سسان بوون^(۷۷) - ئیحرامیان بو «مه نات» (که بتیکه) داده به ست، جا به گونا هیان ده زانی ئاوها ئیحرامیان به ستبیت و بشرو ن سه عی نیوان صه فا و مه پروه بکه ن^(۷۸)، ئه مه ش له بابو پیرانیانه وه بو یان مابوو یه وه، که هه رکه س ئیحرامی به ناوی مه نات ه وه دابه ست، سه عی نیوان صه فا و مه پروهی نه ده کرد. ئه وه بوو که موسلمان بوون، له و باره وه پرسیاریان له په یامبه ری خوا کرد صلی الله علیه وسلم، خوای گه وره ش ئه م ئایه ته ی دابه زاند: ﴿هه ردوو کیوی ناسراوی صه فا و مه پروه له نیشانه و درووشمه دیاره کانی ئاینی خوا یه، جا هه ر که س رویشت بو مالی خوا به مه به ستی حه ج و عومه، ئه واه یچ گونا هی ناگات ئه گه ر بسو ورپه ته وه له نیوانیاندا، هه رکه سیش کاره خیره کان به خو به خشی ده کات به بی ئه وهی فه رز بیت ئه وه خوا سو پاسگوزاریکی زانیه؛ لی و ه رده گری ت و پا داشتی ده داته وه و زانیه به وهی خیر ده کات و شایسته ی پا داشته﴾ [البقره: ۱۵۸]. بوخاری و موسلیم

(۷۷) [«بروانه: «صحيح البخاري» (۶/ ۱۴۱)].

(۷۸) [چونکه مه نات له شوینی سه عیه که نه بووه و دوو بتی دیکه ی لی بووه. «اللامع الصبیح» (۱۲/ ۴۵۲)].

ده یگیرنه وه

قژتاشین و کوورتکرده وه له کاتی ئیحرام شکاندن

۱۰۹. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «حَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَلَقَ طَائِفَةً مِنْ أَصْحَابِهِ، وَقَصَّرَ بَعْضُهُمْ». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی پازی بیت، ده لیت: «له کاتی ته واکردنی مه ناسیکدا، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و کومه لیک له هاوه لانی سهریان سفر کرد و هه ندیکیان سهریان کورت کرده وه». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۱۱۰. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اللَّهُمَّ أَرْحِمِ الْمُحَلِّقِينَ.

قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: اللَّهُمَّ أَرْحِمِ الْمُحَلِّقِينَ. قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَالْمُقَصِّرِينَ». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی پازی بیت، ده لیت: «له کاتی سه رتاشیندا، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: خوایه په رحم بکه یت به وانه ی سهریان ده تاشن. وتیان: په یامبه ری خوا، ئه ی ئه وانه ی کوورتی ده که نه وه؟! فهرمووی: خوایه په رحم بکه به وانه ی سهریان ده تاشن. وتیان: په یامبه ری خوا، ئه ی ئه وانه ی کوورتی ده که نه وه؟! فهرمووی: ئه وانه شی واکوورتی

ده که نه وه». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۱۱۱. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلَّقِينَ.

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلِلْمُقَصِّرِينَ؟ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلَّقِينَ.

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلِلْمُقَصِّرِينَ؟ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُحَلَّقِينَ.

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلِلْمُقَصِّرِينَ؟ قَالَ: وَلِلْمُقَصِّرِينَ». [متفق عليه]

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوای لی رازی بیټ، ده لیت: «له کاتی سهرتاشیندا، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: خوایه له وانه خو شیبه که سهریان ده تاشن. وتیان: ئه ی په یامبه ری خوا، ئه ی ئه وانه ی کوورتی ده که نه وه؟! فهرمووی: خوایه له وانه خو شیبه که سهریان ده تاشن. وتیان: ئه ی په یامبه ری خوا، ئه ی ئه وانه ی کوورتی ده که نه وه؟! فهرمووی: خوایه له وانه خو شیبه که سهریان ده تاشن. وتیان: ئه ی په یامبه ری خوا، ئه ی ئه وانه ی کوورتی ده که نه وه؟! فهرمووی: ئه وانه شی وا کوورتی ده که نه وه». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۱۱۲. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا رَمَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجُمُرَةَ وَنَحَرَ نُسْكُهُ وَحَلَقَ؛ نَأْوَلَ الْحَالِقَ شِقَّةَ الْأَيْمَنِ فَحَلَقَهُ، ثُمَّ دَعَا أَبَا طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيَّ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ.

ثُمَّ نَأْوَلَهُ الشَّقَّ الْأَيْسَرَ، فَقَالَ: أَحْلِقْ، فَحَلَقَهُ، فَأَعْطَاهُ أَبَا طَلْحَةَ - وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: «فَحَلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أُمَّ سُلَيْمٍ» -، فَقَالَ: أَفْسِمُهُ بَيْنَ النَّاسِ».

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: «فَوَزَّعَهُ الشَّعْرَةَ وَالشَّعْرَتَيْنِ بَيْنَ النَّاسِ». [متفق عليه]

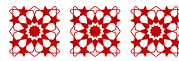
واته:

له ئه نه سه وه، ده لیت: «کاتیک په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم په جمی «گه وره کوما به رد» هکه ی کرد و «هه دی» هکانی سه ربړی، پوښت سه ری تاشی، نه وه بوو لای راستی خسته به رده ستی سه رتاشه که، سفری کرد، په یامبه ری خوا بانگی نه بو طه لحه ی نه نصاری کرد و به خشی به و، پاشان لای چه پی خسته به رده ستی و فهرمووی: سفری بکه، نه ویش سفری کرد، دیسانه وه به خشییه وه به نه بو طه لحه.

له ریوایه ټیکي موسلیمدا هاتووه: «به خشییه وه به ئوم سوله یم».

جا فهرمووی: دابه شی بکه به سه ر خه لکدا».

له ریوایه ټیکي دیکه ی موسلیمدا هاتووه: «نه ویش به تال و دوو تال به سه ر خه لکدا دابه شی ده کرد». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

۱۱۳. عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «قَصَرْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - زَادَ مُسْلِمٌ: «عِنْدَ الْمَرْوَةِ» - بِمَشْقَصٍ». [متفق عليه]

قوله: قَصَرْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخَذْتُ مِنْ شَعَرِ رَأْسِهِ.

وقوله: بِمَشْقَصٍ: هُوَ نَضْلُ السَّهْمِ - أَي: حَدِيدَتُهُ - إِذَا كَانَ طَوِيلًا وَلَيْسَ بِالْعَرِيضِ.

واته:

له موعاویه ی کوری نه بو سوفیانه وه، ده لیت: «(له لای مه روه) به نوکه تیریکی تیژی پان (مشقص)، له قژی سه ری په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم گرت و کورتم کرده وه». بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

مشقص: بریتییه له سه ره تیر، واته ئاسنی نوکه که ی که تیژه نه گهر هاتوو دریژ بیت وای پیده لاین، نه ک پان بیت

له پوژی ته پویه دا^(۷۹) نوژی نیوه پو له کویدا ده کریت؟

۱۱۴. عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ قَالَ: «سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قُلْتُ: أَخْبِرْنِي عَنْ شَيْءٍ عَقَلْتَهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ أَيْنَ صَلَّى الظُّهْرَ - زَادَ الْبُخَارِيُّ فِي رِوَايَةٍ: «وَالْعَصْرَ» - يَوْمَ التَّرْوِيَةِ؟ قَالَ: بِمِنَى.

قُلْتُ: فَأَيْنَ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفَرِ؟ قَالَ: بِالْأَبْطَحِ. [متفق عليه]
 قوله: يَوْمَ النَّفَرِ: الْيَوْمُ الثَّالِثُ مِنْ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ.
 وقوله: بِالْأَبْطَحِ: وَادٍ مُتَّسِعٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَمِنَى.

واته:

له عه بدولعه زیزی کوپی روفه یعه وه، ده لیت: پرسیارم له ئه نه سی کوپی مالیک کرد، وتم: شتیکم پی بلی له په یامبه ری خوات صلی الله علیه وسلم بینیت و باش لی تیگه یشیت؛ له پوژی ته پویه دا له کوئی نوژی نیوه پو (و عه سری) ئه نجامدا؟ وتی: له مینادا. وتم: ئه ی له پوژی نه فردا (واته: چواره م پوژی جه ژن) له کوئی نوژی عه سری کرد؟ وتی: له «ئه بطه ح». بوخاری و موسلیم ده یگپنه وه

(۷۹) [واته: پوژی هه شته می حاجیان، دوو پوژ پیش جه ژن. ته پویه ش له پاراوبوون و تیرئاوبوونه وه هاتوو، لیوه دا بریتییه له: ئاوه لگرتن، چونکه له و پوژده ئاویان هه لگرتوووه بو پوژانی داهاتوو. بپروانه: «شرح سنن ابن ماجه» للهرري (۱۷/۳۶۹). وهو الصواب كما قال النووي. وقيل غير ذلك كما في: «تفسير الثعلبي» (۵/۱۹۴) و (۲۲/۳۹۲)، وهو في «شعب الإيمان» (۳۷۸۵) ط الرشد بسياق مختلف، وانظر الرد عليه في: «المجموع» (۸/۸۳).]

له بهیهک و «الله أكبر» کردن کاتیک بهیانی له میناوه دهروا بو عهرهفه

۱۱۵. عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيِّ: «أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَهُمَا غَادِيَانِ مِنْ مِثْنٍ إِلَى عَرَفَةَ -: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

فَقَالَ: كَانَ يُهْلُ الْمُهِلُّ مِنَّا فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ، وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ مِنَّا فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ».

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: «فَمِنَّا الْمُكَبِّرُ وَمِنَّا الْمُهِلُّ، وَلَا يَعْيبُ أَحَدُنَا عَلَى صَاحِبِهِ». [متفق عليه]

قوله: غَادِيَانِ: ذَاهِبَانِ أَوَّلَ النَّهَارِ.

وقوله: يُهْلُ الْمُهِلُّ: يُلَبِّي الْمُلَبِّي.

واته:

له موحه ممه دی کوری ئه بو به کری تهقه فیه وه، ده لیت: «له و کاته ی سه ر له به یانی بوو له گه ل ئه نه سی کوری مالکدا له میناوه ده رویشتین بو عهره فه، پرسیارم لی کرد: له م روژده دا له گه ل په یامبه ری خوا دا صلی الله علیه وسلم چیتان ده کرد؟ ئه ویش وتی: هه مان بوو «له بهیهک» ی ده کرد کهس نکولی لی نه ده کرد و په خنه ی لی نه بوو، هه شمان بوو «الله أكبر» ی ده کرد کهس نکولی لی نه ده کرد».

له ریوایه تیکی موسلیمدا ده لیت: «که سمان هاوړیکه ی عه ییدار نه ده کرد».

بوخاری و موسلیم ده یگیر نه وه

فه زلی روژی عهرهفه

۱۱۶. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتَقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ

فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ؟ [رواه مسلم]

قوله: **يُبَاهِي**: يُفَاخِرُ.

واته:

له عائشه وه خواى لى رازى بيت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: هیچ پوژیک وه پوژى عهره فه، خواى گه وره بهنده ی خوی له ناگری دوزه خ نازاد ناکات، له و پوژهدا بهره بهره لیان نزیك ده بیته وه پاشان شانازیان پیوه ده کات به سهر فریشته کاند و ده فهرمویت: ئه مانه چیان ده ویت؟». موسلیم ده یگپریتته وه

په له کردن له رویشان بو عهره فات دواى نیوه رو

۱۱۷. عَنْ سَالِمٍ قَالَ: «كَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى الْحَجَّاجِ: أَنْ لَا يُخَالِفَ ابْنُ عُمَرَ فِي الْحَجِّ، فَجَاءَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَأَنَا مَعَهُ يَوْمَ عَرَفَةَ حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ، فَصَاحَ عِنْدَ سُرَادِقِ الْحَجَّاجِ، فَخَرَجَ وَعَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ مُعْصَفَرَةٌ فَقَالَ: مَا لَكَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ فَقَالَ: الرِّوَاخُ إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ السُّنَّةَ، قَالَ: هَذِهِ السَّاعَةُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَأَنْظِرْنِي حَتَّى أَفِيضَ عَلَى رَأْسِي ثُمَّ أَخْرُجْ، فَنَزَلَ حَتَّى خَرَجَ الْحَجَّاجُ، فَسَارَ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي.

فَقُلْتُ: إِنْ كُنْتُ تُرِيدُ السُّنَّةَ فَاقْصِرِ الْخُطْبَةَ وَعَجِّلِ الْوُقُوفَ، فَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: صَدَقَ». [رواه البخاري]

قوله: **سُرَادِقٍ**: مَا يُحِيطُ بِالْحَيْمَةِ.

وقوله: **مِلْحَفَةٌ**: إِزَارٌ كَبِيرٌ.

وقوله: **مُعْصَفَرَةٌ**: مَصْبُوعَةٌ بِالْعُصْفَرِ؛ وَهُوَ زَهْرُ الْقُرْطَمِ.

وقوله: **الرَّوَّاحُ**: أَيُّ: عَجَلٌ.

وقوله: **فَأَنْظِرْنِي**: أَنْتَظِرْنِي.

وقوله: **أَفِيضْ عَلَيَّ رَأْسِي**: أَيُّ: أَغْتَسِلَ.

واته:

له سالمه وه، ده لیت: «عه بدولمه لیکه کوری مه پروان نامه یه کی بو حه ججاجی کوری یوسفی ته قه فی نووسی که وا: له جدا پیچه وانه ی پرینمایی ئیین عومه ر نه کات، ئه وه بوو له پرۆژی عه ره فه دا ئیین عومه ر هات و منیشی له گه لدا بووم، کاتیک خور له ناوه راستی ئاسمان لایدا (واته: که کاتی نوژی نیوه پرۆ هات)، سوار بوو و پرۆشته لای سورادقی خیمه گه وره که ی حه جاج و قیراندی، ئه ویش هاته دهره وه و بهرپوش (ئیزار) یکی گه وره ی سووری دابوو به خویدا، وتی: ئه وه چیته وه باوکی عه بدولپرهمان؟ ئیین عومه ر وتی: کاتی پرۆشته ئه گه ر ده ته ویت سووننه ت جیه جی بکریت! وتی: به م کاته ناوه خته؟ ئیین عومه ر وتی: به لی. وتی: باشه، چاوه پریم بکه با ئاوئیک بکه م به خومدا، پاشان دیمه وه، ئیتر عه بدولا دابه زی تا حه جاج هاته دهره وه. ئه وه بوو که وتینه ری، جا حه ججاج له نیوان من و باوکمدا دهرۆشت. سالم ده لیت: منیش به حه ججاجم وت ئه گه ر ده ته ویت سووننه ت جیه جی بکه یت ئه وا وتاره که کوورت بکه وه و په له بکه بو وه ستان له عه ره فه. ئه وه بوو حه ججاج به ری کرد به لای ئیین عومه ره وه تا له وی بیستیت، که ئیین عومه ری ئه وه ی بینی، وتی: راست ده کات». بوخاری ده یگپرته وه **سورادیق**: بریتیه له وه ی له ده وری خیمه داده نریت (و دهرگایه کی هه یه، له وپوه دهرۆیته ناو خیمه که وه، ده سه لاتداره کان دایده نین).

وهستان له عهرهفه

۱۱۸. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ قُرَيْشٌ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا يَقْفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ، وَكَانُوا يُسَمُّونَ الْحُمْسَ، وَكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقْفُونَ بِعَرَفَةَ.

فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ فَيَقِفَ بِهَا، ثُمَّ يُفِيضَ مِنْهَا؛ فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ﴾». [متفق عليه]

قوله: يُسَمُّونَ الْحُمْسَ: سُمُّوا حُمْسًا؛ لِأَنَّهُمْ تَحَمَّسُوا فِي دِينِهِمْ: أَيُّ: تَشَدَّدُوا.

وقوله: يُفِيضُ: يَدْفَعُ فِي السَّيْرِ.

واته:

له عائیشه وه خوای لی رازی بیټ، دهلیت: «جاران هوژی قورهیش و هاودینه کانی له موزدهلیفه ده وهستان و نه ده په رانه وه بو عهرهفه، جا پیاښ ده و ترا: «حه ماسیه کان» (له بهر حه ماس و تووندگیریان له دینداری و شهردا)، به لام ټیکرای عهره به کانی تر له عهرهفه ده وهستان. که ئیسلام هات، خوای گه و ره فهرمانی کرد به په یام به ره که ی صلی الله علیه وسلم که موزدهلیفه ټیپه ریټیت و بروات بو عهرهفات و له و سنووره بوه ستیت، پاشان له ویوه داپه رن و شوږبینه وه به ره و موزدهلیفه، ئه مهش مانای ئه و ئایه ته ی خوای گه وریه که ده فهرمویت: ﴿پاشان له کوپوه خه لک له عهره فاته وه دارژان و داگه ران بو موزدهلیفه که وه ک شه ریعه تی ئیبراهیمه، ئیوهش ئاوها له ویوه دارژین و وه رنه خواره وه، نه ک وه ک ئه وانه ی سه رده می نه فامی که له عهره فات نه ده وهستان﴾. بوخاری و موسلیم ده یگړنه وه

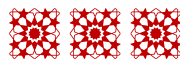

۱۱۹. عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَضَلَلْتُ بَعِيرًا لِي، فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقِفًا مَعَ النَّاسِ بِعَرَفَةَ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ، إِنَّ هَذَا لَمِنْ

الْحُمْسِ، فَمَا شَأْنُهُ هَاهُنَا؟». [متفق علیه]

واته:

له جوبهیری کوری موطعیمه وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «له رۆزی عه ره فه دا و شتریکم لی ونوو، چووم به دوایدا بگه پریم، بینیم په یامبه ری خوا له گه ل خه لکی له عه ره فه دا وه ستاوه، وتم: باشه ئه مه له «حه ماسیه کانه» لیره دا ئیشی چیه؟!». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

فهرمان کردنی په یامبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به له سه رخویی له کاتی

دا گه رانه وه له عه ره فات

۱۲۰. عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّهُ سُئِلَ - وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرْدَفَهُ مِنْ عَرَفَاتٍ -: كَيْفَ كَانَ يَسِيرُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ؟ قَالَ: كَانَ يَسِيرُ الْعَنْقَ، فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ». [متفق علیه]

قوله: **العَنْقُ**: السَّيْرُ بَيْنَ الْإِبْطَاءِ وَالْإِسْرَاعِ.

وقوله: **فَجْوَةٌ**: مُتَّسَعًا بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ.

وقوله: **نَصَّ**: حَرَّكَ الدَّابَّةَ لِيَتَبَلَّغَ أَقْصَى سَيْرِهَا.

واته:

له ئوسامه ی کوری زهیده وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «پرسیار له ئوسامه ی کوری زهید کرا - جا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له عه ره فات وه بو موزده لیفه ئوسامه ی له پاشکوی خویه وه سه رخستبوو - وتیان: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له کاتی دا گه رانی له عه ره فات وه چۆن له رینگا ده رۆیشت؟ وتی: له سه ر حوشتره که به ره وت ده رۆیشت، ئه گه ریش بو شاییه ک، بواریکی ده ست

بکه وتبایه، حوشره که ی تاو ده دا». بوخاری و موسلیم ده یگپر نه وه

۱۲۱. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَسَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَاءَهُ زَجْرًا شَدِيدًا، وَضَرْبًا وَصَوْتًا لِلْإِبِلِ، فَأَشَارَ بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ، وَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ؛ فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِضْصَاعِ». [رواه البخاري]

قوله: **الْإِضْصَاعُ**: أَي: مِنْ عَرَفَةَ.

وقوله: **بِالْإِضْصَاعِ**: السَّيْرِ السَّرِيعِ.

واته:

له ئیبن عه بیاسه وه خوا له خو ی و باوکی رازی بیّت، ده لیت: «له خزمه تی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بووم کاتیک پر وژی عه ره فه داگه را به ره و موزده لیفه، له و کاته دا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له پشتی خو یه وه گو یی له ده نگه ده نگی لیخو رین و هات و هاوار و پیاکیشان بوو به و لاخه کاند ا تا خیرا بر و ن، ئه ویش به قامچییه که ی ئاماژه ی بو کردن و فه رمووی: ئه ی خه لکینه، له سه ره خو بن، باشی به په له په ل پر ویشتن نییه». بوخاری ده یگپر یته وه

۱۲۲. عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَكَانَ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : «أَنَّهُ قَالَ فِي عَشِيَّةِ عَرَفَةَ وَغَدَاةِ جَمْعٍ لِلنَّاسِ حِينَ دَفَعُوا: عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ، وَهُوَ كَأَنَّ نَاقَتَهُ، حَتَّى دَخَلَ مُحَسَّرًا - وَهُوَ مِنْ مَنَى - قَالَ: عَلَيْكُمْ بِحَصَى الْحَذَفِ الَّذِي يُرْمَى بِهِ

الْجَمْرَةُ». [رواه مسلم]

قوله: **فِي عَشِيَّةِ عَرَفَةَ**: فِي لَيْلَةِ الْعِيدِ.

وقوله: **وَعَدَاةِ جَمْعٍ**: صُبْحُ يَوْمِ النَّحْرِ.

وقوله: **كَأَنَّ نَاقَتَهُ**: مَا نَعَّ نَاقَتُهُ عَنِ السَّرْعَةِ.

وقوله: **مُحَسَّرًا**: هُوَ وَادِي الْمُزْدَلِفَةِ.

واته:

له فه ضلی کوری عه ببا سه وه خوی لی پازی بیت: «که له حه جه که دا پاشکوی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بوو، وتی: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له شهوی عه ره فه و به ره به یانی پوژی جه ژن له و دوو کاته ی داگه ران، به خه لکی فهرموو: خه لکینه له سه ره خو بن، خویشی په شمه ی حوشره که ی تووند کردبوو ریگری لیده کرد خیرا پروات هه تا وه کو گه یشته ناوچه ی «موحه سسیر» - که سه ر به مینایه - له ویدا فهرمووی: به رد هه لبرگن بو کوما (ی گه وره، شهیتان په جم)، با بچووک بیت وه ک به ردی په له پیتکه». موسلیم ده یگیریته وه

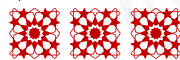

«له به یك» کردن له شه وهی موزده لیفه دا

۱۲۳. عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنََّّهُ قَالَ يَجْمَعُ: سَمِعْتُ الَّذِي أَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ يَقُولُ فِي هَذَا الْمَقَامِ: **لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ**». [رواه مسلم]
قوله: **الَّذِي أَنْزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ**: أي: النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

واته:

له ئبن مه سعوده وه خوی لی پازی بیت، له موزده لیفه وتی: گویم له وه بوو که سووره تی «به قه ره» ی بو دابه زی (واته: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم) له م شوینه دا: «لبیک اللهم لبیک» ی ده کرد». موسلیم ده یگیریته وه

کو کردنه وهی نوژی ئیواره و خه وتنان له موزده لیفه

۱۲۴. عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ

عَرَفَةً، حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشَّعْبِ نَزْلَ فَبَالَ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَلَمْ يُسَبِّحِ الْوُضُوءَ، فَقُلْتُ لَهُ: الصَّلَاةُ؟
قَالَ: الصَّلَاةُ أَمَامَكَ.

فَرَكِبَ، فَلَمَّا جَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ نَزَلَ فَتَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ،
ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ - زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَةٍ: «وَلَمْ يَحُلُّوا حَتَّى أَقَامَ الْعِشَاءُ
الْآخِرَةَ» -، ثُمَّ أُقِيمَتِ الْعِشَاءُ فَصَلَّاهَا، وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئاً. [متفق عليه]

قوله: بِالشَّعْبِ: مَا انْفَرَجَ بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ، عَلَى يَسَارِ الدَّاهِبِ مِنْ عَرَفَةَ إِلَى مُزْدَلِفَةَ.
وقوله: وَلَمْ يُسَبِّحِ الْوُضُوءَ: أَيُّ: حَقَّقَهُ.

وقوله: أَنَاخَ: أُثْرَكَ.

وقوله: وَلَمْ يَحُلُّوا: أَيُّ: لَمْ يَفْكُوا الْأَحْمَالَ عَنْ رَوَاحِلِهِمْ.

واته:

له ئوسامه‌ی کوری زهیده‌وه خوای لی رازی بیت، ده‌لێت: «په‌یامبه‌ری خوا صلی
الله علیه وسلم له عه‌ره‌فه‌وه داگه‌پایه‌وه، که گه‌یشته‌ی ریچکه‌ی حاجیان (ده‌که‌وێته
ده‌سته‌چه‌په‌وه‌ئه‌گه‌ر له‌عه‌ره‌فه‌وه‌برویت بۆ موزده‌لیفه‌واته‌که‌شی له‌بنه‌ره‌تدا: ریگای
نیوان دوو کیوه)، له‌وێ لایدا و گمیزی کرد و پاشان ده‌ستنوێژیکی سوکی
گرت^(۸۰)، وتم: قوربان لیره‌نوێژ ده‌که‌یت؟ فه‌رمووی: نوێژ له‌پێشته، له‌ولاتره. ئینجا
سواری حوشتره‌که‌ی بوو، که گه‌یشته‌ی موزده‌لیفه‌دابه‌زی ده‌ستنوێژیکی تیروپری
گرت، پاشان قامه‌ت کرا، نوێژی شیوانی کرد، پاشان هه‌رکه‌سه‌و له‌شوینی خوی،
وشتی خوی بیخ دا^(۸۱)، -له‌ریوایه‌ته‌که‌ی موسلیمدا ده‌لێت: «بار و بنه‌یان دانه‌گرت
هه‌تاوه‌کو قامه‌ت کرا بۆ نوێژی عیشا»-، پاشان قامه‌ت کرا بۆ عیشا و نوێژی کرد و
هیچ نوێژیکی سووننه‌تی له‌نیوانیاندا نه‌کرد». بوخاری و موسلیم ده‌یگێرنه‌وه

(۸۰) [بروانه: «صحيح البخاري» (۱۶۶۹)].

(۸۱) [وهك به‌زه‌یهاته‌وه‌به‌ئاژه‌له‌كان یان بۆ‌ئه‌وه‌ی ته‌شویش درووست نه‌که‌ن].

۱۲۵. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ لَيْسَ بَيْنَهُمَا سَجْدَةٌ - زَادَ الْبُخَارِيُّ فِي رِوَايَةٍ: «وَلَا عَلَى إِثْرِ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا» -، وَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، وَصَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ.»

زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَةٍ: «بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ». [متفق عليه]

قوله: بِجَمْعٍ: الْمُزْدَلِفَةُ.

واته:

له ئیبن عومهروهه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم نوژی ئیواره و خه وتنانی کوکرده وه له موزده لیفه به بی ئه وهی نوژی سووننهت له نیوانیاندا بکات. - له ریوایه تیکی بوخاریدا ده لیت: «له دواى هیچ کامیانه وه نوژی سووننه تی نه کرد» -، جا سی رکات نوژی ئیواره ی کرد له گهل دوو رکات نوژی عیشا. - له ریوایه تیکی موسلیمدا ده لیت: «بهیه ک قامهت» -.

بوخاری و موسلیم ده یگیرنه وه

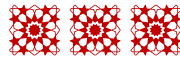
له موزده لیفه که ی نوژی سپیده ده کریت؟

۱۲۶. عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى صَلَاةً إِلَّا لِمِيقَاتِهَا؛ إِلَّا صَلَاتَيْنِ: صَلَاةَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ، وَصَلَّى الْفَجْرَ يَوْمَئِذٍ قَبْلَ مِيقَاتِهَا». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن مه سعووده وه خوا ی لى رازی بیت، ده لیت: «هه رگیز په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم نه بیناوه نوژی کی کرد بیت مه گهر له کاتی خویدا کردوویه تی،

تهنها دوو نوپژ نه بیت؛ نوپژ ییواره و نوپژ خه وتنان له موزده لیفه، ههروه ها ئه و
 رژه نوپژ به یانی پیش کاتی خوی ئه جامدا». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه

مۆله تدان به ئافرهت که پیش سپیده له موزده لیفه وه دابگه پرن بۆ مینا

۱۲۷. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «أَسْتَأْذَنْتُ سَوْدَةَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْمُزْدَلِفَةِ تَدْفَعُ قَبْلَهُ وَقَبْلَ حَظْمَةِ النَّاسِ - وَكَانَتْ أَمْرًا ثَبِطَةً -؛ فَأَذِنَ لَهَا، فَخَرَجَتْ قَبْلَ دَفْعِهِ، وَحَبَسْنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا فَدَفَعْنَا بِدَفْعِهِ». [متفق عليه]

قوله: **حَظْمَةِ النَّاسِ**: رَحْمَتُهُمْ.

وقوله: **ثَبِطَةً**: ثَقِيلَةً الْحَرَكَةِ بَطِيئَةً.

واته:

له عایشه وه خوی لی پازی بیت، ده لیت: «له شه وهی موزده لیفه، سهوده داوای
 ئیزنی له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم کرد که پیش ئه و و پیش حه شاماتی
 خه لك دابگه پرن بۆ مینا -جا ئافره تیکی گرانه پوی قه به بوو-، په یامبه ری خواش
 صلی الله علیه وسلم پریگه ی دا، ئه وه بوو پیش دابگه پرانی ئه و چوو بۆ مینا بۆ
 بهردهاویشتن، به لام خیزانه کانی تری گلدایه وه هه تاوه کو به ره به یان که ئه و که وته
 ری ئیمه ش له گه لیدا دابگه پراین». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه

۱۲۸. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ - مَوْلَى أَسْمَاءَ -، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّهَا نَزَلَتْ لَيْلَةَ جَمْعٍ عِنْدَ الْمُزْدَلِفَةِ، فَقَامَتْ تُصَلِّي، فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ: يَا بَنِيَّ، هَلْ غَابَ الْقَمَرُ؟ قُلْتُ: لَا.

فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ: هَلْ غَابَ الْقَمَرُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَتْ: فَارْتَحِلُوا.

فَارْتَحَلْنَا، وَمَضَيْنَا حَتَّى رَمَتِ الْجُمُرَةَ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَصَلَّيْتُ الصُّبْحَ فِي مَنْزِلِهَا، فَقُلْتُ لَهَا: يَا هُنْتَا، مَا أَرَانَا إِلَّا قَدْ غَلَسْنَا.

قَالَتْ: يَا بُنَيَّ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذِنَ لِلظُّعْنِ». [متفق عليه]

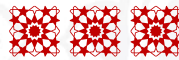
قوله: **يَا هُنْتَا**: يَا هَذِهِ.

وقوله: **غَلَسْنَا**: تَقَدَّمْنَا عَلَى الْوَقْتِ الْمَشْرُوعِ.

وقوله: **لِلظُّعْنِ**: النَّسَاءِ.

واته:

له عهبدولای خزمه تکاری ئه سماوه، ده لیت: «له شه وهی جه ژن له خزمه تی ئه سمائی کچی ئه بو به کردا بووم خوای لی پازی بیت، جا له موزده لیفه دابه زی، هه ستا تاویک (نزیک ۴۵ خوله کیك) شه ونو یژی کرد، پاشان وتی: کوړم، مانگ ئاوا بووه؟ وتم: جاری نه خیر، دووباره تاویک شه ونو یژی کرده وه، پاشان وتی: کوړم، مانگ ئاوا بووه؟ وتم: به لی. ئه سماء وتی: باربکه ن و سواربن، ئیمه ش سوار بووین و پویشتین بو مینا، له وی «کو ما به رده که ی عه قه به» ی به ردباران کرد، پاشان گه پرایه وه و نو یژی به یانی له شوینی مانه وه که ی خوی له مینا ئه نجامدا، منیش پی م وت: ئه ی خانم (یان: ئه ی هین)، وا ده زانم زوو که وتینه پری و داگه پراین بو به ردها ویشتن، زور تاریک بوو، ئه ویش وتی: ئه ی کوړی خو م، په یامبه ری خوا ریگه ی به ئافره تان داوه له و کاته بکه ونه پری». بوخاری و موسلیم ده یگپړنه وه

۱۲۹. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «بَعَثَ بِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَحَرٍ

مِنْ جَمْعٍ فِي ثَقَلٍ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ». [متفق عليه]

قوله: **فِي ثَقَلٍ نَبِيِّ اللَّهِ**: فِي رَحْلِهِ وَمَتَاعِهِ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له موزه دلیفه دا هه ر له به ره به یاندا له گه ل بنه و بار و شتومه کی په یامه به ردا نارد مییه وه بۆ مینا بۆ به ردبارانکردن». بوخاری و موسلیم ده یگێر نه وه

حاجی که ی له موزه دلیفه داده گه ریت؟

۱۳۰. عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «إِنَّ الْمُشْرِكِينَ كَانُوا لَا يُفِيضُونَ مِنْ جَمْعٍ، حَتَّى تَشْرُقَ الشَّمْسُ عَلَى ثَبِيرٍ، فَخَالَفَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَفَاضَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ». [رواه البخاري]

قوله: **ثَبِيرٍ**: جَبَلٌ مَعْرُوفٌ بِمَكَّةَ؛ وَهُوَ جَبَلُ الْمُزْدَلِفَةِ، عَلَى يَسَارِ الدَّاهِبِ إِلَى مَنَى.

واته:

له عومه ری کوری خه طابه وه خوا ی لى رازی بیت، ده لیت: «هاوبه شدانه ران له موزه دلیفه وه نه ده هاتنه خواره وه بۆ مینا هه تاوه کو خۆر له سه ر شاخی «ته بیر» دهر نه که وتایه، ئه وه بوو په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم پیچه وانیه ی کردن و له موزه دلیفه داگه را پیش ئه وه ی خۆر هه له بیت». بوخاری ده یگێر یته وه

ته بیر: کیویکی به ناوبانگه له مه ککه، هه ر ئه مه یه شاخی موزه دلیفه، ده که ویته دهسته چه په وه ئه گه ر برۆیت بۆ مینا.

که ی واز له «له به یك» کردن ده هیت ریت؟

۱۳۱. عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ». [متفق عليه]

واته:

له فه‌ضلی کوری عه‌بباسه‌وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیټ، ده‌لیت:
«په‌یامبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم به‌رده‌وام «له‌بیه‌یک» ی ده‌کرد هه‌تاوه‌کو
به‌ردبارانی «کۆمای عه‌قه‌به» ی کرد». بوخاری و موسلیم ده‌یگیژنه‌وه

به‌رباران کردن

۱۳۲. عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهٗ أَتَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ، فَاسْتَبْطَنَ الْوَادِي، فَاسْتَعْرَضَهَا - وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: «وَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ وَمِنْهُ عَنْ يَمِينِهِ» -، فَرَمَاهَا مِنْ بَطْنِ الْوَادِي بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ، وَقَالَ: هَذَا - وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ - مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ». [متفق عليه]
قوله: فَاسْتَبْطَنَ الْوَادِي: دَخَلَ بَطْنَهُ.
وقوله: فَاسْتَعْرَضَهَا: أَتَاهَا مِنْ عَرْضِهَا، أَيُّ: جَانِبِهَا.
وقوله: مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ: أَيُّ: مَوْضِعُ قِيَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

واته:

له ئیبن مه‌سعوده‌وه خوای لی رازی بیټ: «چوو بو «کۆمای عه‌قه‌به»، گه‌یشه
ناو شیوه‌که، له‌خواری شیوه‌که‌وه هات و پروویکرده‌داره‌که^(۸۲)، -له‌ریوایه‌تیکه
بوخاری و موسلیمدا: «که‌عه‌ی خسته‌ده‌سته‌چه‌پی و مینای خسته‌ده‌سته‌راستی»-
، له‌ناو دۆله‌که‌هوت به‌ردی بچووکی بو‌هاو‌یشت، له‌گه‌ل هه‌ر به‌ردی‌کدا ده‌یوت:

(۸۲) [إرجایی هه‌یه له‌ واتای ئه‌م رسته‌یه، بره‌وانه: «التحریر» للأصبهانی (ص ۲۴۲)، و«إكمال المعلم»
(۴/ ۳۷۱)، و«مطالع الأنوار» (۴/ ۴۰۹)، و«عمدة القاری» (۱۰/ ۹۰)، و«الکوکب الوهاج» (۱۴/ ۲۹۲)، و«البحر المحيط الشجاع» (۲۳/ ۶۴۳)].

«الله أكبر» و وتی: سویند به وهی په رستراوی تری هه ق نییه خوئی نه بیټ، ئه وهی سووره تی به قه ره ی بو دابه زی ئا لهم شوینه دا وه ستا». بوخاری و موسلیم ده یگیر نه وه

۱۳۳. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كُنَّا نَتَحَيَّنُ، فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ رَمَيْنَا». [رواه

البخاري]

وقوله: نَتَحَيَّنُ: نُرَاقِبُ الْوَقْتَ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوئی و باوکی رازی بیټ، ده لیټ: «چاودیری کاتمان ده کرد، که ی خوړ له ناو جه رگه ی ئاسمان لاییدایه، ده ستمان ده کرد به به ردباران کردن». بوخاری ده یگیر یته وه

کاتی به ردها و یشتن

۱۳۴. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «رَمَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

الْجُمُرَةَ يَوْمَ النَّحْرِ ضَحًى، وَأَمَّا بَعْدُ فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ». [رواه مسلم]

واته:

له جابری کوړی عه بدولاه خوا له خوئی و باوکی رازی بیټ، ده لیټ: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له پوژنی جه ژنی قورباندا له کاتی چیشته نگا به ردی هاویشته له «کومای عه قه به»، به لام پوژه کانی تر دوا ی لادانی خوړ له ناوه پراستی ئاسمانه وه ده یکرد». موسلیم ده یگیر یته وه

چۆنیتی وهستان بۆ بهردهاویشتن

۱۳۵. عَنْ سَالِمٍ: «أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ يَرْمِي الْجُمْرَةَ الدُّنْيَا بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، ثُمَّ يُكَبِّرُ عَلَى إِثْرِ كُلِّ حَصَاةٍ، ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فَيُسْهِلُ، فَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ قِيَامًا طَوِيلًا، فَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ.

ثُمَّ يَرْمِي الْجُمْرَةَ الْوُسْطَى كَذَلِكَ، فَيَأْخُذُ ذَاتَ الشَّمَالِ فَيُسْهِلُ، وَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ قِيَامًا طَوِيلًا، فَيَدْعُو وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ.

ثُمَّ يَرْمِي الْجُمْرَةَ ذَاتَ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي، وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا، وَيَقُولُ: هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ». [رواه البخاري]

قوله: **فَيُسْهِلُ**: يَنْزِلُ مَكَانًا غَيْرَ مُرْتَفِعٍ.

واته:

له سالمی کوری عهبدو لاوه، ده لیت: «عهبدو لا ی کوری عومه ر کۆما نزیکه که (واته: ئه وهی نزیکتره له میناوه) به حهوت به در په جم ده کرد، له گه ل هه ر به ردیکدا دهیوت: «الله أكبر»، پاشان ده پویشته پی شه وه تا ده گه یشته ته ختاییه که، پرووی ده کرده قیبله و دهستی به رز ده کرده وه و نزای ده کرد و زۆر ده مایه وه، پاشان به هه مان شیواز کۆمای ناوه پراستی په جم ده کرد، ئینجا لای دهسته چه پی ده گرت و ده چووه ته ختاییه که و پرووی ده کرده قیبله و دهستی به رز ده کرده وه و نزای ده کرد و زۆر ده مایه وه، دوا ی ئه وه ده پویشته بۆ په جم کردنی کۆمای عه قه به، له ناو دۆ له که وه دهیهاویشته و له وی نه ده وستا بۆ نزا کردن. وه دهیوت: په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم بینووه به م شیوازه ی کردووه». بوخاری ده یگپریتته وه

به ردهاویشتن به سهر ئازله وه

۱۳۶. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْمِي عَلَى رَاحِلَتِهِ يَوْمَ التَّحْرِ، وَيَقُولُ: **لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ؛ فَإِنِّي لَا أَدْرِي لَعَلِّي لَا أَحِبُّ بَعْدَ حَجَّتِي هَذِهِ**». [رواه مسلم]

واته:

له جابری کوپی عه بدولاهه خوی لی رازی بیټ، ده لیت: «په یامبه ری خوام صلی الله علیه وسلم له پوژی جه ژندا بینی، ههر به سهر حوشره که یه وه به ردی هاویش، وه ده یفه رموو: ده ی ئیوه ش کردار و مه ناسیکه کانتان له منه وه وه ربگرن، چونکه من نازانم له وانه یه دوا ی ئه م حه جه م ئیتر حه جی دیکه م به قسمه ت نه بیټ».

۱۳۷. عَنْ أُمِّ الْخَضِیْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَجَّةَ الْوَدَاعِ، فَرَأَيْتُهُ حِينَ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ، وَأَنْصَرَفَ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَمَعَهُ بِلَالٌ وَأُسَامَةُ؛ أَحَدُهُمَا يَقُودُ بِهِ رَاحِلَتَهُ، وَالْآخَرُ رَافِعٌ ثَوْبَهُ عَلَى رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الشَّمْسِ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْلًا كَثِيرًا، ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: **إِنْ أَمَرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجَدَّعٌ أَسْوَدٌ، يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى؛ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا**». [رواه مسلم]

قوله: **مُجَدَّعٌ**: مُقَطَّعُ الْأَعْضَاءِ.

واته:

له ئوم حوصه یه وه خوی لی رازی بیټ، ده لیت: «حه جی مالئاوا ییم له گه ل په یامبه ری خوادا صلی الله علیه وسلم کرد، چاوم لیوو که کوما ی عه قه به ی هاویش و پویش، ههر به سهر ئازله که یه وه بوو و بیلال و ئوسامه ی له گه لدا

بوو، یه کیکیان ره شمه که ی گرتبوو، ئه وی تریان پو شاکه که ی کردبوو به چه تر له سه ر سه ری په یامبه ری خوا دا صلی الله علیه وسلم له بهر خور. جا په یامبه ری خوا فه رمایشتیکی زوری فه رموو، پاشان گویم لیوو ده یفه رموو: ئه گه ر به نده یه کی ده ست و پی قرتاوی که مئه ندامی ره ش، بوو به فه رمانره واتان، مادام به قورئان کاروبارتانی ده برد به ریوه، ئه وا گو یپرایه لی بکه ن و له فه رمانی ده رمه چن». موسلیم ده یگی ریته وه

به ردها ویشتن به حهوت به رد

۱۳۸. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْإِسْتِجْمَارُ تَوًّا، وَرَيْ الْجِمَارِ تَوًّا، وَالسَّعْيُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ تَوًّا، وَالطَّوَافُ تَوًّا، وَإِذَا اسْتَجْمَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَجْمِرْ بِتَوٍّ». [رواه مسلم]

قوله: تَوًّا: وثُرَّ وَفَرَّدُ.

واته:

له جابری کو ری عه بدو لا وه خوا له خو ی و باوکی رازی بیت، ده لیت: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فه رموو ی: «جاره کانی تاراتگرتن به به رد، تاکه، هه روه ها جاره کانی ره جمی کو ما تاکه، هه روه ها سه عی نیوان صه فا و مه روه تاکه، هه روه ها ته وافی مالی خوا تاکه، ئه گه ر که سیکیش له ئیوه تاراتی گرت به به رد، با ژماره ی به رده کان تاک بن». موسلیم ده یگی ریته وه

گهر به له بیر چوونه وه یان نه زانی، دواى خوړنیشن به ردی هاویش

۱۳۹. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: رَمِيتُ بَعْدَمَا أُمْسَيْتُ؟ فَقَالَ: لَا حَرَجَ». [رواه البخاري]

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «کابرا پرسیا ری کرد له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم وتی: به رد م هاویش دواى خوړئاوا بوون، چیم له سه ره؟ فهرمووی: تاوانت له سه ر نییه».

ئاودان به حاجیان

۱۴۰. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَ إِلَى السَّقَايَةِ فَاسْتَسْقَى، فَقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا فَضْلُ، أَذْهَبُ إِلَى أُمِّكَ فَأْتِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرَابٍ مِنْ عِنْدِهَا، فَقَالَ: **أَسْقِنِي**. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ أَيْدِيَهُمْ فِيهِ، قَالَ: **أَسْقِنِي**، فَشَرِبَ مِنْهُ.

ثُمَّ أَتَى زَمْرَمَ وَهُمْ يَسْقُونَ وَيَعْمَلُونَ فِيهَا، فَقَالَ: **أَعْمَلُوا فَإِنَّكُمْ عَلَى عَمَلٍ صَالِحٍ.**

ثُمَّ قَالَ: **لَوْلَا أَنْ تُغْلَبُوا لَنَزَلْتُ حَتَّى أَضَعَ الْحَبْلَ عَلَى هَذِهِ - يَعْنِي عَاتِقَهُ - وَأَشَارَ إِلَى**

عَاتِقِهِ». [رواه البخاري]

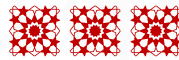
قوله: **عَاتِقَهُ**: العَاتِقُ: مَا بَيْنَ الْمَنْكِبِ وَالْعُنُقِ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا

صلی الله علیه وسلم هاته لای سه رچاوه که و داوای ئاوی خواردنه وهی کرد، عه بباسیش (ویستی لهو ئاوهی پی نه دات و خواردنه وهیه کی باشتی پی بدات) بویه وتی: فه زل کورم، برۆ لای دایکت خواردنه وهی باش بۆ په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بهینه، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: لهو ئاوهی دهیدهیت به خه لک ئاوم پییده! وتی: ئه ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم به لام ئه و خه لکه دهستی تیده خه ن، فهرمووی: قهیناکات ئاوم پییده، ئه ویش ئاوی پیدا و خواردییه وه. پاشان رۆیشت بۆ لای زه مزه م لهو کاته دا ئاویان لی هه لده گۆست و به خه لکیان ده دا و کاریان تیدا ده کرد، فهرمووی: به رده وام بن و کاربکه ن، ئیوه ئیشه که تان کاریکی زۆر چاکه. پاشان فهرمووی: له بهر ئه وه نه بیت خه لک چاوم لیبکه ن و زال بن به سه رتاند و لیتان بستین، ئه و داد به زیم و گوریسی سه تله که م ده خسته ئیره م و له گه لتاندا ئاوم ده رده هینا - ئاماژه ی کرد بۆ سه رشانه کانی-.

بوخاری ده یگیریتته وه

۱۴۱. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَخَلَفَهُ أُسَامَةُ، فَاسْتَسْقَى فَأَتَيْنَاهُ بِإِنَاءٍ مِنْ نَبِيذٍ فَشَرِبَ، وَسَقَى فَضْلَهُ أُسَامَةَ، وَقَالَ: أَحْسَنْتُمْ وَأَجْمَلْتُمْ، كَذَا فَاصْنَعُوا». [رواه مسلم]

قوله: فَاسْتَسْقَى: طَلَبَ الْمَاءَ.

وقوله: وَسَقَى فَضْلَهُ: أَيُّ: أَعْطَى مَا فَضَلَ عَنْهُ.

واته:

له ئیبن عه بباسه وه خوا له خو ی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم به سواری و لاخه که یه وه ته شریفی هات و ئوسامه شی له

پاشکودا بوو، داوای خوارنده وهیه کی کرد، ئیمهش جامی ترشاومان^(۸۳) بو هینا،
 ئه ویش لی خوارده وه و بهرماوه که ی دا به ئوسامه و فهرمووی: ئافهرین بو خوتان،
 کاریکی باشده کهن، ههر وا بکهن (واته: له سه ر ئه م شه راب به خشینه وهیه بهرده وام
 بن). موسلیم ده یگیرته وه

سووننه ته یه کهم پوژی جه رنی قوربان ته وافی ئیفازه بکریت

۱۴۲. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَاضَ يَوْمَ النَّحْرِ،
 ثُمَّ رَجَعَ فَصَلَّى الظُّهْرَ بَيْنِي». [رواه مسلم]

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا
 صلی الله علیه وسلم له پوژی جه رندا، له میناوه داگه را به ره و که عبه، ته وافی
 ئیفاضه ی کرد و پاشان گه رایه وه و نوژی نیوه پوژی له مینا کرد»^(۸۴).

مینا هه مووی کوشتارگه یه^(۸۵)

۱۴۳. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
 «نَحَرْتُ هَاهُنَا، وَمِنِّي كُلُّهَا مَنَحَرٌ؛ فَانْحَرُوا فِي رِحَالِكُمْ».

(۸۳) [بېروانه: «مصنف ابن أبي شيبة» (۲۵۹/۱۳) (۲۵۴۲۶) ت الشري، و«الفتح» (۴۹۱/۳)].

(۸۴) [به هۆی جیاوازی پریوايه ته کانه وه، ئه م بابه ته راجیایی تیدا یه. پیشتیش باسکران].

(۸۵) [واته: هه موو ناوچه ی: مینا، شوینی سه ربیرنی «هه دی» یه و ده توانن ئاژه له کانتانی تیدا سه ربیرن].

وَوَقَفْتُ هَاهُنَا، وَعَرَفْتُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ.

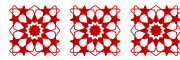
وَوَقَفْتُ هَاهُنَا، وَجَمَعْتُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ». [رواه مسلم]

قوله: رِحَالِكُمْ: مَنَازِلِكُمْ.

وقوله: وَجَمَعْتُ: أَي: الْمُزْدَلِفَةُ.

واته:

له جابری کوری عهبدولاهه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: «من لیږه دا ئاږه له کانم سه ربړی، به لام ناوچه ی مینا هر هر همووی شوینی سه ربړینی ئاږه له، بویه له بڼه و باره گا و شوینی مانه وهی خوتان ئاږه له کانتان سه ربړن. هه روه ها له عه ره فه من لیږه وه ستام، به لام ناوچه ی عه ره فه هر هر همووی شوینی وه ستانه. هه روه ها له موزده لیفه من لیږه وه ستام به لام هه موو ناوچه ی موزده لیفه شوینی وه ستانه». موسلیم ده یگیر یته وه

سه ربړینی حوشر به ده ست به ستر او هی

۱۴۴. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَتَتْهُ أُنْثَى عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يَنْحَرُ بَدَنَتُهُ بَارِكَةً، فَقَالَ:

أُبْعَثْهَا قِيَامًا مُقَيَّدَةً؛ سَنَةَ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ». [متفق عليه]

قوله: قِيَامًا: قَائِمَةً.

قوله: مُقَيَّدَةً: مَعْقُولَةٌ الْيَدِ الْيُسْرَى.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «ئیین عومه ر له کاتی حه جدا تیپه ربوو به لای پیاو یکدا و شتره که ی ییخ دابوو خه ریکبوو سه ری ده بړی،

پیی وت: هه لیستییه وه سه ر پی به دهستی چه پی له ئەژنۆیدا بچه مینه وه و به
 حەبلیك بیهسته قۆلییه وه، ئەوه سووننه تی په یامبه ره که تانه صلی الله علیه وسلم».
 بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

سه ر برینی و شتر به پیوه

۱۴۵. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «نَحَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ سَبْعَ بُدْنٍ قِيَامًا». [رواه البخاري]
 قوله: قِيَامًا: أَي: قَائِمَةً.

واته:

له ئەنه سه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه
 وسلم به دهستی خووی حهوت و شتری به پیوه سه ر بری».

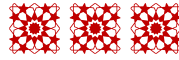
گوشت و کوپان و پیستی «هه دی» ده کریت به خیر

۱۴۶. عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ
 أَقُومَ عَلَى بُدْنِهِ، وَأَنْ أَتَصَدَّقَ بِلَحْمِهَا وَجُلُودِهَا وَأَجَلَّتْهَا، وَأَنْ لَا أُعْطِيَ الْجَزَارَ مِنْهَا، قَالَ:
 نَحْنُ نُعْطِيهِ مِنْ عِنْدِنَا». [متفق عليه]
 قوله: وَأَجَلَّتْهَا: جَمْعُ جُلٍّ، وَهُوَ: مَا يُطْرَحُ عَلَى ظَهْرِ الْبَعِيرِ مِنْ كِسَاءٍ وَنَحْوِهِ.

واته:

له عه لی کوپی ئەبو طالبه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا
 صلی الله علیه وسلم فه رمانی پیکردم که سه ر په رشتی حوشت ره کانی بکه م (له

سه ربرین و دابه شکردن و هاوشیوه کانی، وه گوشت و پیسته و جل و کوپانه کانیان
هه مووی ببه خشمه وه، وه هیچیان لینه دهم به کریی قه صاب له به رانبهر سه ربرینه که،
فهرمووی: ئیمه له لایه ن خۆمانه وه شتیکی پیده دهین». بوخاری و موسلیم
ده یگیژنه وه

«هه دی» کردن له مانگا

۱۴۷. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «ذَبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَنْ عَائِشَةَ بَقْرَةً يَوْمَ التَّحْرِ». [رواه مسلم]

واته:

له جابری کوری عه بدولا خوا له خۆی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له رۆژی
جه ژندا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم مانگایه کی بو عائشه سه ربری».
موسلیم ده یگیژنه وه

هاوبه شی کردن له «هه دی»

۱۴۸. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، فَتَحَرَّنَا الْبَعِيرَ عَنْ سَبْعَةٍ، وَالْبَقْرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ». [رواه مسلم]

واته:

له جابری کوری عه بدولا وه خوا له خۆی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له گه ل
په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم حه جمان کرد، و شترمان له بری حه وت
که س سه رده بری و مانگاشمان له بری حه وت که س سه رده بری». موسلیم

ده یگیریتته وه

ئه گهر که سیئک کار (نُسُک) یکی حه ج بخاته پیش ئه وه که ی دیکه

۱۴۹. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «وَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَمْنَى لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ.

فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أُحْرَجَ؟

فَقَالَ: أَذْبَحَ وَلَا حَرَجَ.

ثُمَّ جَاءَهُ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ أَشْعُرْ فَتَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمِيَ؟

فَقَالَ: أَرُمَ وَلَا حَرَجَ.

زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَةٍ: «إِنِّي أَفْضْتُ إِلَى الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ أُرْمِيَ، قَالَ: أَرُمَ وَلَا حَرَجَ».

فَمَا سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلَا أُخِّرَ إِلَّا قَالَ: أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ».

[متفق عليه]

واته:

له عه بدولای کورپی عه مره وه خوای لی رازی بیټ، ده لیټ: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له حه جی مالئاواییدا له مینا وه ستا بو خه لک، پرسیاریان لیده کرد، پیاویک هات وتی: ئه ی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم نه مزانی له پیش قوربانی کردن سه رم تاشی، چیم له سه ره؟ فهرمووی: «هه دی» هه که ت سه ربیره و تاوانت ناگات. پاشان پیاویکی دیکه هات و وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، نه مزانی له پیش به ردهاویشتن ئاژه له که م سه ربری، چیم له سه ره؟ فهرمووی: به رده کانت بهاویژه و تاوانت له سه ر نییه. -له ریوایه تیکی موسلیمدا هاتووه: «من

داگه رام بو که عبه پیش ته وهی بهرد بهاویژم، چیم له سه ره؟ فهرمووی: بهرده کانت بهاویژه و تاوانت له سه ره نییه»-.

جا ته و رۆژه هه ر پرسیاریکیان له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم ده کرد له باره ی کاریکه وه پیش و پاش خرابیت مه گهر ده یفه رموو: بیکه و قهیناکات». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

مانه وه له مه ککه له شهوانی مینادا بو که سیك عورزیکی هه بیټ

۱۵۰. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيَالِي مِئَةٍ مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ؛ فَأَذِنَ لَهُ». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خو ی و باوکی رازی بیټ، ده لیټ: «عه بباسی کوری عه بدو لموطه لیب داوای هیلانی له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم کرد که شه وه کانی مینا له مه ککه دا بمینیته وه به هو ی ئاودان به حاجیان، ته ویش هیلا ی».

ته وافی مالئاوایی

۱۵۱. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أُمِرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونُوا آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَائِضِ». [متفق عليه]

واته:

له ئیبن عه بباسه وه ده لیټ: «(جاران که خه لک حه جی ته واو کردو وه، هه رکه سه و به لایه کدا بلا وه ی لی کردو وه، جا ته وه بوو) فه رمانکرا به خه لک که کو تا کاریان

له لای که عبه بیت که برۆن ته وافی مالئاوایی بکهن، به لام له سه ر ئافره تی بی نویتز
بارسووکی کرا و لبرا».

۱۵۲. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ
وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ، ثُمَّ رَقَدَ رَقْدَةً بِالمُحَصَّبِ، ثُمَّ رَكِبَ إِلَى الْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ». [رواه البخاري]
قوله: رَقَدَ: نَامَ.

وقوله: الْمُحَصَّبِ: هُوَ مِمَّا يَلِي الْعَقَبَةَ الْكُبْرَى مِنْ جِهَةِ مَكَّةَ، وَيُعْرَفُ الْيَوْمَ بِمَجَرِّ الْكَبْشِ.

واته:

له نه نه سی کوپی مالکوهه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی
الله علیه وسلم نویتزی نیوه پۆ و عه سر و ئیواره و خه وتنانی کرد، پاشان له
«موحه صصه ب» (پاناییه که له نیوان مه ککه و مینادا) سه رخه ویکی شکاند، پاشان
سواری وشتره که ی بوو و رویشت بو که عبه و ته وافی مالئاوایی کرد».

ئافره تی بی نویتز ته وافی مالئاوایی ناکات

۱۵۳. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «حَاضَتْ صَفِيَّةُ لَيْلَةَ النَّفْرِ فَقَالَتْ: مَا أَرَانِي إِلَّا
حَابِسَتَكُمْ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَقَرَى حَلَقَى، أَطَافَتْ يَوْمَ التَّحْرِ؟ قِيلَ: نَعَمْ،
قَالَ: فَأَنْفِرِي». [متفق عليه]

قوله: عَقَرَى: عَقَرَهَا اللَّهُ، أَي: جَرَحَهَا وَقَتَّلَهَا.

وقوله: حَلَقَى: أَصَابَهَا اللَّهُ بِوَجَعٍ فِي حَلَقِهَا؛ ظَاهِرُهُ الدُّعَاءُ عَلَيْهَا، وَلَيْسَ بِدُعَاءٍ فِي الْحَقِيقَةِ.

واته:

له عایشه وه خوای لی رازی بیت، ده لیت: «له حه جی مالئاواییدا له شهوی

«نه فر» (شهوی چواره می جه ژن) صه فییه که وته بی نوژییه وه، وتی: وایزانم گلتان ده ده مه وه و ریگرتان ده بم له گه رانه وه بو مه دینه (چونکه که وتوومه ته بی نوژییه وه و هیشتا ته وافی مالتا واییشم نه کردووه)، په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: ده ک بریندار بی و قورگ به ئازار بی! مه گهر رۆژی جه ژن ته وافت نه کردووه؟ وترا: به لی، فهرمووی: که واته بکه وی ری له گه لمان».

ئه گهر حاجی و عومره کار گیریان خوارد (أُحْصِرُوا)

۱۵۴. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «قَدْ أُحْصِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَحَلَقَ رَأْسَهُ، وَجَامَعَ نِسَاءَهُ، وَنَحَرَ هَدْيَهُ، حَتَّى أَعْتَمَرَ عَامًا قَابِلًا». [رواه البخاري]
 قوله: أُحْصِرَ: مَنَعَ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوی و باوکی رازی بی، ده لیت: «(په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و هاوه لانی پویشن بو عومره، له سه ر سنووری حه رم له حوده بییه) کافرانی قوره ییش ریگه یان نه دا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و هاوه لانی برۆنه ناو مه ککه وه، گیریان خوارد، بۆیه په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم سه ری خوی تاشی و ئازهللی سه رب ری و له گه ل خیزانه کانیشیدا درووست بوو، هه تا سالی ئاینده هاته وه و عومره که ی ئه نجام دا (هه ربۆیه پی و تراوه: عومره ی قه زا)».

۱۵۵. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مُعْتَمِرًا، فَحَالَ كُفَّارٌ فُرُشَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ، فَنَحَرَ هَدْيَهُ، وَحَلَقَ رَأْسَهُ بِالْحَذْيِيَّةِ».

وَقَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يَعْتَمِرَ الْعَامَ الْمُقْبِلَ، وَلَا يَحْمِلَ سِلَاحاً عَلَيْهِمْ إِلَّا سِوْفًا، وَلَا يُقِيمَ بِهَا إِلَّا مَا أَحَبُّوا.

فَاعْتَمَرَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، فَدَخَلَهَا كَمَا كَانَ صَالِحُهُمْ، فَلَمَّا أَقَامَ بِهَا ثَلَاثًا أَمَرُوهُ أَنْ يَخْرُجَ فَخَرَجَ». [رواه البخاري]

قوله: بِالْحَدِيثِ: شَمَالَ غَرْبِ مَكَّةَ، بَيْنَهَا وَبَيْنَ جُدَّةَ، تَبْعُدُ عَنْ مَكَّةَ عِشْرِينَ (٢٠) كِيلُومِتْرًا. وقوله: قَاضَاهُمْ: صَالِحُهُمْ.

واته:

له ئیبن عومهروهوه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم رویشت بو عومره، کافرانی قورپه ش پریگریان کرد لیان له وهی بگه نه که عبه، بویه «هه دی» په که ی سهربری و سهری تاشی له حوده یییه. وه له گه لیان پریککه وت له سهر ئه وهی سالی داهاتوو پریگری نه که ن له عومره کردنی، به لام نابیت که س له هاوه لان هیچ چه کیکی پیبیت مه گهر شمشیر، ئه ویش ده بیت له که واندا بیت، وه نابیت له مه که که دا بمینیتته وه مه گهر ئه وان حه ز بکه ن. ئه وه بوو سالی داهاتوو عومره ی کرد، به و شیوازه ی پریککه وت بوو له گه لیاندا چووه ناو مه که که وه، که سی روژ مایه وه، وتیان: ته واو عومره تان کرد، ئیتر بروره وه، ئه ویش مه که که ی به جیهیشت». بوخاری ده یگریته وه

بازرگانیکردن له روژانی حه جدا

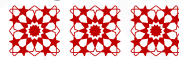
۱۵۶. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَتْ عُكَاظُ، وَمَجَنَّةُ، وَدُو الْمَجَازِ أَسْوَاقًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَتَأْتَمُّوا أَنْ يَتَجَرُّوا فِي الْمَوَاسِمِ، فَتَزَلَّتْ: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ (فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ)». [رواه البخاري]

قوله: **عُكَاظُ**: شَمَالَ شَرْقِ الطَّائِفِ، يَبْعُدُ عَنْهَا خَمْسَةٌ وَثَلَاثِينَ (۳۵) كِيلُومِترًا.
 وقوله: **وَمَجَنَّةُ**: بَيْنَ مَكَّةَ وَجُدَّةَ، وَتُعْرَفُ الْآنَ بِبَحْرَةَ.
 وقوله: **وَدُو الْمَجَازِ**: شَمَالَ عَرَفَةَ، بَيْنَهَا وَبَيْنَ الشَّرَائِعِ، يَبْعُدُ عَنْ عَرَفَةَ ثَمَانِيَةَ (۸) كِيلُومِترَاتِ.
 وقوله: **تَأْتُمُوا**: خَافُوا الْإِثْمَ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خوی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «له سه رده می نه فامیدا عوکاز و مه جه ننه و ذولمه جاز بازار بوون و شوینی بازرگانی خه لک بوون، که ئیسلام هات پیمان تاوان بوو له رۆژانی حه جدا بازرگانی بکهن، بهو هوویه وه ئهم ئایه ته دابهزی: ﴿هیچ تاوانتان له سهر نییه که به دوای رۆزی خه لالدا بگه رین له رۆژانی حه جدا﴾. بوخاری ده یگێڕیته وه

عُكَاظُ: ده که ویتته باکوری رۆژه لاتی طائفه وه، ۳۵ کم لیوهی دووره.
مَجَنَّةُ: ئه مپو به «به حره» ناسراوه، ده که ویتته نیوان مه ککه و مه دینه وه.
دُو الْمَجَازِ: ده که ویتته نیوان عه ره فات و «شهرائیع» وه، ۸ کم له عه ره فاته وه دووره.

لادان له «موحه صصه ب» و «ئه بطه ح» له رۆژی «نه فر»^(۸۶)

۱۵۷. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «نُزُولُ الْأَبْطَحِ لَيْسَ بِسُنَّةٍ؛ إِنَّمَا نَزَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ كَانَ أَسْمَحَ لِخُرُوجِهِ إِذَا خَرَجَ». [متفق عليه]

واته:

(۸۶) [مه بهست لیبه: رۆژی نه فری کۆتاییه، که بریتیه له گه رانه وه له میناوه بو مه ککه که سییه م رۆژی رۆژانی ته شریق و چواره م رۆژی جهژن و ۱۴ ی مانگی حاجیان ده کات. ئه مه ئه گه ر ته عجیلی نه کرد. ههروه ها بروانه: «إكمال المعلم» (۴/۳۹۳).]

له عائیشه وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «لادان له «ئه بطه ح» له کاتی گه رانه وه له میناوه بو مه ککه سووننهت نییه، به لکو په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له وی دابه زی و لایدا، چونکه بو ده رچوونی له مه ککه وه به ره و مه دینه ئاسانتر بوو». بوخاری و موسلیم ده یگیره وه

۱۵۸. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْغَدِ يَوْمَ التَّحْرِ - وَهُوَ بَيْنِي -: نَحْنُ نَازِلُونَ غَدًا بِحَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ؛ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ - يَعْنِي: ذَلِكَ الْمُحَصَّبَ -». [متفق عليه]

قوله: **بِحَيْفٍ**: الحَيْفُ: سَفْحُ الْجَبَلِ.

وقوله: **تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ**: تَخَالَفُوا وَتَعَاهَدُوا عَلَيْهِ.

وقوله: **الْمُحَصَّبَ**: الْمُرَادُ: الشَّعْبُ الَّذِي أَحَدُ طَرَفَيْهِ مِيٍّ، وَالْآخَرُ مُتَّصِلٌ بِالْأَبْطَحِ، وَيَنْتَهِي عِنْدَهُ.

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له مینابوو، له به یانی رۆژی جه ژندا^(۸۷) فهرمووی: ئیمه سبه نیی^(۸۸) له لاپالی کیوه که ی تیره ی کینانه لاده دهین ان شاء الله، ئه و شوینه ی که تییدا هاوپه یمانییه تیان گریدا به لینیان به یه کدا له سه ر کوفر (له دژی تیره ی هاشم) -مه به سستی په یامبه ری خوا موحه صصبه بوو-». بوخاری و موسلیم ده یگیره وه

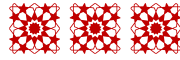
۱۵۹. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ كَانُوا يَنْزِلُونَ الْأَبْطَحَ». [رواه مسلم]

(۸۷) [بروانه: «عمدة القاري» (۹/ ۲۲۹)].

(۸۸) [بروانه: «البحر المحيط الثجاج» (۲۳/ ۷۶۲)].

واته:

له ئیبن عومره وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و ئه بو به کر و عومه ریش (له رۆژی نه فری کوتاییدا)^(۸۹) له «ئه بطه ح» داده به زین».

۱۶۰. عَنْ أَبِي رَافِعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمْ يَأْمُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَنْزِلَ الْأَبْطَحَ حِينَ خَرَجَ مِنْ مَنَى، وَلَكِنِّي جِئْتُ فَضْرَبْتُ فِيهِ قُبَّتَهُ، فَجَاءَ فَزَلَّ». [رواه مسلم] قوله: قُبَّتَهُ: خَيْمَتُهُ.

واته:

له ئه بو رافعه وه خوا ی رازی بیت، ده لیت: «کاتیک په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له میناوه چوو بو مه ککه، فه رمانی پینه کردم له «ئه بطه ح» دا خیمه ی بو ئاماده بکه م، به لام من رۆیشتم له ویدا خیمه م بو ئاماده کرد، ئه ویش که هات له وێ دابه زی و لایدا»^(۹۰). موسلیم ده یگیریته وه

ئه گهر له حه ج یان عومره یان غه زا که وته پری به ره و مال چ ده لیت؟

۱۶۱. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَفَلَ مِنَ الْحَبُوشِ أَوِ السَّرَايَا أَوِ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ، إِذَا أَوْفَى عَلَى ثَنِيَّةٍ أَوْ قَدْفٍ؛ كَبَّرَ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، آيُونَ، تَائِبُونَ، عَابِدُونَ، سَاجِدُونَ، لِرَبَّنَا حَامِدُونَ - وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: «حَامِدُونَ، لِرَبَّنَا سَاجِدُونَ» -

(۸۹) [پروانه: «الكوکب الوهاج» (۱۴ / ۳۳۱)].

(۹۰) [پروانه: «الفتح» (۳ / ۵۹۱)].

صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ». [متفق علیه]

وقوله: قَفَلَ مِنَ الْجِيُوشِ: رَجَعَ مِنَ الْعَزْوِ.

وقوله: السَّرَايَا: جَمْعُ سَرِيَّةٍ؛ وَهِيَ الْقِطْعَةُ مِنَ الْجَيْشِ.

وقوله: أَوْفَى: أَرْتَفَعَ.

وقوله: فَدَفِدَ: مَوْضِعٌ مُرْتَفِعٌ.

وقوله: آيُونُ: رَاجِعُونَ.

واته:

له ئیبن عومهروه خوا له خوئی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم کاتیک له گه ل سوپا یان له غهزا^(۹۱)، یان له حه ج یان له عومه ده گه پرایه وه، له ریگادا له سه ره هره رازی و ته پۆلکه یه ک سی جار «الله اکبر» ی ده کرد، پاشان ده ویت: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، آيُونُ، تَائِبُونَ، عَابِدُونَ، سَاجِدُونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ» «په رستراوی هه ق هه ره خودایه، بی شه ریک و تاک و بی هاوتایه، مولک و ده سه لات هه ره شاسته ی الله یه، سوپاس و ستایشی ته واو بو الله یه و له غه یه وی نایه، به سه ره هه موو شتیکی ئه م گه ردوونه دا به توانایه، به سه لامهت گه پراینه وه، به ته وبه و په شیمانیه وه، به خواناسی و خواپه رستییه وه، به کرنووش و زه لیلیه وه، به سوپاسی پهروه ردگارمان و ستایشیه وه، هینایه دی به لینی خوئی، سه ریخست به نده که ی خوئی، تیکیشان ئه حزابه کان ته نها به خوئی». بوخاری و موسلیم ده یگینه وه

۱۶۲. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَأَبُو طَلْحَةَ - وَصَفِيَّةُ رَدِيفَتُهُ عَلَى نَاقَتِهِ - حَتَّى إِذَا كُنَّا بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ قَالَ: آيُونُ، تَائِبُونَ،

(۹۱) [بروانه: «فتح المنعم» (۵/ ۴۰۲)].

عَابِدُونَ، لِرَبَّنَا حَامِدُونَ، فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ ذَلِكَ حَتَّى قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ. [متفق علیه]

واته:

له ئه نه سی کوری مالکوهه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «من و ئه بو طه لحه له خزمه تی په یامبه ری خوادا بووین صلی الله علیه وسلم (له غه زای خه بیه ر گه پراینه وه) - صه فییه ش له پاشکوی بوو له سهر حوشتره که ی-، ههر که گه یشینه شوینیک مه دینه مان لیوه ده رکه وت^(۹۲)، فهرمووی: گه پراینه وه، ته وبه کارین، خواپه ره ستین، بو په روه ردگارمان سوپاسگوزارین، ئیتر به رده وام ئه وه ی ده فهرموو هه تاوه کو گه یشینه وه شاری مه دینه». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه

نویژکردن له ناو که عبده دا

۱۶۳. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «أَقْبَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ وَهُوَ مُرْدِفٌ أَسَامَةَ عَلَى الْقُصَوَاءِ وَمَعَهُ بِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ، حَتَّى أَنَاخَ عِنْدَ الْبَيْتِ، ثُمَّ قَالَ لِعُثْمَانَ: **أَتَيْنَا بِالْمِفْتَاحِ**، فَجَاءَهُ بِالْمِفْتَاحِ فَفَتَحَ لَهُ الْبَابَ. فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ، ثُمَّ أَغْلَقُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ، فَمَكَثَ نَهَارًا طَوِيلًا. ثُمَّ خَرَجَ وَابْتَدَرَ النَّاسُ الدُّخُولَ، فَسَبَقْتُهُمْ فَوَجَدْتُ بِلَالًا قَائِمًا مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ، فَقُلْتُ لَهُ: أَيُّنَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: صَلَّى بَيْنَ ذَيْنِكَ الْعَمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ.

(۹۲) [پروانه: «دلیل الفالحین» (۶/ ۴۷۴)].

وَكَانَ الْبَيْتُ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ سَطْرَيْنِ، صَلَّى بَيْنَ الْعُمُودَيْنِ مِنَ السَّطْرِ الْمُقَدَّمِ، وَجَعَلَ بَابَ الْبَيْتِ خَلْفَ ظَهْرِهِ، وَأَسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الَّذِي يَسْتَقْبِلُكَ حِينَ تَلْجُ الْبَيْتَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْحِدَارِ.

[متفق عليه]

قوله: **الْقُصُوءُ**: أَسْمُ نَاقَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

وقوله: **وَأَبْتَدَرَ**: أَسْرَعَ.

وقوله: **سَطْرَيْنِ**: صَفَيْنِ.

وقوله: **تَلْجُ**: تَدْخُلُ.

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له سالی «فه تحی مه ککه» دا^(۹۳)، که هات بو مه ککه ئوسامه له پاشکوی بوو له سهر «قه صواء»، بیلال و عوثمانی کوپی طه لحه شی له خزمه تدا بوون، له لای که عبه و شتره که ی بیخدا، ئینجا به عوسمانی وت (که کلیلداری که عبه بوو): کلیله کانی که عبه م بو بهینه، ئه ویش هینای و ده رگاکه ی بو کرده وه. ئه و جا په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم و ئوسامه و بیلال و عوثمان چوونه ناو که عبه وه ئینجا ده رگاکه یان له سهر یان داخست، جا به شیکی زوری روزه که ههر له ژووره وه مایه وه. پاشان هاته ده ره وه و خه لکیش خیرا به ره و ژووره وه رۆیشتن، من پیشیان که وتم، بینیم ئه مه بیلاله له پشت ده رگاکه وه وه ستاوه، پیم وت: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم له کوئی نوژی کرد؟ وتی: له نیوان ئه و دوو کۆله که (یه مه نییه که) ی پیشه وه نوژی کرد. جا «که عبه» له و کاته دا شه ش کۆله که ی هه بوون له دوو ریزدا، جا ئه و له نیوان دوو کۆله که ی ریزی یه که مدا نوژی کرد و ده رگای که عبه ی خسته پشتیه وه، وه پرووی کرده دیوی ئه و که سه ی که ده رۆیته ژووره وه ی

(۹۳) [بروانه: «فتح الباری» (۳/ ۴۶۴)].

که عبه له نیوان ئه و که سه^(۹۴) و دیواره که که پرووی لییه تی^(۹۵).

شوینی نوێژکردنی په یامبه ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ له ناو که عبه

۱۶۴. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «لَمَّا دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيْتَ؛ دَعَا فِي نَوَاحِيهِ كُلِّهَا، وَلَمْ يُصَلِّ حَتَّى خَرَجَ مِنْهُ، فَلَمَّا خَرَجَ رَكَعَ رَكْعَتَيْنِ فِي قُبْلِ الْكَعْبَةِ، وَقَالَ: هَذِهِ الْقِبْلَةُ». [متفق عليه]

قوله: قُبْلِ الْكَعْبَةِ: مُسْتَقْبَلُ بَابِهَا.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خووی و باوکی رازی بیت، ده لیت: «کاتیک په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم پوښته ناو که عبه وه، له هه موو دیوووه کانی که عبه وه ستا و دووای کرد، به لام نوێژی تیدا نه کرد تا هاته دهره وه، که هاته دهره وه دوو پرکات نوێژی له به رانبه ر دهرگای که عبه دا کرد و فهرمووی: ئه مه قیبله یه». بوخاری و موسلیم ده یگړنه وه

نوێژکردن له حیجری ئیسماعیل

۱۶۵. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْجَدْرِ أَمِنَ الْبَيْتُ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: فَلِمَ لَمْ يُدْخِلُوهُ فِي الْبَيْتِ؟ قَالَ: إِنَّ قَوْمَكَ قَصَرَتْ بِهِمُ التَّفَقُّةُ».

(۹۴) [پروانه: «اللامع الصبيح» (۱۱/ ۴۲۱)، و «عمدة القاري» (۳۹/ ۱۸)].

(۹۵) [پروانه: «إرشاد الساري» (۶/ ۴۴۵)].

قُلْتُ: فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا؟

قَالَ: فَعَلَ ذَلِكَ قَوْمُكَ لِيَدْخُلُوا مِنْ شَأْوُوا، وَيَمْنَعُوا مَنْ شَأْوُوا.

وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثٌ عَنْهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَأَخَافُ أَنْ تُنْكِرَ قُلُوبُهُمْ؛ لَنَظَرْتُ أَنْ أُدْخِلَ

الْجَدْرَ فِي الْبَيْتِ، وَأَنْ أُلْزِقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ. [متفق عليه]

قوله: الجدر: حجر إسماعيل.

واته:

له عائشه وه خواى لى پازى بيت، ده لیت: پرسیارم کرد له په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم کرد له باره ی حیجرى ئیسماعیل وه: ئایا له بنه رتدا به شیکه له مالى که عبه؟ فهرمووی: به لى. وتم: ئه ی بوجى نه یانخستوته سهر که عبه و لى جیایه؟ فهرمووی: گه له که ی تو که که عبه یان بوونیا دنايه وه و بریاراندا پاره ی حهرامی تینه خهن، پاره ی ته کلیفی بوونیا دناوه که یان نه بوو. وتم: ئه ی دهرگا که ی بو ئاوها به رزه؟ فهرمووی: گه له که ی تو وایان لیکر دووه هه تاوه کو به ئاره زووی خو یان کیان به دل بوو به یلن پرواته ژووره وه و کیشیان به دل نه بوو، نه هیلن. له بهر ئه وه ش نه بیت که خزمه کانت هیشتا نو موسلمانن و په یوه ندیان به نه فامییه وه کون نه بووه و شتیک له دلیان درووست بیت، ئه وا حیجرم ده خسته سهر که عبه و دهرگا که یشم ریک ده کرد له گه ل زه ویدا. بوخاری و موسلیم ده یگېر نه وه

پویشتنه مه کهه و سنووری حهرم به بی ئیحرام دابه ستن

۱۶۶. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ

الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ مِغْفَرٌ، فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: ابْنُ حَظَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ،

فَقَالَ: أَقْتُلُوهُ. [متفق عليه]

قوله: **مَغْفَرٌ** مَا يُلبَسُ عَلَى الرَّأْسِ مِنْ دِرْعِ الْحَدِيدِ.

واته:

له ئه‌نه‌سه‌وه خوای لی رازی بیت، ده‌لّیت: «په‌یامبه‌ری خوا صلی الله علیه وسلم له سالی ئازادکردنی مه‌که‌دها چووه مه‌که‌وه و کلاویکی ئاسنینی له‌سه‌ربوو، هه‌ر که کلاوه‌که‌ی دانا^(۹۶) پیاویک هات و وتی: ئیین خه‌طه‌ل، ده‌ستی گرتوو به‌ دیواری که‌عه‌وه^(۹۷) (له ترساندا په‌نای خو‌ی به‌وه داوه تا نه‌کوژریت!)، فه‌رمانتان چیه؟ فه‌رمووی: بیکوژن^(۹۸)». بوخاری و موسلیم ده‌یگێرنه‌وه

۱۶۷. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ بَغِيرِ إِحْرَامٍ». [رواه مسلم]

واته:

له جابری کو‌ری عه‌بدو‌لاوه خوا له خو‌ی و باوکی رازی بیت ده‌لّیت:

(۹۶) ب‌روانه: «المنتقى شرح الموطأ» (۸۰/۳).

(۹۷) خو‌ی ده‌قه عه‌ره‌بییه‌که ده‌لّیت: «أستار الکعبة» واته: په‌رده‌ی که‌عه. ب‌روانه: «جمهرة اللغة» (۱/۳۹۲). به‌لام وا ده‌زانم که‌عه له‌و رۆژه‌دا په‌رده‌ی نه‌بووییت و ئه‌وه‌ش به‌ناوبانگه، بۆیه مه‌به‌ستی دامینى که‌عه یان دیواری که‌عه‌یه والله أعلم. دواى گه‌رانیکی خیرا له شه‌رحه‌کانی فه‌رموده‌که هیچم به‌رچاو نه‌که‌وت له‌م باره‌وه، به‌لام ب‌روانه: «مجلد اللغة» (ص ۴۸۵)، و «معجم مقایس اللغة» کلاهما لابن فارس (۱۳۲/۳).

فائدة: ما ذكره ابن فارس في «المعجم» وكأنه استغربه، فقد قيل: أنّ «إستار» بالكسر فارسي بمعنى أربعة! ينظر: «معجم لغة الفقهاء» لمحمد رواس قلعجي وحامد صادق قنبي (ص ۱۹) ط دار النفائس، وتعليق صفوان داوودي على «الغريب المصنف» لأبي عبيد (۱/۱۸) ط دار الفیحاء.

(۹۸) ب‌روانه: «المسالك في شرح موطأ مالك» (۴/۴۷۴).

«په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم له پوژی «فه تح» دا چووه مه ککه وه
سه روینیکی رهشی له سهر بوو، به بی ئیحرام دابهستن». موسلیم ده گیژیته وه

حه رهم (حورمه ت) ی مه ککه

۱۶۸. عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْفَتْحِ - فَتَحَ مَكَّةَ -: إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ اللَّهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ؛ فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

وَأَنَّهُ لَمْ يَحِلَّ الْقِتَالُ فِيهِ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَمْ يَحِلَّ لِي إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

لَا يُعْصَدُ شَوْكُهُ، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهُ، وَلَا يُلْتَقِطُ لُقْطَتُهُ إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا، وَلَا يُحْتَلَى خَلَاهَا.

فَقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِلَّا الْإِذْخِرَ؛ فَإِنَّهُ لِقَيْنِهِمْ وَلِبُيُوتِهِمْ، فَقَالَ: إِلَّا الْإِذْخِرَ». [متفق عليه]

قوله: لَا يُعْصَدُ: لَا يُقْطَعُ.

وقوله: وَلَا يُنْفَرُ: لَا يُزْعَجُ مِنْ مَكَانِهِ.

وقوله: يُلْتَقِطُ: يَأْخُذُ.

وقوله: لَا يُحْتَلَى خَلَاهَا: لَا يُحْصَدُ عُشْبُهَا الرِّطْبُ.

وقوله: الْإِذْخِرَ: نَبْتُ حِجَازِي طَيِّبُ الرَّاحَةِ.

وقوله: لِقَيْنِهِمْ: حَدَادِيهِمْ وَصَائِعِيهِمْ.

واته:

له ئیبن عه عباسه وه خوا له خو ی و باوکی پازی بیت، ده لیت: «له پوژی فه تحی
مه ککه دا په یامبهری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: «لهو پوژوهی خوی

گه وره ئه رز و ئاسمانی درووستکردوو ه حورمهت شکاندنی ئه م شاری مه ککه ی
 حه رام کردوو، بویه به فه رمایشتی خوا که حه رامی کردوو ه حه رامه هه تا رۆژی
 قیامهت. وه شه رکردنیش تییدا هه رگیز بۆ هیچ که سیکی پیش من هه لال نه کراوه و
 بۆ هیچ که سیکی دوا ی منیش هه لال ناکریت، بۆ منیش ته نها تاویکی که می
 رۆژیک بۆم هه لال کرا، بویه حورمهت شکاندنی مه ککه حه رامه، خوا حه رامی
 کردوو هه تا رۆژی دوا یی. ته نانهت دار و درکی ته ری نابردریت، نیچیری راو
 نانریت و راو ناکریت، شتی ونبووی هه لئاگیریت هه مه گه ر بۆ که سیک بانگه وازی
 بۆ بکات، گز و گیای ته ری هه لئا که ندریت. عه بباس وتی: ئه ی په یامبه ری خوا،
 گیای «زوورناتک» ی لی جیا بکه وه، چونکه بۆ ئاسنگه ر و زه رنگه ر و پیشه وه ر و
 ماله کانیان پیوستیانه. فه رمووی: باشه ته نها «زوورناتک» نه بیت».

ئیدخیر: پرووه کیک ی حیجازی بۆنخۆشه.

۱۶۹. عَنْ أَبِي شَرِيحٍ الْعَدَوِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّه قَالَ لِعَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ - وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إِلَى مَكَّةَ -:

أُذِّنْ لِي أَيُّهَا الْأَمِيرُ أُحَدِّثْكَ قَوْلًا قَامَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَدَ مِنْ يَوْمِ
 الْفَتْحِ، سَمِعْتُهُ أَذْنًا، وَوَعَاهُ قَلْبِي، وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنَايَ حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ: أَنَّهُ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى
 عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ مَكَّةَ حَرَّمَهَا اللَّهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ، فَلَا يَحِلُّ لِمَرِيٍّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ: أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا، وَلَا يَعْضِدَ بِهَا شَجَرَةً.

فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ بِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا؛ فَقُولُوا لَهُ: إِنَّ اللَّهَ أَذِنَ لِرَسُولِهِ
 وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ، وَإِنَّمَا أَذِنَ لِي فِيهَا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ.

وَقَدْ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ، وَلْيَبْلُغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ». [متفق عليه]

قوله: الْعَدَ: أَي: ثَانِي يَوْمِ الْفَتْحِ.

واته:

له ئه بو شوره یحی عه ده ویه وه خوی لی پازی بیت، ده لیت: «له و کاته ی عه مری کوری سه عید»^(۹۹) له شکری ده نارد بو مه ککه (بو پروو به پروو بوونه وه ی عه بدولای کوری زوبه یر)، پیم وت: ئه ی ئه میر! بهیله وته یه کت بو باسبکه م که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی له به یانی پوژی رزگار کردنی مه ککه دا، به و دوو گوئی ه ی خوم بیستم و دلم باش ئاگای لیوو و هه ردوو چاویشم سه یری ده کرد کاتیک فهرمایشته که ی فهرموو، هه ستا سوپاس و ستایشی خوی کرد و پاشان فهرمووی: خوا حورمه ت شکاندنی مه ککه ی حه رام کردوو و خه لک دایانه هیناوه، بویه حه لال نییه بو که سیك بروای به خوا و به پوژی دواپی هه بیت: خوینی تیدا برپوژیت یان داری تیدا ببریت، هه ر که سیكیش ریگه ی به خوی دا جهنگی تیدا بکات به به هانه ی ئه وه ی په یامبه ری خوا له مه ککه دا جهنگی کردوو، ئه واپی بلین: خوا ئیزنی بو په یامبه ره که ی فهرموو، به لام ئیزنی به تو نه فهرموو، منیش ته نها بو ساتیکی که می پوژیک ئیزنم درا. به لام ئیستا و ئه مپرو حه رامی مه ککه گه راوه ته وه هه ر وه کو دوینی، جا با ئه وه ی لییره یه بیگه نیئت به وه ی لییره نییه». بوخاری و موسلیم ده یگپرنه وه

۱۷۰. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ؛ قَامَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ، وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ. وَإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي. فَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا، وَلَا يُحْتَلَى شَوْكُهَا، وَلَا تَحِلُّ سَاقِطُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ».

(۹۹) له «فتح الباري» (۱/ ۲۳۹) دا ده لیت: «ولیست له صحبه ولا كان من التابعین لهم بإحسان».

وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ؛ إِمَّا أَنْ يَفْدَى، وَإِمَّا أَنْ يُقْتَلَ.
 فَقَالَ الْعَبَّاسُ: إِلَّا الْإِذْخِرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؛ فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي قُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا.
 فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِلَّا الْإِذْخِرَ.
 فَقَامَ أَبُو شَاهٍ - رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ - فَقَالَ: أَكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ.
 فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ. [متفق عليه]
 قوله: **لِمُنْشِدٍ**: مُعَرَّفٌ.
 وقوله: **أَنْ يَفْدَى**: يُعْطَى الدِّيَّةَ.

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «کاتیک خوی گه وره مه ککه ی
 بو په یامبه ره که ی صلی الله علیه وسلم رزگار کرد، هه ستا وتاریکی بو خه لک دا و
 سو پاس و ستایشیکی گه وره ی خوی مه زنی کرد و ئینجا فهرمووی: خوی گه وره
 مه ککه ی پاراست و ریگری له فیله کان کرد بینه ناویه وه، به لام خوی بالاده ست
 په یامبه ره که ی خوی و ئیماندارانی به سهر مه ککه دا زالکرد. باشیش بزنان که مه ککه
 هه رگیز بو هیچ په یامبه ریکی پیشوو حه لال نه کراوه، بو منیش ته نها تاویکی که می
 رۆژیک حه لال کرا، ئه وه ش ساته که رۆشت و دووباره حه رام بووه ته وه، هه رگیز
 بو هیچ که سیکی دوی منیش حه لال ناکریت و ناییت. بویه نه نیچیری راو
 دهنریت، نه درک و گژوگیای ته ری ده سکه نه ده کریت و هه لده که ندریت، نه ونبووی
 هه لده گیریت مه گه ر ناویشانی هه لبدات. هه ر که سیکیش که سیکی لی کوژرا، ئه وا
 با باشرینی ئه م رایه هه لبریریت: یان خوینبایی وه ربگریت، یان بیکوژیتته وه.
 عه بباس وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، گیای «سوورناتک» ی لی دهر بکه، چونکه له
 گوړ و ماله کانماندا به کاری ده هینین. فهرمووی: باشه ته نها سوورناتک نه بیت.
 پیاویکی یه مه نی هه بوو ناوی ئه بو شاه بوو، وتی: ئه ی په یامبه ری خوا، ئه و

فهرمایشتانه ی خۆتم بۆ بنووسنه وه، فهرمووی: بۆ ئه بو شاه بینووسنه وه». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

رێگری کردن له هه لگرتنی چهك له مه ككه به بی پێویستی

۱۷۱. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا يَحِلُّ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَحْمِلَ بِمَكَّةَ السَّلَاحَ». [رواه مسلم]

واته:

له جابری کوری عه بدولاه خوا له خۆی و باوکی رازی بێت، وتی: «گویم له په یامبهری خوا بوو صلى الله عليه وسلم فهرمووی: «بۆ كهستان چه لال نییه له مه ككه دا چهك هه لگرت». موسلیم ده یگێرێته وه

حه ره م (حورمه ت) ی مه دینه

۱۷۲. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ بْنِ عَاصِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وَدَعَا لِأَهْلِهَا. وَإِنِّي حَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ. وَإِنِّي دَعَوْتُ فِي صَاعِهَا وَمُدَّهَا بِمِثْلِي مَا دَعَا بِهِ إِبْرَاهِيمُ لِأَهْلِ مَكَّةَ». [متفق عليه]

قوله: وَمُدَّهَا: المُدُّ يُسَاوِي: ثَلَاثَ مِئَةٍ (۳۰۰) جِرَامٍ مِنَ الشَّعِيرِ.

واته:

له عه بدولای کوری زهیدی کوری عاصمه وه خوی لی رازی بێت، ده لیت: «په یامبهری خوا صلى الله عليه وسلم فهرمووی: «ئبراهیم، مه ككه ی كرد به حه ره م

(حورمهت شکینی مه ککه ی حه رام کرد)، ههروه ها دوعای بۆ دانیشتهوانه کیشی کرد. منیش وهک ئیبراهیم چۆن مه ککه ی کرد به حه رهم، مه دینه ده که م به حه رهم. ههروه ها دوعای پیت و به ره که تیشم کردوو ه بۆ مه ن و مشت (ئه ندازه ی کیشان و پیوان) ی مه دینه، دوو قاتی ئه و نزایه ی که ئیبراهیم کردوو یه تی بۆ مه ککه». بوخاری و موسلیم ده یگێرنه وه

مشت (مُد): ده کاته (۳۰۰) سی سه د گرام جو.

۱۷۳. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مِنْ كَذَا إِلَى كَذَا، لَا يُقْطَعُ شَجَرُهَا، وَلَا يُحْدَثُ فِيهَا حَدَثٌ». [متفق عليه]
قوله: وَلَا يُحْدَثُ فِيهَا حَدَثٌ: لَا يُعْمَلُ فِيهَا عَمَلٌ مُخَالِفٌ لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ.

واته:

له ئه نه سه وه ده لیت: «شاری مه دینه حه رهمه له ئه و یوه بۆ ئه و ی (له ریوایه تی دیکه دا هاتوو ه: له کیوی عه یره وه هه تا کیوی ته ور)، هه موو ئه و ناوچه یه حه رهمه، نه داری ده بردریت، نه نا ره وایی و که تن و داهینراوی تیدا ده کریت». وَلَا يُحْدَثُ فِيهَا حَدَثٌ: واته ناییت کاریکی تیدا بکریت پیچه وانه ی قورئان و سووننه ت بیت.

۱۷۴. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا بَيْنَ لَا بَتْنَيْهَا حَرَامٌ». [متفق عليه]
قوله: لَا بَتْنَيْهَا: أَرْضُيْهَا ذَوَاتِي الْحِجَارَةِ السُّودِ.

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «ئه وهی نیوان دوو شاخه بهرده لانه که ی مه دینه یه، حه ره مه (واته: مه دینه له مسه رییه وه بو ئه وسه ری)». بخ و

۱۷۵. عَنْ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَهْوَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَقَالَ: إِنَّهَا حَرَمٌ آمِنٌ». [رواه مسلم]
 قوله: أَهْوَى: أَشَارَ.

واته:

له سه هلی کوپی عه بدولاوه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم به دهستی ئاماژه ی کرد بو مه دینه و فهرمووی: ئه م شاره قه دهغه و ئه مانه (واته: شهرع واهرمان ده کات)». موسلیم ده یگیرته وه

۱۷۶. عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّهُ رَكِبَ إِلَى قَصْرِهِ بِالْعَقِيقِ، فَوَجَدَ عَبْدًا يَقْطَعُ شَجَرًا أَوْ يَخْطِطُهُ فَسَلَبَهُ. فَلَمَّا رَجَعَ سَعْدٌ جَاءَهُ أَهْلُ الْعَبْدِ فَكَلَّمُوهُ أَنْ يَرُدَّ عَلَى غُلَامِهِمْ - أَوْ عَلَيْهِمْ - مَا أَخَذَ مِنْ غُلَامِهِمْ. فَقَالَ: مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَرُدَّ شَيْئًا نَفْلَيْنِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ».

[رواه مسلم]

قوله: يَخْطِطُهُ: يَضْرِبُهُ بِالْعَصَا لِيَتَنَائَرَ وَرَقُهُ.

وقوله: فَسَلَبَهُ: أَخَذَ ثِيَابَهُ.

وقوله: نَفْلَيْنِيهِ: أَعْطَانِيهِ.

واته:

له سه عدی کوپی ئه بو وه ققاصه وه خوی لی رازی بیت، که: «سواری

ولآخه که ی بووه و رۆیشتوووه بۆ کۆشکه که ی له ناوچه ی «عه قیق»، بینویه تی کۆیله یه ک خه ریکه داریک ده بریته وه یان گه لاکه ی لیده کاته وه، ئه میش هه رچی له به ری بوو هه مووی برد، که گه رایه وه (مالی خوی یان مه دینه)، خاوه نی کۆیله که هاتن بۆلای که جلک و به رگی خزمه تکاره که یان بداته وه. ئه ویش وتی: په نا به خوا ده گرم که شتی که په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم بۆی به ره وا بینوم، په تی بکه مه وه و نه مه وی! بۆیه هیچی پینه دانه وه». موسلیم ده یگیریه وه

پاوان و پاكری مه دینه

۱۷۷. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ اثْنَيْ عَشَرَ مِيلًا حَوْلَ الْمَدِينَةِ حِمًى». [رواه مسلم]
 قوله: **اثْنَيْ عَشَرَ مِيلًا**: ثَسَاوِي: ثَلَاثَةٌ وَثَلَاثِينَ كِيلُومِثْرًا وَمِئَةً وَثَمَانِينَ مِثْرًا (۳۳، ۱۸).
 وقوله: **حِمًى**: مَا يُحْمِيهِ الْإِمَامُ مِنَ الْأَرْضِ لِمَوَاشٍ بَعِيْنَهَا، وَيَمْنَعُ سَائِرَ النَّاسِ الرَّغْيَ فِيهِ.

واته:

له ئه بو هورهیره وه خوای لی رازی بی، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم دوانزه میلی به ده وری مه دینه دا کرد به به ست و پاكر». **دوانزه میل**: ده کاته سی و سی کیلومه تر و هه ژده مه تر (۳۳، ۱۸).
پاوان: ئه وه یه که فه رمانه وه جیای ده کاته وه له زه وی و زار بۆ له وه ری کومه له مالا تیکی تایبه ت و ریگری ده کات له خه لکی (هه ر بۆیه «قه ده غه (قیغه) شی پیده لین).

هه ره شه کردن خراپه کار و ئه وه شی دالده ی ده دات له مه دینه

۱۷۸. عَنْ يَزِيدَ بْنِ شَرِيكِ التَّمِيمِيِّ قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «مَا عِنْدَنَا كِتَابٌ نَقْرُوهُ إِلَّا

کِتَابُ اللَّهِ - غَيْرَ هَذِهِ الصَّحِيفَةِ -.

فَأَخْرَجَهَا، فَإِذَا فِيهَا أَشْيَاءٌ مِنَ الْجِرَاحَاتِ وَأَسْنَانِ الْإِبِلِ، وَفِيهَا:

الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى ثَوْرٍ، فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا أَوْ آوَى مُحْدِثًا؛ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ...» الحديث. [متفق

عليه]

قوله: الْجِرَاحَاتِ: أَيُّ: أَحْكَامِ الْجِرَاحَاتِ.

وقوله: وَأَسْنَانِ الْإِبِلِ: أَعْمَارُ إِبِلِ الدِّيَاتِ - مُعْلَظَةٌ وَخُفْقَةٌ -.

وقوله: صَرْفٌ: فَرِيضَةٌ.

وقوله: عَدْلٌ: نَافِلَةٌ.

واته:

له یه زیدی کوری شهریکی تهیمی ده لیت: «عهلی کوری ئه بو طالب خوای لی
پازی بیت، وتی: ئیمه ی بنه مالهی په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم هیچ
نووسراو و کتیبیکی تایهت و جیامان نیه بیخوینینه وه و خه لکی تر نه یبیت، ته نها
ئهم کتیبهی خوامان لایه که قورئانه له گه ل فهرمووده کانیدا، ئه مانهش بو هه موو
خه لکن، له م په راوه شمدا هه ندیک فهرمووده م له په یامبه ره وه نووسیووه ته وه، پاشان
ده ریهننا، ده بینین شتانیکی تیدایه له بارهی حوکی بریندارکردن و زامکاری و
ئهندازه کانیان و ته مه نی و شتری خوینبایی، هه روه ها تییدا هاتبوو: «مه دینه حه رامه
له کیوی «عیر» وه بو کیوی «تهور» (دوو چیاکه ی ته مسهر و ته وسهری مه دینه)،
ئه وه ی کاریکی نارهوا و خراپی تییدا بکات، یان په نای پیاو خراپیکی تییدا بدات،
ئه وه نه فرینی خوا و فریشته کان و هه موو خه لکی له سهر بیت، خوای گه وره له
دواروژدا نه فهرز و نه سوونته تی لی وهرناگریت...». بوخاری و موسلیم
ده یگیرنه وه

تاوانی که سیك پیلان دژی خه لکی مه دینه بگپریت

۱۷۹. عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَرَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ بِسُوءٍ - وَلَفْظُ الْبُخَارِيِّ: «لَا يَكِيدُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَحَدٌ إِلَّا» - أَذَابَهُ اللَّهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ». [متفق عليه]

واته:

له سه عدى كورى ئه بو وه ققاصه وه خواى لى رازى بيت، ده لیت: په يامبهرى خوا صلى الله عليه وسلم فهرمووى: «هه ر كه س نيازى خراپ بيت به رانبه ر به خه لکی مه دینه - له له فزكه ی بوخاریدا: «هیچ كه سیك پیلان دژی خه لکی مه دینه ناگپریت مه گهر» (۱۰۰) - خواى گه وره ده یتوینیتته وه، وهك چۆن خوی ناو ئاو ده تویتته وه». بوخاری و موسلیم ده یگپرته وه

نیوان گۆره كه و مینه ره كه باخیكه له باخه كانی به هه شت

۱۸۰. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي». [متفق عليه]

واته:

له ئه بو هوره یره وه خواى لى رازى بيت، ده لیت: په يامبهرى خوا صلى الله عليه وسلم فهرمووى: «له نیوانی ماله كه م و مینه ره كه مدا باخیكه له باخه كانی به هه شت،

تئم مینه ره شم له دواړوژدا^(۱۰۱) له سهر چه وزی که وثر داده نریته وه». بوخاری و موسلیم دهیگیرنه وه

فه زلی نوټر کردن له مزگه وتی مه ککه و مه دینه

۱۸۱. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيَمَا سِوَاهُ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ». [متفق عليه]

واته:

له ته بو هورهیره وه خواي لی رازی بیت، ده لیت: په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: «ته نها مزگه وتی چه رامی چه رامی لی دهریچیت (کابه)، نوټر ټیک له مزگه وته ی من، له هه زار نوټری مزگه وتی شوینانی تر باشته». بوخاری و موسلیم دهیگیرنه وه

۱۸۲. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِي هَذَا، وَمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى». [متفق عليه]

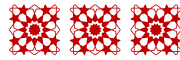
واته:

له ته بو هورهیره وه خواي لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم فهرمووی: «بنه و بارگه ناپیچریته وه (واته: سه فهر ناکریټ به تایبهت)^(۱۰۲) مه گهر بو تئم سی مزگه وته نه بیت: تئم مزگه وته ی من، مزگه وتی چه رام، مزگه وتی

(۱۰۱) پروانه: «فتح الباري» (۴/ ۱۰۰).

(۱۰۲) پروانه: «فتح الباري» (۳/ ۶۴).

ئه قصا». بوخاری و موسلیم ده یگینه وه

فه زلی نو یژ کردن له مزگه وتی قوباء

۱۸۳. عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ كُلَّ سَبْتٍ، مَا شِئًا وَرَاكِبًا».

زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَةٍ: «فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ». [متفق عليه].

واته:

له ئیبن عومه ره وه خوی لی رازی بیت، ده لیت: «په یامبه ری خوا صلی الله علیه وسلم هه موو شه ممانیک ده چوو بو مزگه وتی «قوباء»، به پیاده و به سواری (کامیانی بو ئاسان بویه به وه ده چوو) (۱۰۳)».

موسلیم له ریوایه تیکدا ده لیت: «وه دوو رکات نو یژی تیدا ده کرد». بوخاری و موسلیم ده یگینه وه

پیرستی بابه ته کان

- ۱..... فەرزیتی حەج و پایە کە ی
- ۴..... حەجکردنی ئافەرەتان
- ۵..... حەجکردنی مندا لان
- ۶..... حەجکردنی ئافەرەت لە جیاتی پیاو
- ۷..... حەجکردن و نەزەرکردن لەبری مردوو
- ۷..... فەزلی حەج و عومرەکردن
- ۹..... تویشوو بردن بۆ حەج
- ۱۰..... درووستی عومرەکردن لە مانگەکانی حەجدا
- ۱۱..... پەيامبەری خوا ﷺ چەند حەج و عومرە ی کردوو؟
- ۱۲..... فەزلی کردەوی چاک لە نۆمینیە حاجیان
- ۱۳..... سەفەرکردنی ئافەرەت لە گەڵ مەحرەمیکیدا بۆ حەج و جگە لەوێش
- ۱۴..... لە کاتی سەرکەوتن بۆ سەفەری حەج بوو یان شتی تر، چی دەلیت؟
- ۱۶..... میقاتەکانی حەج و عومرە
- ۱۹..... ئەو شوینانە ی کە پەيامبەری خوا ﷺ نوێژی تیدا کردوو؟
- ۲۳..... شە کە تیدەرکردن لە «زولحولە یفە» لە کۆتایی شەو
- ۲۴..... کە سیک لە ئیحرامدا بیت چی دەپۆشیت؟
- ۲۸..... بۆنخۆش لە خۆدان لە کاتی ئیحرامدا
- ۳۰..... بەملەوێ کردن و نیشانکردنی حوشتەر

- سواربوونی وشتريک که کراوه ته دیاری بۆ بهیت (هَدْي) ۳۲
- چی به «هه‌دی» ده‌کریت گهر له ریڼگا په‌کی کهوت؟ ۳۳
- هاوبه‌شدانه‌ران له کاتی «له‌بیه‌یک» کردندا چیان دهوت؟ ۳۴
- شیوازی «له‌بیه‌یک» کردنی په‌یامبه‌ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۳۴
- دهنگ به‌رزکردنه‌وه له کاتی «له‌بیه‌یک» کردندا ۳۵
- ئیحرام دابه‌ستنی په‌یامبه‌ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۳۷
- «الحمد لله» و «سبحان الله» و «الله أكبر» کردن پیش ئیحرامبه‌ستن ۳۸
- ئیحرام داده‌به‌ستیت کاتیک ته‌واو سه‌رده‌که‌ویته سه‌ر ئاژه‌له‌که ۳۹
- که‌سیک ئیحرام دابه‌به‌ستیت له‌سه‌ر نییه‌تی که‌سیکی تر ۴۱
- دهنگ به‌رزکردنه‌وه له کاتی نیه‌ته‌ینان ۴۲
- ئافره‌ت له بی نوێژیدا چۆن ئیحرام ده‌به‌ستیت؟ ۴۳
- مه‌رج دانان له‌کاتی چه‌ج کردندا ۴۶
- چه‌جی ته‌مه‌تووع و ئیقران و ئیفراد ۴۷
- درووستیتی چه‌جی چیژوه‌رگرتن (التمتع) ۵۰
- که‌سیک چه‌جی چیژوه‌رگرتن بکات که‌ی ئیحرام داده‌به‌ستیت؟ ۵۱
- حاجی چیژوه‌رگر چی له‌سه‌ر واجبه؟ ۵۲
- حاجی جووتکار (قارن) که‌ی ئیحرام ده‌شکییتیت؟ ۵۴
- حاجی تاککار و جووتکار یه‌کجار ته‌واف و یه‌کجار سه‌عیان به‌سه ۵۵
- گوږینی ئیحرام له‌چه‌جه‌وه بۆ عومره‌ئه‌ گهر «هه‌دی» پێ نه‌بوو ۵۶
- حاجی تاککار دوا‌ی چه‌جه‌که‌ی، عومره‌ش ده‌کات ۵۹

- ۶۰ پۆشینى جلى قەدەغەكراو و بۆن لەخۆدان بە نەزانين
- ۶۳ ھاوسەرگىرى كەسپك لە ئىحرامدا بىت
- ۶۳ ھەرامىتى راوکردن لە كاتى ئىحرامدا
- ۶۹ كەسپك لە ئىحرامدا بىت درووستە چ نىچىرىك بخوات ؟
- ۷۰ ئەو ئازەلانەى كە درووستە كەسپك لە ئىحرامدا بىت بيانكوژىت
- ۷۲ سەرپشك بوون لە دەرکردنى فیدیەى ئازار
- ۷۴ كە لە شاخ كردن بۆ كەسپك لە ئىحرامدا بىت
- ۷۴ درووستە كەسپك لە ئىحرامدا بىت چارەسەرى چاوى بكات
- ۷۵ خۆشۆردنى كەسپك لە ئىحرامدا بىت
- ۷۶ كەسپك لە ئىحرامدا بمرىت چۆن كفن دەكرىت ؟
- ۷۷ لە كۆيۆ دەرواته مەككەو
- ۷۹ غوسل كردن پيش چوونە مەككە
- ۷۹ ھەجەكەى پەيامبەرى خوا ﷺ
- ۹۷ تەوافكردن بە دەستنوێژەو
- ۹۷ بە پرووتى تەواف ناكرىت و ھاوبەشدانەر بۆى نىيە ھەج بكات
- ۹۸ ماچكردنى بەردە پرەشەكە
- ۹۹ گۆچان ھىنان بە بەردە پرەشەكەدا
- ۱۰۱ لۆقە و سووكە را لە ھەج و عومرەدا
- ۱۰۲ نەرمە را لە كاتى تەواف لە چىيەو ھاتوو ؟
- ۱۰۳ تەواف و سەعى كردن بە سواریيەو

- ١٠٥ ئه‌وه‌ی هاتوو له‌بارهی صه‌فا و مه‌روه‌وه.
- ١٠٧ قه‌تاشین و کوورته‌کرده‌وه له‌کاتی ئه‌حرام شکاندن.
- ١١٠ له‌په‌ڕۆی ته‌روه‌یه‌دا نوێژی نیوه‌په‌ڕۆ له‌کویدا ده‌کریت؟
- ١١١ له‌به‌یه‌یک و «الله أكبر» کردن کاتیک به‌یانی له‌میناوه‌ ده‌روا بو‌ عه‌ره‌فه.
- ١١١ فه‌زلی په‌ڕۆی عه‌ره‌فه.
- ١١٢ په‌له‌کردن له‌ په‌ڕۆیشتن بو‌ عه‌ره‌فات دوا‌ی نیوه‌په‌ڕۆ.
- ١١٤ وه‌ستان له‌ عه‌ره‌فه.
- فه‌رمانکردنی په‌یامبه‌ری خوا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به‌ له‌سه‌رخو‌یی له‌کاتی داگه‌پانه‌وه
- ١١٥ له‌ عه‌ره‌فات.
- ١١٧ «له‌به‌یه‌یک» کردن له‌ شه‌وه‌ی موزده‌لیفه‌دا.
- ١١٧ کو‌کرده‌وه‌ی نوێژی ئه‌یواره‌ و خه‌وتنان له‌ موزده‌لیفه‌.
- ١١٩ له‌ موزده‌لیفه‌ که‌ی نوێژی سپیده‌ ده‌کریت؟
- ١٢٠ مۆله‌تدان به‌ ئافه‌ت که‌ په‌یش سپیده‌ له‌ موزده‌لیفه‌وه‌ داگه‌په‌ڕین بو‌ مینا.
- ١٢٢ حاجی که‌ی له‌ موزده‌لیفه‌ داده‌گه‌په‌ڕیت؟
- ١٢٢ که‌ی واز له‌ «له‌به‌یه‌یک» کردن ده‌هینریت؟
- ١٢٣ به‌رباران کردن.
- ١٢٤ کاتی به‌رده‌هاو‌یشتن.
- ١٢٥ چۆنیت‌ی وه‌ستان بو‌ به‌رده‌هاو‌یشتن.
- ١٢٦ به‌رده‌هاو‌یشتن به‌سه‌ر ئاژه‌له‌وه‌.
- ١٢٧ به‌رده‌هاو‌یشتن به‌حه‌وت به‌رد.

- گەر به له بیر چوونه وه یان نه زانی، دوای خوړنیشن به ردی هاویشت ۱۲۸
- ئاودان به حاجیان..... ۱۲۸
- سووننه ته یه که م پوژری جه ژنی قوربان ته وافی ئیفازه بکړیت ۱۳۰
- مینا هه مووی کوشتارگه یه..... ۱۳۰
- سه ربړینی خوشتر به ده ست به ستر او هیی..... ۱۳۱
- سه ربړینی وشتر به پیوه..... ۱۳۲
- گوشت و کوپان و پیستی «هه دی» ده کړیت به خیر ۱۳۲
- «هه دی» کردن له مانگا ۱۳۳
- هاو به شی کردن له «هه دی»..... ۱۳۳
- ئه گهر که سیك کار (نُسك) یکی چه ج بخاته پیش ئه وه که ی دیکه ۱۳۴
- مانه وه له مه که له شهوانی مینادا بو که سیك عورزیکی هه بیت ۱۳۵
- ته وافی مالئاوایی..... ۱۳۵
- ئافره تی بی نویت ته وافی مالئاوایی ناکات..... ۱۳۶
- ئه گهر حاجی و عومره کار گیریان خوارد (أَحْصَرُوا)..... ۱۳۷
- بازرگانیکردن له پوژرانی چه جدا ۱۳۸
- لادان له «موحه صصه ب» و «ئه بطه ح» له روژی «نه فر»..... ۱۳۹
- ئه گهر له چه ج یان عومره یان غهزا که و ته پری به ره و مال چ ده لیت؟ ۱۴۱
- نویت کردن له ناو که عبه دا..... ۱۴۳
- شوینی نویت کردن په یامبه ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له ناو که عبه ۱۴۵
- نویت کردن له حیجری ئیسما عیل..... ۱۴۵

- رۆيشتنه مهككه و سنوورى حهرهم بهبى ئيحرام دابهستن ۱۴۶
- حهرهم (حورمهت)سى مهككه ۱۴۸
- رئىگرى كردن له هه لگرتنى چهك له مهككه بهبى پيوستى ۱۵۲
- حهرهم (حورمهت)ى مهدينه ۱۵۲
- پاوان و پاكرى مهدينه ۱۵۵
- هه ره شه كردن خراپه كار و ئه وه شى دالدهى ده دات له مهدينه ۱۵۵
- تاوانى كه سيك پيلان دژى خه لكى مهدينه بگيريت ۱۵۷
- نيوان گوړه كه و مينبه ره كه باخپكه له باخه كانى به هه شت ۱۵۷
- فه زلى نوئژ كردن له مزگه وتى مهككه و مهدينه ۱۵۸
- فه زلى نوئژ كردن له مزگه وتى قوباء ۱۵۹
- پيرستى بابه ته كان ۱۶۰

لَحَاقُ شَيْبَةِ الْحَجِّ

مِنَ الصَّحَابِ الْمَجِيدِينَ

مَجْمُوعَةٌ وَرَتَبَتْ

د. عَبْدُ الْحَكِيمِ بْنِ عَبْدِ الْقَادِرِ

إِمَامٌ وَخَطِيبُ الْمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ الشَّرِيفِ